nr. 8, august 1983

Proletari din toate țările, uniți-vă !

(anul LXXXIX, nr. 1164)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

lumina lui august

În fiecare an 23 August ne aduce sărbătoare în suflete : semnificațiile Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă reverberează tot mai profund, în timp, în conștiința constructorilor socialismului din patria noastră. Pentru că 23 August a făcut posibile toate realizările care au urmat acestei mari zile a României. Pentru că socialismul nu poate fi construit fără libertate, fără stăpînirea deplină a propriului destin. Victoria de la 23 August a fost o victorie a demnității naționale, o victorie menită să reamintească tuturor puterea de a ne hotărî soarta și de a ne urma, cu voință nestrămutată, hotărîrile.

La 23 August sărbătorim, în fiecare an, eroii căzuți în lupta pentru patria noastră, pe cei care au sfințit cu propriul singe dorința strămoșilor și dorința urmașilor de a trăi într-o țară liberă. 23 August este, în aceeași măsură, sărbătoarea celor care, trăind, au luptat în continuare neobosit pentru transformarea socialistă a României.

Este sărbătoarea împlinirii dorinței dintotdeauna a românilor de a fi stăpîni pe viitorul lor — dorință ce a călăuzit voința și gîndul atitor mari bărbați ai țării care și-au înscris numele pe frontoanele monumentelor ce innobilează istoria noastră. Decebal și Traian, Mircea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Neagoe și Matei Basarab, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza sint tot atîtea momente de istorie națională ce ne vin în minte atunci cind sărbătorim ziua de 23 August.

Scriitorii au fost întotdeauna în miezul aprins al evenimentelor și au făcut, cu mijloacele lor, mărturia bucuriilor și înfruntărilor prin care a trecut poporul nostru. N-au pregetat niciodată să ia în mînă unealta sau arma, după împrejurări, pentru a da, în faptă, replica actelor lor din lumea imaginației. 23 August a fost, este și va fi un eveniment cu semnificații majore în conștiința scriitorilor noștri. O lume de fapte și de plăsmuiri se leagă de această dată care marchează ca o bornă de hotar istoria României. Și niciodată nu va fi destul talent, destulă forță de evocare pentru a fi proslăvit îndeajuns această zi de sărbătoare a României contemporane — zi transformată de Partid, care a pregătit-o și a făcut-o posibilă, în punct de referință al traiectoriei devenirii noastre, desfășurată ca un arc luminos, invingînd timpul.

C. L.

în pagina a 3-a :

Dezbaterea „Trăim in miezul unui ev aprins" : SCRIITORUL-REVOLUȚIONAR DE PROFESIE, VALENȚELE SPIRITULUI REVOLUȚIONAR, VALOAREA EDUCATIVĂ A PERSONAJULUI LITERAR

Grig BEJENARU : „SĂRBĂTOARE"

coroană pentru eroii lui august

Coroană de lumină, aureolă sfintă,
pe fruntea ta-nălța-voi în cinstire
măreață zi de August care cîntă
eroii neamului prin noua devenire.

E jertfa ta-n istorie cioplită,
cioplită în granit și în bazalt,
și libertatea de acum a fost plătită
cu viața ta necunoscut soldat.

Coroană de lumină-ți pun pe frunte
erou de neam de pace doritor,
tu țării-i ești și cîmp și munte
și de aceea te-nvelim în Tricolor.

Vlăstar de neam învingător și-n moarte
ești pentru țară cea mai sfintă carte.

cămașa de purpură a eroului

Cămașa de purpură, iată,
poartă eroul cel tînăr
în calda țărînă a patriei
sub recea lucire a lunii ;
cămașă de purpură-și pune
peste rîul de singe și rouă
în august sub cîmpia română
pe trupul lui învelit în uimire,
eroul cel tînăr
cămașă de purpură țese,
sub tăișul razei de lună,
cămașă de purpură
și simte
cum a trecut de-a dreptu-n Istorie
în august sub cîmpia română
eroul cel tînăr —
cartea de aur a patriei.

Emilian MARCU

eveniment

aniversări U.N.E.S.C.O.

miron costin — contemporanul nostru

Ceea ce este contemporan cu noi din gîndirea și opera lui Miron Costin nu contrazice clasicitatea lui, dimpotrivă, o verifică și o confirmă. Căci ce înseamnă a fi un scriitor clasic, decît a integra modele și a oferi modele de gîndire, tipice și permanente pentru spiritualitatea națională în primul rînd. Iar permanența nu se poate înțelege altfel decît ca neîntreruptă, neistovită contemporaneitate. A nu se deduce de aici că ne gîndim la o imobilitate (ca idee și număr) a criteriilor clasicității. Trăsăturile ei se reformulează, dacă nu esențial, măcar ca nuanță, sub imperiul mutațiilor produse în istoria mentalităților și gustului formelor mai ales.

Pentru că despre o permanență a formelor stilistice costiniene nu ne propunem să discutăm aici, ceea ce ne preocupă e permanența de substanță a gîndirii, cu elementele care au rămas viabile în veacuri succesive. Fondul de idei active din opera sa, privind lumea, individul și condiția sa umană, istoria „patriei înlăcrimate" — și nu numai atît — l-au modelat pe Cantemir, a cărui vocație universală sublimează tradiția imediată și ancestralul dus pînă la limita miturilor noastre străvechi. Pare greu de acceptat, totuși există dovezi de fond (și formă) că Budai-Deleanu a fost marcat de lectura operei lui Costin pînă la a-și însuși orientarea culturală spre anumite probleme de istorie și filologie. Pe Costin l-a elogiat Bălcescu — și asupra adoptării lui, ca temperament, de către romantici, vom reveni — l-a citit, ca istoric și poet, Eminescu, sublimînd motive poetice din **Viața lumii.** Îl citise, de asemenea, Negruzzi, preluînd de la el nu numai paradigme umane, dar transcriind expresive scene de mulțime repetabile în istorie. Ce rezonanță a avut povestirea istorică a cronicarului în evocările sadoveniene ne-o pot „spune" cel puțin două dintre romane: **Zodia cancerului** și **Nunta domniței Ruxanda.** Urmele lui Costin se mai pot recunoaște și în alte înfăptuiri cultural-literare ale secolului nostru, dar trebuie să ocolim capcana simplelor enumerări. Interesant de urmărit cariera aleasă și încă deschisă, a vorbelor sale de spirit, începînd cu „biruit-au gîndul" cărturarului asupra îndoielilor sale. Înțelepciunea clasică greco-latină devenise, pentru Costin, un fascinant model. Dictoanele citate sau apoftegmele elaborate de el sub puterea modelului, organizează povestirea de evenimente din cronică, îi asigură coerența internă. Dar hermeneutica unui astfel de text presupune — înainte de orice — exercițiu și rafinament. Trebuie să ai „ochiul" format ca să vezi asociația de substanță între dicton, luat de narator ca teză morală emblematică și evenimentul sau gestul uman individual care o exemplifică. În ultimă analiză, **sentenția et exemplum** credem că e scopul urmărit de cronicar. Subordonată acestei intenții generatoare de tip moralist, dar la fel de importantă, dacă judecăm **Letopisețul** din unghiul meditației asupra condiției umane, este obsesia destinului. **Moira** egalizează ființele, diferența între domnitor și om de rînd e aparență goală. Un **memento mori,** subiacent în narațiune, vine să tempereze goana după mărire și să anuleze efectele tiraniei domnitorilor. Căutarea motivului consolator anulează tragicul ca și în contemplativa poemă **Viața lumii.** Aici atitudinea mioritică doar contaminată, dar nu alterată de livresc, se constituie, la nivelul poeziei culte, ca **topos** cu nuanțe caracteristice spațiului carpatin.

Revenind la adopțiunea lui Costin de către romantici, va trebui să-i găsim motivarea. Cea dintîi ar fi modul de a înregistra și interpreta subtextual istoria, iar a doua și nu cea din urmă, e propensiunea pentru poezie, vădită în poezia propriu-zisă, cît și în poeticitatea prozei. De poezie fiind vorba, se știe că logofătul moldav, inspirat de abundenta — în secol — poezie pe teme istorice, scrie și el, în versuri polone, o scurtă istorie a Moldovei. Intitulată **Historya polskimi rytmami o Woloskiey Ziemi i Moltanskiey (Istoria în versuri polone despre Moldova și Țara Românească),** opera e cunoscută în istoria literară cu titlul prescurtat: **Poema polonă.** Este textul poetic în baza căruia Miron Costin poate fi „revendicat" de barocul polonez (metaforism abundent, comparații mitologice, exaltare descriptivă, patetism, exagerări anxioase etc.). Datorită limbii originalului, noi nu putem reconsidera **Poema** pentru stil și sintagme poetice, dar o judecată generală asupra paginii descriptive (în traducerea lui P.P. Panaitescu) nu e împotriva normelor. Mai ales că fenomenul pe care voim să-l relevăm e mai puțin condiționat de text și mai mult de subtext. Atenția lectorului e atrasă de **paginile descriptive** ale poemei. Natura e văzută ca peisaj și cadru al acțiunii umane. Costin e întîiul nostru scriitor cult care are ochi pentru natură și dă acesteia un sens în istoria lui versificată. Peisajul descris de el are aspectul paradisului terestru al „vîrstei de aur" a istoriei, refăcut în imaginarul poetic printr-o stare asemănătoare anamnezei. Poetul, „odată cu" personajele sale, care traversau munții în urmărirea zimbrului, descoperă uimit, din perspectiva înălțimilor carpatine, frumusețile raiului moldav pierdut în cețurile albastre ale depărtărilor. Pagina din care cităm e mult mai mult decît recunoscuta virtualitate de obicei căutată în literatura veche. Epicul se abandonează plăcerii descriptive, vizualității sugerate în redundanța mijloacelor retorice: „De-abia au trecut munții Carpați și de pe coama munților înalți privesc spre pămîntul Moldovei viitoare. Ochiul cuprinde luncile Prutului, în care se oglindesc... cîmpii întinse, care se înfățișează ca o întindere fumurie, ca mărime asemenea oceanului... Dacă zeițele din fabulele grecești ar fi aflat de aceste ținuturi ar fi venit desigur aici din Olimpul lor. Peste tot cîmpii mănoase, pășuni întinse; care alte pămînturi în lume se pot asemăna cu acestea? ...Aici zadarnic te mai lauzi Egiptule... Și pe tine Bîrlade, rîu roditor... e greu de uitat cum curgi în bogăție îmbelșugată, ducînd cu unda ta miere și lapte, desfătări de rai. Mai departe ei văd și păduri și pe unde curg rîurile, șesuri întinse și, cînd plecară ochii, văzură o țară cum ar fi o grădină înflorită... Privind spre răsărit, se minunară de așa țară cu cîmpii pline de flori, asemenea raiului... «O! tineri — strigă Dragoș — aici e patria noastră... Voi restabili locuințele strămoșilor noștri.»" El pare să aibă amintirea locurilor odată părăsite și care trebuiau reluate în stăpînire. Dar nu urmărim chestiunea istorică. Fabulosul belșug al spațiului edenic moldav, așezat sub protecția lui Ceres, va fi, în aceiași termeni, reluat de Cantemir și transmis romantismului. Costin însă lasă literaturii române **toposul** invocării naturii. Și de acesta se leagă un altul, de asemenea prezent în poema istorică amintită, ca și în versurile lui Dosoftei. Ne referim la ideea structurantă a **Poemei polone:** antiteza între frumusețile paradisiace ale țării și risipa la care a supus-o istoria oprimării. Pînă la Sadoveanu și mai departe, ideea naturii, spațiu consolator și scut de apărare, va căpăta cele mai neașteptate transfigurări literare. Asemenea lui Costin, romanticul Alecu Russo, în **Cîntarea României,** face foarte vizibilă antiteza și o transformă în leit-motivul paradoxal al textului. Eminescu o reia în termenii filosofiei istoriei, iar Sadoveanu o mistuie în nostalgia patriarhalității.

Prezența lui Miron Costin în istoria culturii și literaturii române a săpat matcă spiritualității noastre originare dispusă să primească afluenții marilor culturi ale lumii. El a făcut întîiul elogiu al cărții și cărturăriei în limba română, scriind el însuși cărți, la care apelăm și astăzi, fără să uităm teribilul său sfîrșit, simptom al unor „cumplite vremi" de el evocate. Opera lui Miron Costin a lăsat posterității idei, interogații și tîlcuri, încifrînd în substanța ei sensul unei existențe simbolice.

Elvira SOROHAN

materialitatea extazului

Nu-mi amintesc, în această clipă, numele aceluia dintre marii gînditori ai Greciei antice, care, văzînd statuia lui Zeus din Olimp, creată de Fidias, și minunîndu-se de grandoarea și perfecțiunea ei, a exclamat: „sau zeul a coborît pe pămînt și ți s-a arătat ție, Fidias, sau tu te-ai dus în cer și l-ai văzut pe zeu". Sigur, extazul „critic" al contemplatorului din vechime, aflat în fața absolutului, nu putea să se considere împlinit înafara veșmîntului infailibil al hiperbolei. Vremurile noastre, însă, dezvăluie în chip evident și continuu adevărul că zonele greu de atins ale absolutului, în situații, firește, de rare excepții, au formă distinct materială, relevîndu-ni-se armonios în unitatea structurii dialectice dintre teorie și faptă. Începînd cu Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, Țara și poporul nostru am avut șansa istorică de a distinge în personalitatea excepțională a secretarului general al partidului și președintele României socialiste — tovarășul Nicolae Ceaușescu — însușiri umane și politice, pe fondul cărora, într-o perfectă congruență, s-au întîlnit, determinîndu-se reciproc, aceste două noțiuni: teoria și fapta. **Niciodată, poate, noi românii nu ne-am putut bucura pînă în adîncurile ființei noastre de larga audiență și încredere ce ni le acordă conducătorul statului nostru, călăuzind destinele patriei după criterii cu adevărat eterne. Dacă în alte vremuri ne striveam mereu de stîncile descurajantei contradicții dintre idee și înfăptuirea ei concretă, evenimentele pe care le parcurgem astăzi sub deschiderea largă a democratismului socialist instaurat de Nicolae Ceaușescu ne unesc glasurile într-un imn de proporții uriașe, în ritmul căruia se cuprind cuceririle, de ne-nchipuit altădată, ale poporului român. O parte din acest imn se desfășoară și în culegerea intitulată** Onor comandantului suprem **(Editura Militară, Buc., 1983), între coperțile căreia optzeci și șapte de scriitori români de azi (alături de alții — sute — semnatari ai unor volume asemănătoare) își dedică poemele conducătorului statului român, omului politic de notorietate mondială, luptătorului comunist, comandantului suprem al armatei noastre, gînditorului și marelui cunoscător și iubitor al omenirii — care este Nicolae Ceaușescu. „El vine din istoria străbună / Viteaz și drept, în lupte mari călit", afirmă Sergiu Adam în poezia intitulată** Cîntec pentru președintele țării, **subliniind faptul că în personalitatea eroului cîntat poporul român și-a pus toate speranțele și visele, că spiritul viu și neobosit al** acestuia **se află integrat în tot ce se desprinde ca eveniment deosebit în întreaga lume contemporană, că fermitatea și dîrzenia cuvîntului său constituie un elevat act de luptă în numele păcii. Lucid și echilibrat ca întotdeauna, Mihai Beniuc, în poezia** Orice i-am da, **relevă raporturile existente între poporul român și cel care-i conduce destinul: „Orice i-am da e doar un semn** sărac / Celui ce dă-ntr-o zi cît într-un veac / Nu unuia, ci-ntregului popor / De orice grai ar fi, dar muncitor". **Și nimeni nu se poate îndoi de faptul că aceasta este proporția ce, înafara oricărei metafore, exprimă precis uriașa energie spirituală și fizică pe care șeful statului român o acordă zilnic Țării și poporului său. Între atîtea probleme mari (unele spinoase), toate însă de importanță vitală pentru existența noastră, rezolvate cu succes și în sens înalt umanist de tovarășul Nicolae Ceaușescu aș sublinia doar una:** independența. **Înțeleg prin această noțiune nu atît libertatea fiecărui cetățean al acestui pămînt, cît mai ales fiorul acela profund și integrator pe care-l generează independența națiunii, a țării întregi, a poporului aliniat, în demnitatea lui, proprie, celorlalte popoare libere și independente. In acești optsprezece ani, ce conturează și confirmă, pe drept cuvînt, epoca Nicolae Ceaușescu, românii, pornind de la sine, au ajuns la conștiința de sine, ceea ce, în cadrul vieții și evenimentelor internaționale curente, înseamnă mult pentru o țară ca a noastră, luptătoare respectată pentru pacea generală. De aceea, îmi par a fi pline de miez și în același timp argument sigur în favoarea spuselor mele versurile lui Ion Brad din poezia intitulată** Alesul Aleșilor, **de la pagina 23 a Culegerii: „Cîte secole am așteptat să vină zilele acestea! / Cînd toți în Unul trăim și Unul în toți pe vecie! / Priviți cum pulsează astrele vremii pe creste / Ascultați cum gîlgîie izvoarele de apă vie! / Cum cîntă văzduhul: glorie ție!"**

Ca om politic contemporan, ale cărui idei s-au impus de mult dincolo de granițele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu a intuit înaintea altora noile forme ale științei și evoluției sociale și politice, a văzut ce e alterat în cadrul relațiilor cotidiene ale unora dintre state și a fost primul care, în mai multe rînduri, a semnalat faptul că un asemenea mod de înțelegere a fenomenelor politice contemporane sînt contrare evoluției spiritului politic actual. Ca om al teoriei și, deopotrivă, al faptei, președintele Nicolae Ceaușescu este un cunoscător profund al întregii gîndiri contemporane, românești și internaționale, fapt ce-i înlesnește aplicarea în viață a celor mai necesare și mai eficiente măsuri pentru întărirea țării și prosperitatea poporului. Oricîte însă s-au scris și s-au spus în această carte și în atîtea altele scrise despre Nicolae Ceaușescu, cuvintele cele mai apropiate de simțirea și sentimentele ce i le poartă poporul român conducătorului României socialiste sînt topite în următoarele versuri, din poezia cu titlul Ceaușescu — Omul, **aparținînd lui Alexandru Andrițoiu: „Cinstiți-mă cu dreptul de a-l îmbrățișa / Ca pe un om tînăr și călit în furtună, / Pentru verbul lui răspicat pentru gîndirea lui ca platina, / Pentru inima sa omenească, și mare și bună".**

Virgil CUȚITARU

viața noastră

La Hulub, satul în care s-a născut Demostene Botez, a avut loc, duminică 3 iulie a.c., o evocare literară organizată de Biblioteca județeană „Mihai Eminescu" din Botoșani. Cu prilejul aniversării a 90 de ani de la nașterea scriitorului au prezentat comunicări prof. dr. doc. Constantin Ciopraga și conf. dr. Alexandru Husar. Profesorul Gheorghe Crețu și învățătorul Gheorghe Diaconescu, ambii din comuna Dîngeni, au adus mărturiile lor evocîndu-l pe scriitor. Recitalul de versuri „Cînta o catirincă" a fost susținut de actorii Elena Coriciuc și Gheorghe Metzenrath de la Teatrul „Mihai Eminescu". În amintirea scriitorului a fost dezvelită o placă comemorativă. ■ Prof. univ. dr. doc. Constantin Ciopraga a vorbit la vernisajele expozițiilor de pictură realizate de familia Kristofi, de Petre Buzatov, Ioan Pencea, iar Aurel Leon cu prilejul vernisării expozițiilor: Viorel Camariu, Victor Geangalău, Adrian Poruciuc, Elena Macri-Donescu și Victor Donescu, Elena Lăpușneanu, Elena Curelaru. ■ În vara acestui an s-a desfășurat la Iași Colocviul național studențesc „Mihai Eminescu", ediția a IX-a, dedicat centenarului „Luceafărului". La lucrările Colocviului, manifestare științifică de prestigiu, au luat parte profesori și studenți din București, Cluj-Napoca, Timișoara, Craiova, Sibiu, Suceava, Baia Mare. Și-au adus contribuția scriitorii: Liviu Leonte, Marin Sorescu, Valentin Silvestru, Andi Andrieș, Ștefan Oprea, Const. Ciopraga, Lucian Valea. **■ Criticul și istoricul literar Mihai Drăgan a participat la o serie de manifestări dedicate centenarului** Luceafărului **la Bacău, Mircești, și la liceele „Garabet Ibrăileanu" și „Mihail Sadoveanu" din Iași. ■ La Casa de cultură din Huși a avut loc o întîlnire-dezbatere cu tema „Literatura pentru copii" la care au participat Aurel Leon, Ștefan Oprea, Nicolae Turtureanu, Cătălin Ciolca, I.A. Angheluș, Th. Codreanu, Cicerone Sbanțu. ■ A VII-a ediție a Festivalului „Vasile Alecsandri" — desfășurat la Iași și Mircești — s-a bucurat și de participarea unui grup de critici și istorici literari din Iași și București care au ținut comunicări reunite sub genericul „Vasile Alecsandri — exponent al idealurilor de libertate și unitate națională".**

Emilia CORNELIU

„am cîntat daciei întregi"

În cea de-a 17-a sală a Muzeului județean de istorie din Suceava, directorul prestigioasei instituții m-a îndemnat să mă opresc cîteva clipe în fața obiectelor și a fotografiilor unor personalități de frunte ale românilor bucovineni care, la sfîrșitul secolului al 19-lea, intensificaseră tot mai aprig lupta pentru libertate și unitate națională. Interlocutorul meu a pomenit de cîteva ori numele Ciprian Porumbescu și mi-a arătat steagul Reuniunii muzical-dramatice ce purta numele compozitorului patriot, care ne-a lăsat melodii de inegalabilă valoare. În cea de-a 20-a sală am urmărit, cum se subliniază și în excelentul ghid al muzeului, un bogat material original — fotografii, partituri, afișe de spectacole, statute, anuare — care ilustrează activitatea societății culturale..., efortul Reuniunii muzical-dramatice „Ciprian Porumbescu" din Suceava de valorificare a moștenirii artistice lăsată de celebrul muzician, născut pe mîndrele plaiuri ale Bucovinei.

— Adevăratul tezaur al creației omului și artistului care s-a născut la Șipotele Sucevei, la 14 octombrie 1853, continuă directorul, se găsește la Stupca în complexul muzeistic amenajat în comuna în care a trăit și a creat, complex pe care vă îndemn să-l vizitați.

I-am ascultat sfatul și într-o după amiază cu soare strălucitor am poposit la Stupca.

...În prima sală, pe peretele din față, se află partitura cu notele „Tricolorului", imn închinat „Drapelului românesc" și versurile „Trei culori cunosc pe lume, / Ce le țin ca sfînt odor, / Sînt culori de-un vechi renume, / Amintind de-un brav popor..." În stînga este înscris, pe Stema Republicii, Imnul de Stat al României. Fredonez melodia și ultimele versuri: Iar tu Românie mîndră / Tot mereu să dăinuiești / Și în comunista eră / Ca o stea să strălucești...

De pe placa așezată pe peretele din dreapta nea Nicolae Moroșan îmi citește cuvintele de omagiu, încrustate cu bronz, aduse de secretarul general al partidului celui ce a făcut ca nestematele muzicii românești să străbată pe toate meridianele globului. Apoi apăsă pe cîteva clape ale pianului care a aparținut compozitorului. Lîngă acesta se află violoncelul lui Ciprian Porumbescu.

Sala din stînga este dedicată galeriei marilor muzicieni români — Gavril Muzicescu, George Enescu, Tudor Flondor, Tiberiu Brediceanu, Dumitru Kiriac, Gheorghe Dima, Alexadru Voevidica, Ioan Vidu, Victor Vasilescu...

În cea de-a treia sală un moment este dedicat filmului „Ciprian Porumbescu" a cărui premieră a avut loc la Suceava și Stupca. Reține atenția un portret, realizat la 4 iulie 1933, în creion, de Ion Cîrdei, mobila de epocă, fotografia Conservatorului din București, care-i poartă numele, ca dealtfel și fotografiile formațiilor care au participat la Festivalul coral „Ciprian Porumbescu", între care se află și cel din Chizătău, care i-a lăsat compozitorului amintiri neșterse.

Într-o altă sală sînt expuse fotografii ale bardului de la Mircești, Vasile Alecsandri, care a influiențat formarea compozitorului, ale poetului Mihai Eminescu și istoricului Xenopol, inițiatori ai serbărilor de la Putna, la mormîntul marelui Voievod Ștefan cel Mare, pentru care Ciprian a scris „Altarul mănăstirii Putna".

La cîteva sute de metri de Secția memorială, tot la Stupca, plaiuri care i-au fost un nesecat izvor de creație, se află o casă modestă, pe peretele căreia scrie „În această casă a trăit și a creat compozitorul Ciprian Porumbescu, înaintaș de seamă al muzicii românești".

În fața căsuței cu trei camere, care-și păstrează vechiul interior și grinda cu inscripția autografă „Cyprian", tronează un bust în marmoră semnat de Corcescu. Și aici vizitatorul este întîmpinat cu aceeași nemuritoare „Baladă", iar Moș Traian Pavelescu, care are respectabila vîrstă de 72 de ani și lucrează aici de peste 20 de ani, îi face cunoștință cu fotografiile familiei compozitorului și ale celor care l-au îndrumat și inițiat în arta muzicii pe autenticul om de mare talent dat de poporul nostru, strălucit militant pentru cultura muzicală inspirată din cîntecul popular, compozitor, dirijor virtuos, interpret la vioară și pian, pedagog și remarcabil poet.

Compozitorul care la serbările de la Putna, după mărturisirea sa, a „cîntat Daciei întregi", cel care, pe cînd se afla în Italia, în februarie 1883, l-a încîntat pe marele compozitor italian Giuseppe Verdi cu „Doina", a lăsat drept moștenire poporului său peste două sute de compoziții în toate genurile. „Cîntecul Tricolorului", „Pe-al nostru steag", „Cîntec de 1 Mai", „Patria română", „Cît îi țara românească", „Hai române", „Imnul Unirii", „Cîntecul Gintei latine", și multe altele, sînt un adevărat tezaur al muzicii românești.

Cînd am plecat de la Stupca, unde am ascultat cîntînd o vioară, peste casa și monumentele autorului primei operete de inspirație folclorică „Crai Nou", în adierea vîntului, ningea cu petale de flori.

Lazăr BĂCIUCU

treburi

Ce-o fi făcînd, la ora asta, tata,
cînd eu mă-ndoi, bocind, peste condei?
Planeta, din Malvine-n Alma-Ata,
doarme adînc sub albe flori de tei.

Dar mama noastră, ce mai face, oare,
cînd noi, din vis, ca iepurii sărim?
Ning flori de crin în oale și-n șiștare
și-n jurul vetrei, iarăși, chiuim.

La radio se vestește vreme bună,
hai, azi, de condici să ne dezlegăm,
sub bolta unui răsărit de lună
imensul cîmp de grîu să-l secerăm

și să-l cărăm, iubito,-n bătătură,
cu caii murgi și roibi să-l treierăm
și să frămînți, cu-a ta celestă gură
o pîine albă, apelor s-o dăm.

dealul columnă

Pe dealuri graiul nostru-a-mbătrînit
ca un cioban uitat în munți, la stînă,
cobor, prin osul lui, spre asfințit,
cu Țara mea, ținîndu-ne de mînă.

Eu l-am trăit pînă-la apoteoză
și straiul lui prin vremuri l-am purtat
și nu-s intoxicat de nici o doză
de grai străin, și n-am împrumutat

pentru feciorii și nepoții mei
vreun miligram de verb, peste hotare,
cînd am băut la mesele de zei
vorbind de steaua mea luminătoare

pe care-am dus-o-n cimitir, pe deal,
unde îmi sînt părinții și bunicii,
căci graiul nostru este-un prunc astral
ce l-au crescut, prin sihăstrii, vlădicii.

Ion Iancu LEFTER

„trăim în miezul unui ev aprins"

„Să înțelegem că munca de formare a omului nou, de creare a unui spirit revoluționar în muncă, în viață, în toate domeniile presupune ca toate organele și organismele de partid și de stat din cadrul propagandei și culturii — dar și întregul partid — să considere problema activității politico-educative ca o sarcină centrală în momentul de față".

Nicolae CEAUȘESCU

(din Cuvîntarea la Consfătuirea de lucru pe probleme ale muncii organizatorice și politico-educative)

scriitorul — revoluționar de profesie

Dincolo de școlile și curentele artistice manifestate cu vigoare și, uneori, cu strălucire, în primele decenii ale veacului ș mai apoi, în perioada interbelică, dincolo de marile personalități artistice care au dat contur acelei epoci, a existat acel curent de idei și acțiuni permanente inițiate de către partidul comunist care, asemenea pînzelor freatice, urcau din adîncuri fertilizînd în perioada dintre cele două războaie mondiale ogorul literaturii. Activînd el însuși în condiții de teroare și agresiune, confruntat cu problemele sociale și politice ale timpului, luptînd pentru libertate și o viață mai bună a celor mulți, partidul a știut ca, prin militanții săi, să fie o prezență activă și mobilizatoare în orientarea creației literare din acea epocă. Și nu este vorba numai de rolul jucat de către publicațiile apărute la inițiativa și sub îndrumarea partidului ci la tactica și strategia acestuia de a-și apropia pe cei mai talentați și mai activi dintre creatori, de a le insufla spiritul revoluționar, capabil să transforme scrisul lor într-o armă de luptă împotriva asupririi și nedreptății. Poeții, prozatorii, criticii și istoricii literari care au trăit acea epocă, scriind la diverse publicații, tipărindu-și cărțile, pot depune mărturii semnificative despre radicalizarea gîndirii celor mai valoroși scriitori din acea perioadă, sub influența ideologiei partidului.

Desigur anii aceia nu au fost ușori. Dar ei, ca și astăzi, au demonstrat că forța și înțelepciunea partidului clasei muncitoare din România a știut să creeze acel climat de muncă, de emulație creatoare, de înălțare spirituală, capabil să conducă, în acord cu realitățile politico-economice ale României, la afirmarea literaturii contemporane ca parte componentă a procesului de edificare a culturii noi, socialiste.

Astăzi, în atmosfera de puternică emulație creatoare a întregului nostru popor, rolul și rostul scriitorului în societatea noastră ne apare cu și mai multă pregnanță. Trăind în amurgul acestui sfîrșit de secol, la temperatura înaltelor idealuri ce animă națiunea noastră în mersul ei victorios către desăvîrșirea construcției socialismului, scriitorul este una din nenumăratele conștiințe ale țării menită să mobilizeze, să îndrume și să însuflețească masele de oameni ai muncii în această operă istorică de edificare a unei lumi noi. Complexitatea vieții noastre sociale impune o înțelegere mai nuanțată de către scriitor a psihologiei diferitelor categorii socio-profesionale pe care le are în față. Personajele create de către artistul de azi, inspirate din viața noastră nu sînt și nu au cum să fie altfel decît imaginea omului de acum și de mîine din România socialistă.

Desigur, este foarte greu să spui cîte din personajele din romanele, nuvelele și povestirile confraților noștri vor rezista la judecata timpului. Ceea ce mi se pare însă important acum este imaginea de ansamblu pe care literatura noastră o prezintă cititorului, semenului nostru, ceea ce ea poate oferi ca model și exemplu întru speranță și către mai bine.

Desigur, nimeni nu cere eroi „sulemeniți" cu virtuți care nu le au. Eu însumi, „păcătuind" în proză, am creat un erou „crepuscular". Dar aceasta este o chestiune care privește o etapă istorică încheiată și pentru care trebuie să depunem mărturia noastră de scriitor. Important este, cred însă că vocația fiecăruia dintre noi trebuie să se îndrepte către ziua de mîine, către ceea ce numim cu toții SPERANȚĂ și BUCURIE !

Munca oamenilor de artă și cultură care, prin operele ce le creează contribuie la sporirea patrimoniului de valori ale națiunii și, implicit, ale omenirii întregi, îmbogățesc fondul de gîndire și simțire al contemporanilor noștri. În numeroase ocazii, ca dealtfel și la recenta consfătuire de lucru pe problemele muncii organizatorice și politico-educative, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat misiunea de mare răspundere ce revine artistului din România în lumea de azi, nobilele sale datorii față de poporul căruia-i aparține. Prin versurile sale înaripate, prin romanele și piesele de teatru, pătrunse de patosul eticii noastre comuniste, scriitorul își aduce contribuția sa de preț la înălțarea gîndirii omenești, încrezătoare în puterile și capacitatea sa de a crea o lume mai bună și mai dreaptă, pe planeta noastră.

Partidul ne-a învățat ca, lepădindu-ne de dogme și prejudecăți, pornind de la realitățile zilei de azi, să privim cutezători către viitor. Sîntem părtași ai unui proces revoluționar de o amploare nemaicunoscută în istoria noastră, proces ce se desfășoară în toate sectoarele vieții economice și sociale. Pe temeiul realizărilor de pînă acum, mîndri de ce am înfăptuit, învățînd din greșeli și erori, concetățenii noștri privesc cu încredere spre anii care vin. Acest optimism funciar, propriu poporului român, atît în clipele sale de restriște cît și în cele senine, stă la temelia izbînzilor noastre.

Practica marelui arhitect al patriei, Partidul Comunist Român, de a se consfătui de fiecare dată cu oamenii muncii din toate sectoarele de activitate este strălucit reprezentată de activitatea neobosită a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

O dovedește și recenta Consfătuire de lucru. Scriitorul fiind „un revoluționar de profesie" el își înnoiește nu numai arta sa, dar, prin creație, modelează conștiințe, milioane de conștiințe, limpezind calea către viitor.

Corneliu STURZU

valențele spiritului revoluționar

„Socialismul nu este un marș triumfător, ci un drum de muncă și de luptă revoluționară". Sînt cuvintele secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, rostite de curînd, la Consfătuirea de lucru pe problemele muncii organizatorice și politico-educative. Ele definesc un mod de a gîndi și un mod de acțiune, definesc o dimensiune a epocii, o emblemă a ei.

Ne vine în minte celebrul vers labișian : „Trăim în miezul unui ev aprins", vers-deviză a literaturii revoluționare din anii noi, vers profund actual, semnificativ actual prin forța cu care afirmă un adevăr grav, de nobilă responsabilitate, extrem de fertil în ordinea artei. Spiritul revoluționar este prin definiție o realitate dinamică, sub stare de confruntare, este ostil fatalităților de orice fel, eternele triumfuri ca și eternele înfrîngeri. Spiritul revoluționar, așa cum îl vede însuși poetul **Primelor iubiri** e unul de comandament, de neobosită luptă :

Și noi cutreierăm făgașuri infernale
cu asudate palme izbind sau alinînd
vrăjmașii ori umilii ce ne-au ieșit în cale
nu-n spațiul ptolemeic, ci-n viață pe pămînt.
De cînd, adînc dorită, flamura ta de pară
ne-a-nfiorat privirea, partidul meu, atunci
din creștete zvîcnit-a cu scut și lance-afară
cîntecul nou, s-asculte mărețile-i porunci.

Labiș, cap de serie în lirica românească actuală, polemizează fățiș cu mentalitatea care, în literatură, a transformat revoluția în sărbătoare neverosimilă, în bătaie cu flori artificiale. Cîntecul nou, avertizează el, a zvîcnit din scut și lance.

Deviza spiritului revoluționar, aflăm tot de la Labiș, este **lupta cu inerția.** În socialism contradicțiile nu dispar, lupta dintre vechi și nou, între inerție și schimbare îl exprimă la modul esențial ca societate a uriașelor transformări din munca, viața, conștiința, creația oamenilor. Nu mi se pare deloc întîmplător că un poet a găsit formula definitorie, formula sinteză a spiritului revoluționar, pe care a ridicat-o la rang de deviză. Și nu mi se pare deloc întîmplător faptul că poezia se implică prin specificul, prin intimitatea ei secretă într-o existență revoluționară. Dialogul eului liric cu lumea se dezvăluie din căutări și confruntări, din credință și tăgadă, cum spune însuși poetul, se dezvăluie într-o dialectică a unității și luptei contrariilor, în virtutea căreia poezia și lumea se luminează la nesfîrșit una prin cealaltă.

Scriitorul a întreținut întotdeauna viu spiritul revoluționar. Fie că e vorba de lupta purtată pe baricadele istoriei, lupta eroică pentru libertate și demnitate, fie că e vorba de insurgența afirmată pe baricadele artei, ale înnoirilor artistice, pentru care scriitorul nostru are o vocație recunoscută. Istoria și literatura s-au implicat una în cealaltă afirmînd, în vîltoarea atîtor și atîtor evenimente, în paginile atîtor și atîtor opere nemuritoare, forța unei națiuni, dreptul ei la existență liberă și creație asemenea. Scriitorul-cetățean este identitatea exponent ce se exprimă în cărțile despre prezentul efervescent, în care munca și lupta pentru nou sînt faptele exemplare prin devotament ale oamenilor din viața de zi cu zi, ale celor care alcătuiesc marea familie a eroilor anonimi, eroii exemplari ai literaturii noastre.

E greșit a se crede că literatura revoluționară e o simplă zonă tematică, e greșit a se confunda literatura revoluționară cu literatura despre revoluție. Vorbim cu îndreptățire despre spirit revoluționar și nu despre teme revoluționare. Un roman în care eroii revoluționari merg la luptă ca la nuntă e o parodie Un text liric de tribună, pregnant exclamativ, care pune cap la cap lozinci și descrie convențional chipuri de eroi este iarăși o parodie a literaturii revoluționare. Există — și, din păcate, lucrul se face simțit și azi — o monotonie, un conformism patetic al bunelor intenții care nu ajung să fie finalizate tocmai din pricina inerției exprimării. Diversitatea de stiluri — aspect menționat în atîtea și atîtea împrejurări de documentele de partid — e aceea condiție a expresiei artistice care conferă mesajului prospețime, forță de persuasiune, ceea ce, implicit, asigură o receptare mereu trează, interesantă. Fiind profund înnoitor, spiritul revoluționar se implică în dialectica formelor, de aceea nimic nu pare mai artificios, mai bizar decît un gînd, o idee nouă puse în clișee.

Un adevăr elementar spune că arta exprimă generalul prin particular, că deosebirea dintre activitatea de creație și celelalte activități umane stă în aceea că prima produce unicate, lucruri irepetabile. Așa cum spunea chiar un om de știință, fără Einstein teoria relativității ar fi întîrziat doar să apară, cu siguranță ar fi venit altcineva care s-o enunțe și s-o demonstreze. Aceasta în vreme ce **Mona-Lisa** există numai pentru că a existat Leonardo iar Domnișoara Pogany numai pentru că spațiul românesc l-a dat lumii pe Brâncuși. Acest adevăr care conferă artei nu o poziție privilegiată, ci una specifică, singulară, atrage, între altele, atenția asupra rolului păgubitor pe care spiritul de imitație, laborios multiplicativ îl are în evoluția fenomenului artistic.

Una din ideile subliniate cu insistență de documentele de partid, de cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, conține aprecierea că arta românească de azi este o artă puternică, valoroasă, expresie a geniului creator al poporului. Au fost evidențiate realizările deosebite ale creatorilor de frumos, scriitori, compozitori, artiști plastici ș.a. realizări care conferă prestigiu culturii noastre socialiste.

Viabilitatea unei creații literare, plastice etc., stă în modul în care valoarea estetică se implică în mesajul umanist al operei, în concepția despre lume și viață a societății, în idealurile poporului pe care îl reprezintă. Spiritul revoluționar apare ca expresie a dinamicii valorilor ; mesajul revoluționar răspunde unor comandamente la zi, dar, în același timp, își conservă semnificațiile pentru a răspunde comandamentelor generale, perene, proprii creației artistice. Bunăoară, marea literatură care s-a scris despre primul război mondial : **Pădurea spînzuraților** nu mai puțin nuvelistica lui Rebreanu, apoi **Întunecare** de Cezar Petrescu, sau **Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război** de Camil Petrescu se referă la un eveniment istoric anume, la o realitate restituită cu o concretețe pe care nici un document, oricît de fidel și de expresiv ar fi, nu o poate realiza. În același timp însă, cărțile respective, trec de eveniment pentru a se ridica la înălțimea unei meditații privind absurdul războiului în general, al agresiunilor brutale pe care forțe oarbe le exercită asupra fragilei ființe umane, asupra temerarelor ei idealuri.

Marea literatură se bucură de ceea ce s-ar putea numi o dublă acreditare : în contemporaneitate și în perenitate, ea e reprezentativă și într-un timp și în celălalt. E bine să amintim acest adevăr, cîtă vreme mai întîlnim, într-o împrejurare sau alta, opinia potrivit căreia rezonanța în actualitate a unei cărți e o implicare în conjunctural și, invers, ocazional ne este prezentat drept expresie a actualității celei mai fierbinți. Să nu uităm că, pentru artist, actualitatea reprezintă punctul inițial, o etapă din ceea ce este durabil, nepieritor, mai mult decît atît reprezintă o condiție a durabilității. Un adevăr banal spune că marile cărți sînt mereu actuale, după cum cărțile „mici" sînt din capul locului perimate, chiar dacă se adresează direct, ostentativ actualității. Un scriitor are șansă să înfrunte epocile viitoare în măsura în care se implică în realitatea, în problematica epocii sale.

Spiritul revoluționar însuși este departe de a confunda actualitatea cu ocazionalul. El nu e o sărbătoare care durează o singură zi sau o campanie care ține cît un anotimp. Spiritul revoluționar nu e un tipar, o rețetă sau o deviză pe termen scurt, ci un mod de a trăi și simți epoca, de a o exprima în chipul cel mai divers și mai complex. Prin valențele sale prospective, profetice uneori, cutezătoare întotdeauna, o mare literatură revoluționară își implică și, în același timp își depășește timpul, vede cu un ceas mai devreme ceea ce va fi, ceea ce va dura.

Andrei IOAN

valoarea educativă a personajului literar

Idei de o deosebită importanță pentru arta noastră contemporană în general și implicit pentru literatură se găsesc în Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea de lucru pe problemele muncii organizatorice și politico-educative. Fiind luate în discuție în contextul, mai larg, al activității politico-educative, teatrul, cinematograful, proza, poezia și celelalte arte au fost analizate dintr-o nouă perspectivă, cerîndu-li-se creatorilor din patria noastră să răspundă misiunii pe care o au de îndeplinit în momentul de față al dezvoltării societății românești.

Toate mijloacele de cultură trebuie să concure la educația eficientă, a tineretului, în primul rînd, o educație revoluționară, patriotică, urmărind realizarea omului nou, în spiritul concepției revoluționare a partidului despre lume și viață.

Festivalul național „Cîntarea României", devenit într-adevăr o mișcare cultural artistică de masă, își dovedește, încă o dată, în acest sens, deosebita importanță în cultivarea dragostei față de creația spiritului românesc, a sentimentului de dragoste față de patria și față de poporul nostru. Cultivarea în toate domeniile de activitate artistică a autenticului, respingerea „împrumuturilor" din culturile străine, mai ales a acelor „produse" care nici măcar nu oglindesc cel puțin spiritul poporului respectiv nu pot fi decît semnele maturității de conștiință cerute imperios de timpul nostru.

Un accent deosebit se pune în Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea de lucru pe problemele muncii organizatorice și politico-educative pe tratarea artistică a unor subiecte de strictă actualitate, a unor aspecte din munca și viața oamenilor epocii noastre. De un deosebit interes sînt observațiile asupra personajului și a viziunii asupra societății din operele de artă ale contemporaneității. Nu avem nevoie, se subliniază, de produse artistice „care prezintă denaturat realitatea societății noastre, oamenii muncii, tineretul sau alte categorii de oameni ai muncii din țara noastră", ci „de o artă, de o cinematografie, de un teatru care să prezinte esența, modelul omului pe care trebuie să-l făurim". Observația continuă cu desideratul folosirii tuturor procedeelor pentru obținerea unui personaj cu valoare simbolică și, prin aceasta, cu puternice calități educative : „Chiar dacă cîteodată trebuie să înfrumusețăm un erou, e bine ca el să devină model ca tineretul să știe, să înțeleagă că așa trebuie să fie !".

În principiu însă nu e nevoie să înfrumusețăm, deoarece „societatea noastră a obținut asemenea rezultate mărețe încît nu este nevoie decît să fie redate așa cum sînt. Să redăm realitatea, dar să găsim nu neghina nu putregaiul din pădure, ci să găsim copacii tineri, să găsim tot ceea ce este bun și demn în societatea noastră, în munca și viața constructorilor socialismului".

Eroii din popor trebuie „să-și aibă locul în film, în teatru, în poezie, în artă, în literatură, în pictură, în toate domeniile creației artistice", pentru că poporul este acela care a realizat „tot ceea ce am obținut în dezvoltarea socialistă a patriei".

Educația, activitatea de formare a omului nou prin toate mijloacele spirituale, inclusiv prin cele specifice ale artei, a devenit astăzi mai mult ca altădată o sarcină de o importanță fundamentală și de aceea se adaugă, subliniindu-se, în continuare, la cele citate mai înainte : „Literatura, arta noastră să răspundă acestor cerințe ! Să înțelegem că munca de formare a omului nou, de creare a unui spirit revoluționar în muncă, în viață, în toate domeniile presupune" ca „problema activității politico-educative să fie privită ca o sarcină centrală în momentul de față".

În vederea formării omului nou, a creării unei conștiințe socialiste, arta trebuie să ofere, putem desprinde ca o concluzie a acestei Cuvîntări a tovarășului Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea de lucru pe problemele muncii organizatorice și politico-educative, personaje model, exemple care să fie urmate de toți oamenii muncii, de tineri în primul rînd.

Octav SIRETEANU

istorie literară

După ce a debutat cu o carte despre cîțiva prozatori contemporani, Mioara Apolzan consacră un studiu, serios și sistematic, unei publicații care, așa cum spune autoarea, a fost întotdeauna „recunoscută prin consens tacit ca una din cele mai bune publicații românești de cultură, **Revista Fundațiilor** (abreviat, **R. F. R.**)". Întreprindere deloc ușoară, nu lipsită de riscuri, pe care autoarea o duce la bun sfîrșit cu tact și discernămînt. De la bun început, se corectează opinia după care **R.F.R.** ar fi avut drept model strict pe cunoscuta **Revue des deux mondes** ; dacă apropierea se justifică în ceea ce privește profilul enciclopedic, „în spirit și substanță", **R.F.R.** seamănă mai curînd cu **Nouvelle Revue Française. R.F.R.** și-a propus să fie o publicație de nivel european, să depășească interesele de grup și să devină o „image de marque" a culturii românești din perioada respectivă. În prima parte a lucrării sale, Mioara Apolzan întreprinde o radiografie și un istoric al revistei. Lui Paul Zarifopol, deși nu a condus revista decît timp de cinci luni, i se recunoaște meritul de a-i fi imprimat „o ținută și un stil, (...) definite cu consecvență prin intelectualitate, raționalism, apărarea specificului estetic al literaturii". Acestea sînt notele caracteristice ale publicației și în perioada „interimatului" lui Camil Petrescu ; **R.F.R.** adună între copertile ei multe din cele mai prestigioase semnături ale vremii, și, dacă nu are o direcție critică, devine revista cu cea mai strălucită echipă de critici. Foarte minuțioasă și nuanțată este analiza opțiunilor ideologice și culturale ale acestei echipe de critici între 1934—1941, cînd, prin atitudinea lor raționalistă și lucidă, culminînd cu luările de poziție cu ocazia centenarului Maiorescu, ei au reprezentat un factor de moderație, de echilibru și, spre sfîrșitul perioadei, de rezistență. Sub direcția lui D. Caracostea (1941—1944) și în contextul politic binecunoscut, „neutralitatea" revistei devine iluzorie ; Mioara Apolzan arată însă că revista nu s-a transformat într-un „oficiu de propagandă", ea publicînd uneori chiar texte (studii de C. Rădulescu-Motru, G. Brătianu, poeme de Mihai Beniuc) ce pot fi socotite destul de „îndrăznețe", în orice caz distonante față de punctele de vedere oficiale. În schimb, directoratul lui Caracostea are drept regretabilă — și previzibilă — consecință, dispariția echipei de critici : G. Călinescu, Ș. Cioculescu, Vl. Streinu, Pompiliu Constantinescu, Tudor Vianu, își retrag colaborarea. Ultimii ani ai revistei sînt marcați, mai întîi, de un efort de stabilizare, iar apoi de efortul de a găsi o formulă care să ofere șanse de supraviețuire. Se mizează pe tradițiile democratice ale publicației, se încearcă readucerea vechilor colaboratori, sînt încurajați o serie de tineri ce vor deveni ulterior nume cunoscute, dar **R.F.R.** nu-și mai recîștigă prestigiul de odinioară ; dispariția ei, în decembrie 1947, nu va fi, bineînțeles, o surpriză pentru nimeni.

Secțiunea a doua a cărții, împărțită în cinci capitole — critică, istorie literară și literatură comparată, apoi eseistica, poezia, proza, dramaturgia — se ocupă de colaboratorii revistei. Partea leului revine, firește, criticii ; Mioara Apolzan nu ezită să afirme că **„R.F.R.** poate fi considerată cea mai bună publicație de critică din istoria presei literare românești". Simpla inventariere a numelor este, într-adevăr, impresionantă ; celor citați mai înainte li se adaugă Perpessicius, Ovidiu Papadima, Octav Șuluțiu, Al. Dima, Basil Munteanu, Adrian Marino, Cornel Regman etc. Eseistica este la fel de strălucită : Camil Petrescu, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Petru Comarnescu, D. I. Suchianu, C. Noica, Ion Biberi, Ioan D. Gherea, Al. Rosetti, I. Petrovici etc. Fiecăruia i se consacră o „fișă", cuprinzînd lista tuturor textelor publicate în revistă, o analiză a lor și o rapidă schiță de profil, redusă la liniile esențiale. Fără a aduce neapărat lucruri noi, toate aceste considerații au meritul de a reface, cu obiectivitate și competență, harta criticii și eseisticii românești interbelice. Tonul egal, sobru, de lucrare cu caracter „universitar", „științific", nu exclude formulările sintetice și pregnante : „Spirit cultural prin definiție, cu lecturi temeinice, variate și mai ales la zi, cu o inteligență vie, mobilă, dublată de un simț al „poantei", al amănuntelor picante, anecdotice, care dau sare și farmec vieții literare, D. I. Suchianu ilustrează ca tip de intelectual o ipostază mai rar întîlnită în cultura noastră : causeur redutabil (...), scrisul lui are o doză de gratuitate,de badinerie intelectuală, pe care informația, venind din straturile culturale diferite, o atenuează, fără a o anihila". La fel de exacte sînt și caracterizările din secțiunile privind poezia și proza. Lista colaboratorilor e și aici impresionantă, dar eclectismul face inoperantă orice încercare de a vorbi de un program literar al revistei. Cartea Mioarei Apolzan este o cercetare deosebit de utilă, temeinic argumentată, nelăsînd la o parte nici unul din aspectele, oricît de delicate, ale chestiunii, o cercetare care ne restituie personalitatea unei reviste căreia i s-a arătat întotdeauna o stimă respectuoasă, fără a i se recunoaște locul pe care l-a avut în cultura românească interbelică.

Ca unul care am însoțit începuturile critice ale lui Ioan Holban, pot spune că evoluția sa mi-a rezervat destule surprize. În studenție, a publicat la „Dialog" eseuri despre clasici, mai ales despre Eminescu și Creangă ; insistențele mele în a-l determina să scrie (și) despre literatura contemporană au rămas, atunci, fără rezultat. Puțin mai tîrziu, a devenit unul din cei mai activi și mai productivi comentatori ai... scriitorilor de azi, „specializîndu-se" în analiza cărții de proză. Și iată-l, acum, debutînd editorial în austera colecție „Universitas" de la Minerva cu un studiu intitulat **Proza criticilor**, titlu sub care se ascunde (zic „se ascunde" deoarece, ca și în cazul lucrării Mioarei Apolzan, relația dintre titlu și carte are o anume doză de arbitrarietate) o exegeză a romanelor lui E. Lovinescu și G. Ibrăileanu. Ceea ce se poate spune de la bun început este că Ioan Holban se dovedește aici un istoric literar de cea mai solidă formație, scrupulos, metodic, informat și sistematic. Lucrul se vede cel mai bine în studiul despre Lovinescu, studiu care este prima cercetare serioasă consacrată romanelor acestuia și care „absoarbe" un volum de muncă demn de toată admirația. Pe de altă parte, „mîna" criticului se simte peste tot, și mai cu seamă în minuția și finețea analizelor. În sfîrșit, Ioan Holban este la curent cu o serie de cercetări naratologice moderne, fapt care îi îngăduie să practice, așa cum a observat Nicolae Manolescu, un fel de „nouă istorie literară", atentă la structuri, teme, forme și procedee.

Pînă în momentul cînd scriu aceste rînduri, cărții i s-au dedicat două cronici remarcabile, aceea, deja citată, a lui Nicolae Manolescu și aceea a lui Mihai Dinu Gheorghiu. N-aș vrea să reiau lucrurile spuse acolo, mai ales că ele concordă cu propriile mele opinii. Cartea are, dealtfel, o construcție foarte limpede, autorul își precizează (uneori cu excesivă insistență) intențiile, iar cum analiza merge pînă la detaliu, o rezumare ar fi imposibilă. Punctul de plecare al studiului despre Lovinescu este exprimat tranșant : „Teoretician și practician al criticii, E. Lovinescu rămîne, înainte de toate, un artist al acesteia, critica sa fiind o **punte** aruncată spre literatură". Critica ar fi un „complex al literaturii", iar pe de altă parte, pentru Lovinescu „critica este **profesiune**, iar proza — **pasiune**". Exegetul se ocupă de toate textele epice ale lui Lovinescu, ceea ce, cantitativ vorbind, îi pune în față un „corpus" redutabil : trei volume de nuvele, douăsprezece romane, cinci volume de proză memorialistică. Fără a supralicita obiectul studiului său, Ioan Holban încearcă o „reabilitare" a prozei lovinesciene, mizînd mai ales pe ceea ce el consideră a fi o formulă psihanalitică originală. Deși demersul psihanalitic al autorului e destul de eclectic, observațiile sale sînt, nu o dată, pătrunzătoare și revelatoare. Modelul de referință este, bineînțeles, cel freudian : „fără a prelua variantele „topicii" acestuia (inconștient, preconștient, conștient și sine, eu, supraeu), prozatorul valorifică ideea unei **mișcări regresive** a impulsurilor, care se exprimă în reprimări și refulări (...) și aceea a **mișcării ascendente** sfîrșind în sublimare (...), așa cum „forțele pulsionale" freudiene (Eros și Thanatos) se regăsesc în psihologia tuturor personajelor romanești". Cele mai pertinente observații vizează „spațiul erotic", ale cărui componente sînt desfăcute cu răbdare, element cu element, subliniindu-se de fiecare dată implicațiile lor tematice. Predominant tematistă, exegeza întreprinsă de Ioan Holban nu neglijează nici structurile narative, dar locul lor rămîne, în economia lucrării, unul secundar; lucrul se vede cel mai bine în analiza **Memoriilor**, cînd considerațiile nu depășesc un nivel de generalitate neangajantă, deși ar fi fost foarte interesantă aici identificarea mărcilor unui tip de discurs cu un statut și cu o „retorică" specifice. Mai „strînsă", mai coerentă, analiza **Adelei** confirmă subtilitatea interpretativă a criticului ; înainte de a diseca textul, autorul îl așează pe masa de operație și îl racordează, prin nenumărate tuburi și cordoane de legătură, la celelalte opere ale scriitorului, pentru a urmări cum se produc schimburile de teme, motive și idei. Raporturile de natură psihologică dintre personaje sînt analizate cu reală finețe, iar descrierea spațiului erotic ocazionează, și aici, pagini excelente. Fără îndoială, debutul editorial al lui Ioan Holban este dintre acelea cu adevărat concludente, care converg asupra înzestrării și seriozității autorului. Cu un plus de rigoare în expresie, cu o mai mare decizie în opțiunile metodologice, Ioan Holban se va impune curînd — primul pas, decisiv, l-a făcut cu această carte — drept un nume de referință al noii generații de critici, și nu numai al ei.

Al. CĂLINESCU

Mioara Apolzan, Aspecte de istorie literară, **Editura Minerva, 1983**
Ioan Holban, Proza criticilor, **Editura Minerva, 1983**

cronica literară

poezia cotidianului

Ovidiu Genaru publică un volum de **Poezii rapide** pentru uzul cititorului grăbit, ce nu mai are timp să deguste esențe. Turnura ironică și parodică a unei părți din poezia contemporană, se datorează unei saturații de Carte, nevoii de-a o înlocui cu altceva, mai concentrat, mai direct și mai simplu. Pe cititorul acestei poezii nu ni-l putem imagina în biblioteci, ori camere de zi, făcîndu-și siesta ori pregătindu-și somnul în compania lecturii. El citește la un bufet expres, în tramvai (era să zic în metrou !) în liftul blocului. O astfel de poezie ignoră cuvintele, ea sugerează o stare poetică, pe care cititorul și-o însușește voluntar. E un transfer pur de emoție, care se produce în absența a ceea ce, altădată, se numea poezie. Nu-l acuz pe Ovidiu Genaru și nici nu urmăresc să cobor meritele întreprinderii lui literare : o astfel de „anti-poezie" renunță la mijloacele de pînă acum ale genului, nu și la emoția producătoare de emoție lirică. „Poeziile" sînt scheme de poezie. Lapidaritatea nominală a acestor versuri, narativitatea lor proustiană exclud descripția emoției : fac, numai, aluzii la ea, o cheamă în spiritul cititor, așa cum ai invoca o fantomă. Farmecul lecturii nu se pierde, atît că poezia, altădată prezentă în vers, vine acum, într-un fel, în urma lui. Ovidiu Genaru aproape nu scrie cu cuvinte, dacă pot să zic așa, e un scrib al emoției lirice, pe care o **stenografiază.**

Marea diversitate a temelor lirice, atacul direct, radiofonic, publicistic, al imaginii poetice vine dintr-o estetică a poeziei ca fapt cotidian. Poetul este un individ informat în toate domeniile, cum altădată Balzac, omniștient, bombardat din toate părțile cu particule lirice, iradiat, stressat de imagini. Pe unele le și transcrie fără alegere **(Poem rapid),** pe altele le enumeră **(Informații),** le povestește **(Copil al Naibii** ; citez de aici : „... al Naibii / mă jucam pe locuri virane cu chibritul / revoluției universale..."). Imaginea familiară pîndește la tot pasul : „... și mereu prezentul se încheie cum îți închei tu capotul". Alteori poezia e proză pură, schiță caragialescă cu iz sentimental **(Vecini, Salt înainte** : „Masca pe figură băieți pînă la pomul trăsnit reper IV / salt înainte așa / Vă ordon / Scoateți lopata Liendeman Vă ordon săpați lăcașul tip / care asigură cea mai perfectă protecție / Și-acum acolo vă ordon pe loc repaos / desfaceți copca de la gît desfaceți nasturele Numărul 3 / Foarte bine soldat / Se poate fuma / Astăzi nu vom vorbi despre idealul de glonte / Cine vrea să scrie acasă poftim / Faceți una / faceți două pînă atunci / Eu mă duc să mă-nsor spuse caporalul simt nevoia").

Tehnica poeziei lui Ovidiu Genaru stă în **colaj.** Aceasta este și tema poeziei străzii și a cotidianului : „Ca să-mi fac siesta citesc Paris Match Sheffer și 982 / suicides de Duyana asta ca un / mizilic / și o poză cu stridii / (vom dijmui proteinele oceanelor ?) și șampanie / și cam cît s-ar putea cîștiga / economisind la banca de construcții și un yoghin cu chirie... etc."). În proza acestei poezii strălucesc paradoxuri („A venit Circul să ne vadă") explicate în pagubă de foarte multe ori („Au montat și o cușcă pentru fiare sălbatice și ne-au lăsat afară / probabil să nu le facem vreun rău"). Cuvintele se înșiruie în devălmășie, aproape în silă, cu dezgust pentru efectul artistic. „Capodoperă e hîrtia albă", mai zice poetul, a cărui voluptate pare să fie detectarea stării poetice, pe care cu neplăcere o expediază în limbaj. Sînt mai multe meta-poezii în volum. Între ele aș cita **Manuscrisul** și nu pentru calitatea poetică : „Cum torturez manuscrisul / Cum îl nasc și-l ucid ca un Irod de provincie / Cum urlu la el să depună mărturie / Cum îi smulg unghiile cum îi strîng degetele în ușă / Cum îi pun un căluș în gură / Cum îl orbesc cu farurile și nu / preget să-l ameninț cu privațiunea de libertate / Cum îi mîzgălesc fruntea batjocorindu-l cum presar sare / pe incizii Cum îl spînzur cu o coardă de pian / Cum îl țin flămînd cum îl despoi cum îl hăituiesc / pînă la epuizare îl anchetez continuu" ș.a.m.d. pînă la fraza finală în care citim poetica de autor : „Și cînd i-am nimicit voința / profit de situație și cinic îl botez cu numele meu" **(Manuscrisul).** Fiind mai explicite decît poemele altor „anti-poeți", poemele lui Ovidiu Genaru slujesc la descrierea unei stări lirice de dată mai recentă. Ovidiu Genaru întoarce pe dos, ca pe-o mănușă, un mod poetic tradițional. Zbaterea mi se pare fără temei, căci originalitatea poetică nu stă, decît în cazuri de mare excepție, în formulă. Și totuși, în zbuciumul acesta se traduce un temperament liric autentic ; o vocație certă, ce rătăcește, în dor de modernitate, alături de drumul pe care singură și l-a creat în volumele de pînă acum.

Poeme rapide este un delectabil volum de poezie („anti-poezie"), lectură ușoară, dizertativă, familiară. Dar dacă, așa cum zice, frumos, poetul, „buldozerul își rupe șenila într-o carte", **Poeme rapide** nu va fi aceea. Nicolae Manolescu reproduce, în cronica la volumul lui Ovidiu Genaru, **Vizavi** și **Anchetarea unei lacrimi,** poeme, fără îndoială, antologice. Adaug la ele, cu unele rezerve, **Dialog cu Anton Pavlovici într-o cizmărie** (ultimele patru versuri explică inutil metafora epică), **„Nu se poate", Ora haș** (cu aceeași rezervă privind finalul), altele mai mult sau mai puțin coerente. În tot, **Poeme rapide** satisface vanitatea de cititor-colaborator la text, comoditatea de cititor grăbit ; mai puțin voluptatea cuvîntului. Am și eu obiceiul de a citi pe stradă, în tramvai, în mulțime, dar aceasta e o formă de perfectă singurătate, de izolare. Zgomotul mare să țină loc de liniște. Volumul lui Ovidiu Genaru este, așa cum spuneam la început, o carte pentru cititorul grăbit de poezie și nu pentru acela aplecat deasupra fiecărei imagini.

Adi Cristi a debutat de două ori : într-un volum colectiv al editurii **Albatros** și într-o plachetă a editurii **Junimea,** cu prea puține poeme pentru a convinge. Debutul veritabil, cu o Carte, este **Play back — ființa lucrurilor,** culegere consistentă de compoziții lirice. Surpriza vine din partea „livrescului", mult mai atenuat pînă acum. Tînărul poet stă alături de generația bucureșteană de la „Cenaclul de luni" prin apetitul pentru concret ca și prin trimiterea bibliografică. De la tradiția ieșeană a moștenit grimasa romantică, gesticulația grandilocventă, **poza** și **masca,** revolta și melancolia. Amestecul e de modernitate temperată, de sentimentalitate ironică. Contrariile nu se anulează, ci se pun în valoare. Culegerea din **Play Back** (spun „culegere" pentru că în volum, așa mi se pare, sînt topite mai multe cărți, mai multe vîrste lirice) e inegală și îngroșată în referința culturală, care nu transmite mai mult decît voința de cultură. Ermetismele sînt, de cele mai multe ori, căutate **(Ultima dinastie a lacrimii — anul acesta a căzut într-o toamnă,** ciclul **Monolog într-o posibilă dispoziție),** intertextualitățile („re / bemol re / bemol re / bemol do ! etc.") — gratuite, ca și introducerea portativului muzical în text.

Play back-ul e, însă, liric : „Cineva încearcă să-mi modeleze venele după curgerea / sîngelui său / cineva încearcă să-mi pronunțe numele cu silabele / numelui său / cineva încearcă să-și construiască din trupul meu / propria-i moarte (...) / mulțumesc acelui cineva cu propria mea libertate / mulțumesc acelui cineva cu propria mea libertate / mulțumesc acelui cineva cu propria mea libertate". Și-n **Loc în care se revine la secundă** : „DEGETUL ATINGE COCOȘUL ARMEI : din vultur cade prăpastia / din bătrînă cade nașterea / din secundă singurătatea". Alte versuri : „Traiectoria a fost calculată. Invizibila / traiectorie / dezbracă memoria condamnatului / ca pe un corp de femeie". **(Algebra traiectoriei).** Suspectă este punerea în pagină a versurilor, jocul de alb și negru care vrea să ne convingă de prea multă ordine, geometrică și ideologică. Poetul a gîndit mai mult din afara poeziei decît dinăuntrul ei. Sînt sensuri explicite spațial. Volumul are indicate, prin grafie și punere în pagină, dialoguri, pauze de sens, suspensii ce nu produc emoție lirică. Iată un exemplu : „— Pianul a fost răpit ! / (pianistul continua recitalul / neluînd în seamă acest mic amănunt / și / fiecare pasăre / îi părea un pian". Urmează o pauză pe care nu pot s-o reproduc grafic în recenzia mea. Și mai departe, cu punctuația și ortografia autorului : „vînătorul pîndea stolul înalt / primul pian a fost nimerit ! / trăgea să-i apară claviatura din suflet / Marele Nume ridicîndu-se întrebă : / — Cum vreți să încapă tot zborul / într-o singură pasăre ? / și fiecare pasăre / îi părea un pian" **(a treia mărturie depusă în favoarea necesară dosarului personal).**

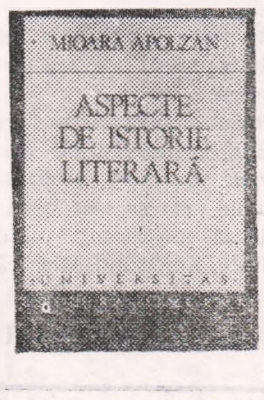
Adi Cristi e un poet veritabil, care nu are nevoie de artificii (de care volumul e plin !) pentru a convinge pe critici. Secțiunea intitulată **Ochiul în cămașă de noapte** e însoțită de un motto — admirabilă poezie într-un vers : „istovitoarea încercare de-a locui într-o haină /". Citez, întru convingerea necredincioșilor, alte cîteva versuri : „Citiți păcătoșilor ! / **ultimul vers** intră-n costul cărții" ; „Faceți cărțile... domnilor tipografi !" ; „Doamnă / de pielea ta voi ascuți pumnalele / să te mai simt zbătîndu-te !".

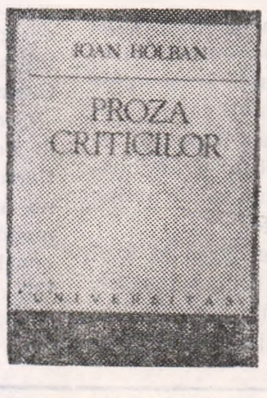
Val CONDURACHE

Ovidiu Genaru, Poezii rapide, **Editura Junimea, 1983**
Adi Cristi, Play back, **Editura Albatros, 1983**

actualitatea lui maiorescu

„Sînt primul ins (nu spun primul **critic** deoarece nu aspir la acest titlu) care am scris, în 1965, despre Marin Sorescu, ca despre un mare creator al literelor românești. Pe atunci, în afară de Călinescu, nimeni nu intuise adevăratele lui dimensiuni. Și tot eu am scris, acum cinci ani, două articole în care reeditam, într-un moment de boicot împotriva lui Sorescu, atitudinea adoptată un deceniu în urmă (...). Am mîndria de a fi scris, din 1968 pînă azi, despre toate cărțile mari ale lui Paul Anghel. Dacă voi fi fost întîiul exeget pe măsura acestora doi, Sorescu și Paul Anghel, mie îmi este de ajuns. Nici Maiorescu n-a impus decît doi mari scriitori : pe Eminescu și pe Caragiale". Citatul face parte dintr-un interviu acordat de Dan Zamfirescu lui Ilie Purcaru (apărut, cum se precizează, la sfîrșitul lui, în **Flacăra** din 29 octombrie 1981, dar redactat în 3 și 4 mai 1981) și cuprins în recentul volum al celui dintîi, **Accente și profiluri.** Reține, în primul rînd, atenția covîrșitoarea modestie a autorului : mîhnit că marile-i merite nu sînt recunoscute pe cît s-ar fi cuvenit, își calcă pe inimă și le înșiră la vedere. Nu un orgoliu nemăsurat se cade să vedem aici, ci dorința sinceră și dezinteresată de restabilire a adevărului. Să adăugăm, animați de același dezinteres, că articolul din iunie 1965, unde nu e comentată nici o poezie și nu e citat nici un vers, vine la o jumătate de an după textul călinescian și că rolul său în impunerea lui Marin Sorescu nu e deloc limpede. Să spunem, de asemenea, că articolele despre Paul Anghel, ultimele cu deosebire, i-au făcut, prin elogiul nemăsurat un deserviciu scriitorului, determinînd redactarea unor comentarii tocmai de aceea excesiv de severe. Cel puțin în această privință, Dan Zamfirescu nu e primul. La 1869, V. A. Urechea proclama superioritatea lui Văcărescu față de Goethe, iar un an mai tîrziu Iustin Popfiu îi așeza pe Baronzi, Sion și Tăutu alături de Horațiu și Dante, provocînd reacția maioresciană din **Beția de cuvinte.** În pomenitul interviu, unde, am văzut, singur, se plasează într-o măgulitoare vecinătate (Maiorescu, Iorga, Călinescu) Dan Zamfirescu transformă problema competenței critice într-o chestiune de liber arbitru, lăsînd să se înțeleagă că, în virtutea tradiției, nu doar naționale, dar de-a dreptul europene, oricine are dreptul să se exerseze asupra creației contemporane : „Cum adică, Ernst Robert Curtius poate scrie monumentala carte despre **Literatura europeană și Evul Mediu latin** și în același timp să fie autorul unor monografii despre Balzac și Proust și al unor studii esențiale despre Ortega y Gasset, Stefan George, T. S. Eliot, Herman Hesse ; N. K.

cronica literară

Gudzii poate fi un specialist, universal cunoscut, în același timp în literatura rusă veche și în Lev Tolstoi ; (...) numai subsemnatul, fiindcă am scris o carte despre Neagoe Basarab, am devenit incapabil să văd clar valorile contemporane (cum spune G. Dimisianu în **Vatra**) sau fiindcă sînt «slavist» (cum zice Valeriu Cristea) nu-mi pot da seama dacă ciclul romanesc al lui Paul Anghel poate fi comparat cu **Război și pace** al lui Lev Tolstoi sau cu epopeea lui Șolohov, atunci cînd acest **tip** de carte nu-și găsește alți termeni de comparație firești !". Chiar așa, de ce să aibă Curtius un statut diferit de al lui Dan Zamfirescu ? Atîta doar că raționamentul specialistului în literatura veche nu e tocmai fără cusur ; nimeni, după cîte știu, nu i-a contestat dreptul la opinie, „fiindcă a scris o carte despre Neagoe Basarab" sau fiindcă e «slavist», ci din cu totul alte pricini critice.

Superlativ în laudă și contestație, lui Dan Zamfirescu îi lipsește realismul, adică perceperea obiectului la dimensiunile adevărate. Vede în jur doar uriași și pigmei, niciodată oameni normali. Această defecțiune de „vedere" stă la baza polemismului său, violent și continuu : convins că eroarea este întotdeauna a celorlalți, se grăbește de fiecare dată să o îndrepte. E pur și simplu dramatică această persistență in deformarea realului cu gîndul de a-i reda proporțiile firești. De aici și o altă particularitate, anume convingerea că ceea ce face are o însemnătate capitală, fundamentală, definitivă. El nu e, precum alții, doar un cercetător al fenomenului cultural, socotindu-se — „fără fumuri, dar cu deplina convingere" — „un legator testamentar și un continuator al unei mari tradiții" : „Nu mă socotesc unic, dar nici nu mă exclud din primele rînduri. Ceea ce am publicat pînă acum nu cred că mă dezminte". Asta explică multe, inclusiv înfățișarea volumului de față, în care sînt cuprinse o sumedenie de articole ocazionale și de popularizare, cu indicarea datei exacte de apariție, cu descrierea împrejurărilor, de obicei „vitrege", și a „luptelor" duse pentru tipărirea lor, cu ample note menite a le fixa locul nu numai în bibliografia autorului, dar în cultura română. Pentru că fiecare cuvînt scris de Dan Zamfirescu reprezintă o dată în cultura noastră, pentru că fiecare idee pe care o susține, de regulă înaintea celorlalți (în noiembrie 1960, Mihai Berza publica un articol despre Iorga, dar încă din aprilie 1959 Dan Zamfirescu era „primul ins care a reușit să strecoare la tipar un elogiu la adresa lui după lunga noapte a tăcerii scoborîtă în 1948"), e justă, numai miopii și răuvoitorii nepricepîndu-i justețea. El ține să se știe ce eforturi a făcut pentru înregistrarea comediilor lui Caragiale pe disc, ce interviuri a luat și ce anchete a organizat, ce prefețe și tabele cronologice a redactat, cît a militat pentru retipărirea neschimbată a **Istoriei ...** călinesciene, cîte conferințe a ținut și pe ce teme. Posteritatea poate fi liniștită, căci Dan Zamfirescu are grijă să-i pună la dispoziție toate informațiile trebuitoare. Dispensîndu-se de ajutorul contemporanilor, așteptat prea mult și fără folos, el își construiește singur o statuie de titan, de a cărei măreție însuși se minunează.

Accente și profiluri urmărește să restabilească întîietatea autorului in cîteva domenii ale culturii. Nu consecințele acțiunilor îl preocupă, ci prioritatea strict cronologică. Prea a purtat numeroase „bătălii", ca să nu și-o revendice. Prea au fost uriașe obstacolele, ca să nu pretindă recunoașterea. Această obsesie a începutului explică pînă la urmă și faptul că Dan Zamfirescu a devenit, în ultimii ani, apărătorul și promotorul cel mai înfocat al tezei protocronismului. Controversele iscate în juru-i sînt îndestul de recente pentru a mai fi rezumate aici. Atestarea de priorități, cu aparențe de noutate are o vîrstă respectabilă, cum respectabile sînt și reacțiile împotrivă-i. Între pionierii protocronismului se numără și Alexandrescu-Urechia, care — la 1873 — susținea că Miron Costin „ajunge la concluziunile științei cu secole mai înainte de atîți nemuritori lucrători în ogorul științific, în ogorul istoriei, la apusul Europei. Argumentul ? O frază a lui Cesare Cantu, celebrul autor al **Istoriei universale**, ale cărui teorii l-au influențat pe Bălcescu („l'histoire est le récit d'événements importants afin de connaître le passé et par lui de conjecturer l'avenir probable"), pusă alături de cuvintele moldovanului : „Cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare!" Maiorescu, în articolul citat, observa că „Miron Costin în fraza (sic !) citată nu a făcut alta decît a spus și el o cugetare de istoric, dar nu a anticipat «cu o admirabilă inteligență concluziunile științei» moderne". Mai încoace (conferința **Literatura română veche**, „rostită în sala Dalles la 8 septembrie 1975"), Dan Zamfirescu reia părerea autorului **Istoriei românilor**, schimbînd însă termenul de referință. Nu Cantu, ci Vico : „pe vremea cînd Dimitrie Cantemir intuia și, într-un fel, chiar **crea** filozofia istoriei, Vico era încă în curs de elaborare a teoriei sale, iar cînd Miron Costin formulează **legea creșterii imperiilor, care ating un grad maxim, după care nu există decît cădere**, Vico abia se născuse!". Astfel de anticipări se găsesc din abundență în **Accente și profiluri**, dar spațiul nu permite decît citarea celor mai spectaculoase. Cine ar fi bănuit măcar că Mănăstirea Neamț a condiționat, fie și indirect, scrierea unui roman dostoievskian? „Cîți din cei care citesc **Frații Karamazov** știu că mănăstirea Optina era o filială a Neamțului ? Că fără această mișcare n-am fi avut niciodată pe Alioșa, pe Zosima ?". Cine ar fi bănuit, apoi, că Bacovia, a cărui operă e scrisă după 1900, anticipă „sensibilitatea poetică a secolului XX"? N-ar fi de mirare, căci, în anii trecuți, un alt cercetător, bun cunoscător al literaturilor europene, descoperise că Eminescu e precursorul lui Baudelaire. Categorice, fără nuanțe, afirmațiile lui Dan Zamfirescu par anume concepute ca să contrarieze. Despre Panait Istrati aflăm că este „unul din spiritele veacului care au contribuit la dirijarea evoluției mondiale, nu spre catastrofa încrîncenării, ci spre acea «ecumenie» care înseamnă o planetă a antantei și a comunei lucrări spre înălțarea și salvarea speciei umane". Problema culturii lui Eminescu e pusă precum urmează : „Atunci însă cînd un Maiorescu numește pe Eminescu «cea mai înaltă încorporare a inteligenței române», punînd accentul, în caracterizarea geniului eminescian, tocmai pe **inteligență**, și cînd același om, care l-a cunoscut personal, nu prin deducții, subliniază uriașa cultură a poetului, este cazul că ne întrebăm dacă nu mai există și alte judecăți, venind de la oameni nu mai puțin inteligenți și informați decît G. Călinescu !". Despre **O istorie antologică și polemică a literaturii române de la origini pînă în prezent** : «Un singur om a reușit, pentru această epocă literară, să repete gestul lui Densusianu, Iorga, Lovinescu și Călinescu și acest om este Eugen Barbu. (...). Nici o încercare similară nu a mai reușit, într-adevăr, să ne dea senzația aceasta de cosmos în plin proces de constituire, nu ne-a oferit un spectacol atît de convingător al vitalității literaturii actuale, nu a strigat atît de puternic și limpede : «avem o strălucită literatură de mulți invidiabilă»". Despre **Fluviile** : „așa ceva nu s-a mai scris niciodată în limba română și (că) în felul acesta n-a mai scris nimeni". Și despre volumele tipărite ale ciclului : „este un fapt matematic demonstrabil că avem acum, în cele șase volume, cea mai vastă, **ca număr de pagini și viziune romanescă**, creație epică a literaturii române din toate timpurile".

Masivă, înflăcărată și nesovăitoare, culegerea de **Accente și profiluri** este oglinda fidelă a autorului. Incitantă pe toate paginile, așa cum îi stă bine unei cărți de publicistică, ea exprimă un crez și ilustrează un stil al acțiunii culturale și n-avem decît să regretăm că această apariție (ce — sîntem anunțați — încheie o etapă în evoluția autorului, decis să revină la cercetările de literatură veche), pentru care mintea și inima nu găsește termen de comparație, pune capăt activității gazetărești a lui Dan Zamfirescu. Să nădăjduim că doar temporar !

Al. DOBRESCU

Dan Zamfirescu, Accente și profiluri, **Editura Cartea Românească, 1983**

farmecul desuet al avangardelor

Dacă există trăsături capabile să-i apropie pe unii (nu neapărat pe cei mai importanți, e drept) dintre cei care se înscriu în cu vagi justificări numita „generație '80", aceasta se datorează în bună măsură debutului și celor ce au urmat semnate de Traian T. Coșovei. S-a vorbit despre o mișcare înnoitoare în lirica românească, despre vocația pentru „diferențiere" a poeziei tinere. Note cu adevărat originale există la cîțiva scriitori debutați editorial în jurul lui 1980. Numai că — sublinierea se impune — particularităților poetice care-i apropie pe unii autori grupați mai cu seamă în jurul unui des amintit cenaclu bucureștean se înlănțuie atît de clar, coerența lor e atît de livrescă, iar lipsa de opoziție — proprie căutărilor, impactului dintre neprevăzutul impulsului creator și inerția pe care trebuie s-o traverseze — seamănă atît de puțin cu împotrivirile stîrnite de concepțiile cu adevărat noi, revoluționare, încît totul aduce mai degrabă cu o reconstituire decît cu o acțiune originară. Este vorba, așa cum am mai spus-o în cronicile dedicate cîtorva cărți ale reprezentanților „ultimului val", de o nouă serie de absolvenți ai școlilor avangardelor din prima jumătate a secolului. Dar dacă a folosi unul sau altul din procedeele iconoclaștilor de altădată e un lucru firesc, pentru că toate tehnicile artistice, oricît de extravagante, sînt în cele din urmă recuperate și integrate de istoria literaturii, nu mai e tot atît de firesc aerul de explorator — uimit, încîntat și pretinzînd grabnica recunoaștere a riscurilor înfruntate — ajuns cel puțin la capătul pămîntului, luat de cîte un mai recent trecător pe drumul public. Detașarea, prozaismul căutat, cultivarea termenilor socotiți altădată nepoetici, ironia, pastișa ș.a.m.d. arată aderența, cel puțin formală, la un program literar dar nu conțin în ele însele nici poezie și nici măcar surpriza inovației. Putem atunci să ne întrebăm, revenind la autorul nostru, prin ce va fi atras lirica lui Traian T. Coșovei, în ale cărui volume, inclusiv în ultimul, **Cruciada întreruptă**, găsim, oriunde am deschide, tot arsenalul etalat : „Acoperișuri de țiglă și lacrimi — ora de-acum / e o salată de verzi și uscate înșirată sub frînghiile ploii. / Un alfabet al umilinței. / Și-al compasiunii, al îndurării. / al măruntelor existențe simplificate în ecuația nopții. // Oricum, — / mîine vom strînge corturile, vom dezlega cîinii. / Vom **învinge** armatele de fantome. / În jurul focului, des petits riens pentru urechile / care ascultă aceeași ploaie coborînd / peste ceea ce era să fie și peste ce ar fi putut urma. / Un nou început. Un nou alfabet pentru cei care puteau fi / mai fericiți și mai bogați decît noi. // De-acum — / Ziua de mîine te va rătăci în numele unor noi înțelesuri / pînă tîrziu, după miezul dulce-grețos al nopții, / printre conductele în care metanul vagabondează în voie, / ori în insomnia lăzilor de gunoi / unde duhurile se înfruptă din șpanul roșu-auriu al cojilor / de măr". (**Acoperișuri de țiglă și lacrimi — ora de-acum**"). Înainte de a căuta un răspuns să mai observăm „cantitatea" de cuvinte, aglomerările copioase de imagini. Poemelor le lipsește elementul narativ pe care se întîmplă să-l aibă, de obicei, textele de asemenea dimensiuni în versuri, în schimb descripția ocupă un loc important. Iar această narațiune a privirii, care e descrierea, începe să vorbească despre autor mai bine decît ar face-o declarația directă și sentimentală. Imaginarul și realul nu mai comunică spontan : limbajul, punctul de articulație dintre ele, își pierde transparența. Cuvintele, „corupte" de experiențele consumate ale avangardelor, se opacizează și spun mai multe despre aceste mișcări literare decît despre tensiunile intimității autorului. Bulimia de noi spații textuale, de noi cantități de cuvinte trădează obsesia lui a spune, a comunica. În vederea revigorării limbajul trebuie supus unui tratament energic. **O spălătorie de cuvinte** face, desigur, mai multe decît lasă firma să se înțeleagă („...am fiert cuvintele și le-am topit sufletul într-o alchimie absurdă ! / Și hainele lor scumpe le-am jefuit / odată cu inelele și podoabele putrezite...") dar recondiționările nu pot ascunde lipsa unei solidarități afective cu obiectul : „Să-ți fiu eu visul unei nopți de vară — / sub verdele ierbii, sub verdele nopții, sub verdele norilor, / să-ți fiu scheletul unei întîmplări jupuit de carnea cuvintelor ?". „Aerul neliniștit / se învinețește în jurul cuvintelor", pereții pot fi mînjiți „cu măruntaiele cuvintelor", dar poezia nu se mai poate ascunde în spațiul dintre cuvinte și devine locvace transformîndu-se „într-un exercițiu de retorică în locul unui exercițiu spiritual" — cum ar spune Marcel Raymond. Nu poate să nu mă impresioneze modul în care acești poeți inteligenți și cultivați renunță la sugestie în poezie pentru a ajunge la sugestia poeziei ca text închis. La sugestia pe care autorul ar pune-o, probabil, pe seama noutății și care se datorează, din contră, unui aer ușor vetust. Personificarea abstracțiilor și, în genere, încercarea de a concretiza conceptele („orele... cu fețele vopsite de frigul albastru" ; „capul și mîna dreaptă a răsăritului de soare" ; „timpul ne acoperă / ca o lopată de pămînt..." ; „oasele de argint pe care se sprijină nimicul" etc.), frecvența comparațiilor („timpul trece peste mine / ca un tren printr-o turmă de oi înșirată de-a lungul căii ferate" ; „candelabre lungi ca ugerele lupoaicei" ; „gura ta mai roșie decît o decorație militară" etc.), un exotism bine cunoscut încă de pe vremea lui Tonegaru („pădurea de arbori de cauciuc", „pacheboturi", „O Atlantidă eretică și bănuită" ș.a.m.d.), termenii „nepoetici" („roțile tramvaiului", „șine de tren", „umbra unui hidroavion" etc.), pastișa („Sandviș cu diamante", „Venus cu sertărașe" etc.) și încă altele înlocuiesc șocul pregătit cititorilor cu un, hai să-i spunem, farmec vetust al avangardei. Pentru că, iată cum inculpa Gottfried Benn, într-un celebru studiu care a făcut epocă, și nu e chiar „de ultimă oră", comparația, de pildă, pe care am amintit-o între procedeele frecvente : „... un «ca» e întotdeauna o intruziune a epicului, a foiletonismului în lirică, o slăbire a tensiunii limbajului, o lacună a metamorfozei creatoare". Tonul vindicativ ar trebui, s-ar părea, să se surpe peste friabilitatea elementelor poetice, dar temperamentul lui Traian T. Coșovei e acela al unui liric și el se salvează, ba chiar iese în avantaj, dintre vestigiile oricăror programe : „Pînă și în cel mai îndepărtat gînd despre tine / sînt lăzi și cufere din care nimicurile ridică / norul de praf și parfumul / vechilor mașinării infernale". Poezia trece și de „norul de praf" și de „parfumul / vechilor mașinării infernale" (rămase, acum, mai mult cu parfumul). În **Cruciada întreruptă** sînt foarte multe pagini create de un poet în toată puterea cuvîntului („timpul e un lac înghețat cu patinatori cu tot" ; „și cad și / mă împiedic de mirosul de cîmp ridicat brusc împotrivă-mi" ; „nu aș putea înțelege fierul decît ruginind odată cu el" ; „trupul meu — cartuș de întuneric tras într-o oglindă de sînge" ; „un turn vînzîndu-mi legănarea de clopot pînă la ultima bătaie" etc.). Într-o poezie uimitor de lipsită de intimitate, oarecum săracă în umorul și în ironia prezente în exces la unii din colegii săi de generație, Traian T. Coșovei se arată în primul rînd un poet grav și profund, depășind regulile „programelor" literare așa cum iarba reușește să crească și de sub dalele de beton. Sau, cine știe, poate tocmai din cauza dalelor crește mai viguroasă ? Oricum, Traian T. Coșovei este unul din poeții într-adevăr înzestrați ai promoției sale.

*

Aflată încă de la primul volum (**Vară timpurie**, 1979) în zodia poeziei cotidianului, a existenței lipsite de extraordinar, lirica Ioanei Ieronim a evoluat pînă la **Cortina** (1983) fără mutații substanțiale, extinzînd senzația neparticipării, a absenței — pe care o dădeau și versurile din perioada debutului. Sensibilitatea poetică tratată așa cum o face autoarea poate părea, la o privire grăbită, analogă unei plăci fotosensibile, gata să imprime fără selecție și indiferentă, ca orice mecanism, scenele desfășurate în fața obiectivului : „Imagine pe fond negru, / Ici-colo timpul a atins culoarea / cu gingiile moi / — otravă, nu tăiș // Mai e vreme să observi detalii / vai, ușurătatea simțurilor ! // Pereții se descleiază, materia sălbatică / pătrunde — necunoscuta ei viată // tu / — un sunet / pe apele dintre viziuni". (**Nocturnă**). Volumele de versuri n-ar mai fi, într-o atare împrejurare, decît albume de instantanee fotografice, adunate cu secreta speranță a amatorului că, între atîtea clișee nu se poate să nu se afle și proba de artă, în stare să răscumpere toate eforturile și speranțele. Realitatea estetică e, însă, mai puțin simplă și nu mărturisește atît o dispoziție genuină cît adeziunea la o poetică modernă. Absența participării, imperturbabila exilare a intimității în favoarea consemnării reci, de „gradul zero", trădează o manieră antisentimentală și luciditate pînă la extirparea emoției. Unul din poeme e ilustrativ în acest sens : pictorul, după ce „scoate" din modelul său „toate secțiunile, pînă la / apele freatice ale instinctului" îi anulează, în fapt, existența, iar atunci cînd „privirea lui revine (...) o secundă îl stăpînește mirarea / că ea [modelul] mai există". (**Happening**). Dar copiile după natură sînt numai aparent simple exerciții de virtuozitate. Autoarea nu consemnează. Materialele artistului prind viață pe măsură ce realitatea e i-mortalizată (mortificată). Realitatea încremenește pe pînză sau pe peliculă dar, abia e încheiat tabloul că substanțele suportului și încep să se combine subversiv : „Se strînge cureaua. A murit și Ocheană". / „Cine ?" / „Ocheană. Bărbatul Silviei." / „Nu-l știu. Cîți ani avea ?" / „52" / Ia te uită, 52. / Și era gras ?" întreabă omul / subtiratic distins, jucînd apele / verzi ale ochilor / spre pomul înflorit din fereastră / „Îți spuneam... a și început / să se apropie..." / vorbește ea dintre ușile safe-ului" (**Secvență matinală**).

Însuflețirea cotidianului nu e chiar așa de lesne de obținut și nu poate fi pusă mereu în evidență existența unui suflu poetic. Tragerea perdelelor nu e, nici în **Cortina**, suficient de rapidă pentru a acoperi cu totul lumea culiselor. Desenul voit naiv („Și-ai văzut ce am pățit după-aia la cofetărie / că o oră am așteptat o înghețată / și un café frapé — / ce era să facem ? vorbeam și noi de toate, / viețile noastre, un fel de pămînturi întinse / abia le cuprindeai cu ochii — / și mine licărind ici-colo sub cerul liber, / uitate de prin nu știu cîte războaie // Of, că toate mergeau pe dos // P-ormă cînd s-au așezat lîngă noi mucoșii ăia, / cuvintele noastre degeaba mai căutau să se ascundă / — ei oricum le vedeau în oglinzi telescopice / și se mirau, se mirau / de proști, dragă // Da-nghețata de ness era fenomenală — / cu frișcă, ți-aduci aminte ?" — (**Recitativ**) se dovedește, uneori, pur și simplu naiv. Textele riscă să se oprească pe muchia dintre caricatură și senzația de dezolare, fără a mai exista puterea tranșării : „Cu picioarele goale, fine în saboți / ea traversează covorul moale, / răcoarea vastei încăperi / / Pe așternutul lui / bătrînul pechinez agonizează : / are coloana frîntă / scheaună, se zbate, orb. / Din el curg lichide mirositoare. // Casa înfășurată senzual în iederi / gardul ascuns de trandafiri / fereastra, deschisă îngust și alb / în lumină" (**Stampă**). Cînd „decolarea" poetică eșuează nu ne mai rămîne decît o poză a scenelor domestice. O pată de cruzime, de cinism, un „zvîcnet" final poate da („repede am să te smulg, / chiar dacă va cădea pe trotuar ceva din poleială / chiar dacă poate îți voi reteza / tocul unui pantof, / marginea dantelată a rochiei / / am să te rup cu totul din ambianță, / ca pe un afiș oarecare / — astăzi, neapărat astăzi / cînd ai părul proaspăt spălat, / ca o duioasă, capricioasă, fragilă / iubitoare de sine / aripă / și pe oasele tale se-nalță prelungi cristale". — **Allegro Assai**) perspectivă unor palide secvențe existențiale. Unele poezii ale lui Petre Stoica îți vin în minte din cînd în cînd la lectura **Cortinei**.

Cele mai bune piese sînt textele scurte, acelea în care insignifiantul nu reușește să iasă dintre malurile pregătite de autoare („sentimentele, oricum, te înconjoară / cu oglinzi aburite") : „toamnă — creanga roșie — ruginie / primăvară — liliacul greu în ciorchini / vară — împărăția crinului / iarnă — spice prăfuite / în vasul enorm cu pagodă albastră / / din făptura ei blondă pîlpîitoare / răsar multe brațe subțiri — / floarea neagră a nebuniei" (**Ideogramă**) ; sau : „Un teren de sîrmă ghimpată / de la mine la tine // căi lungi ale nervilor, / spini de stea. // Se cheamă / tărîmul iubirii. / Astfel se cheamă". (**Chanson**). Între calitățile acestui al treilea volum al Ioanei Ieronim se numără și farmecul imperceptibilelor metamorfoze la care este împinsă sensibilitatea în urma contactului cu realitatea. Aceasta din urmă ne face să descoperim o puritate a privirii care nu falsifică, făcînd mai bun, ceea ce vede, ci doar uniformizează contrastele prea puternice. În ce are mai reușit, **Cortina** ne arată o purificare a impactului dintre sensibilitatea poetică și cotidian printr-o privire care știe să vadă și să se vadă.

Constantin PRICOP

Traian T. Coșovei, **Cruciada întreruptă**, Ed. Cartea Românească, 1982
Ioana Ieronim, **Cortina**, Ed. Eminescu, 1983

opinii

pogor — teama de eșec

Opera literară a lui Vasile Pogor e atît de restrînsă și de neînsemnată, încît nici nu știu dacă merită acest nume. Dintre junimiștii întîiului val, el pare cel mai puțin atras de mirajul literaturii. El și P. P. Carp. Dar acesta din urmă avea măcar scuza politicii, care îi consuma timpul și energiile. Pe cînd ambițiile politice ale lui Pogor erau dintre cele mai firave: candidat la deputăție, în timpul campaniilor electorale nu mișcă, sub pretexte de-a dreptul puerile, un deget, iar cînd i se propune ministerul instrucțiunii refuză, mulțumindu-se cu postul de primar al Iașului. Era fiul comisului Vasile Pogor, odrasla de răzeși ajunsă membru al Divanului domnesc, însă nu moștenește nimic din perseverența tatălui, productiv și în latura scrisului literar. Îi lipsește cu deosebire tînărului Pogor simțul practic, așadar capacitatea de orientare în planul realului, și energia împlinirii proiectelor. Lucrativ și tenace, ducînd la bun sfîrșit tot ceea ce-și propune, Maiorescu pare mai degrabă urmașul comisului. Pogor, în schimb, e sedentar și leneș, obligațiile publice îl stînjenesc, îi strică programul, care înseamnă, în cazul său, lucrul fără program, după capriciile gustului și dispozițiile de moment. Croiește planuri grandioase (poeme, traduceri, studii istorice), pe care le abandonează nepăsător, ca să se dedice altora, la fel de repede lăsate în părăsire. Nestatornicia e pînă la urmă trăsătura de căpetenie a caracterului său. Contemporanii sînt aproape unanimi în această privință. Pogor e imprevizibil, reacționează contrar așteptărilor, ironizează azi ceea ce ieri lua în serios și viceversa; un amănunt oarecare îl face, subit, partizanul opiniei pe care tocmai o combătuse. Nu-i vorbă, îi place și să contrarieze. Dar simplul demon al contradicției n-are cum să explice toate sinuozitățile și contrazicerile. Atașamentul său e spontan, deplin, dar pasager. Fidelitățile mai lungi de o clipă îl plictisesc, îl obosesc prin monotonie și, de aceea, schimbă continuu obiectul pasiunii. Inteligent, găsește de fiecare dată argumente în stare să convingă de îndreptățirea alegerii. Să se convingă în primul rînd pe sine, și abia după aceea pe ceilalți. Dar din momentul cînd temeinicia opțiunii i se par neîndoielnică, orice umbră de interes din parte-i dispare. Ai impresia că Pogor nu urmărește altceva decît verificarea resurselor proprii de devotament, căci prea e statornic în nestatornicie. Veșnic nemulțumit de mulțumirile de o clipă, spiritul său își caută împlinirea cu o perseverență aproape donjuanescă. Faptul că s-a manifestat prin excelență oral, în discuțiile junimiștilor, unde era temut pentru asprime și causticitate, e cea mai bună dovadă că nu și-a găsit niciodată expresia stilistică adecvată. Puținele încercări literare rămase de la el reflectă febrila căutare a formulei personale. Se conformează modelelor, pe care le schimbă în ritmul cămășilor. E cînd clasicist, cînd pur romantic, cînd realist, cînd fantast, cînd scrie cînticele comice în felul lui Alecsandri, cînd proză în felul lui Eminescu. Preferințele sale literare sînt diverse pînă la stupefacție, dar trădează gustul sigur: Homer și Baudelaire, Goethe și Poe, Catul și Hugo. Le recomandă cu insistență altora să abandoneze poeticele tradiționale, lăsîndu-se în voia dispozițiilor lăuntrice, însă e cel dintîi care nu urmează sfatul de bun simț. Ar putea, firește, cu oarecare stăruință, să scrie numeroase poezii și nuvele. Ca Iacob Negruzzi bunăoară. Însă n-o face. Prea îi sînt familiare marile opere ale umanității, ca să se dedice unor lucrări mai mult ca sigur mediocre. Perseverența e condiționată la Pogor de garanția izbînzii. Or, tocmai ea îi lipsește. Încearcă, nu-i place și, de aceea, abandonează. Altfel ar risca să devină ridicul. Și teama de ridicul e, în ce-l privește, superioară oricărui impuls creator. Decît să eșueze, mai bine renunță. E cea mai înaltă învățătură pe care o tragem din experiență literară a lui Vasile Pogor. De-am avea și tăria de a o urma!

Adrian OPRINA

o carte despre labiș

Crescut și consolidat cu repeziciune încă din timpul cînd poetul era în viață, mitul lui Nicolae Labiș a devenit tot mai mult o **idee** ce își ascunde realitatea, în modul, destul de ciudat, de inexplicabil, cum este privită, înțeleasă, valorificată critic, **poezia**. Mitul unui poet disprețuind dogmatismul, înnoind lirismul deceniilor V și VI, și-a închis și el porțile, nu mai are o atît de mare audiență. Timpul a rescris harta valorilor și, sub „presiunea" altei generații, opera lui Labiș se pare că a intrat într-un nemeritat cerc de umbră, de „vinovată" indiferență. Fenomenul are mai multe justificări, explicații: nu există la ora actuală o **ediție critică** Nicolae Labiș! Nimeni nu s-a gîndit să adune toate textele care au rămas de la poet, să le pună în lumină, cu seriozitate științifică, cu respect pentru vîrstele creației sale. O ediție completă, riguros concepută, refuzînd orice improvizație, deschisă unui sentiment de recuperare, de restituire, ar anula această **umbră** nedorită, care „veghează" nepermis de mult asupra poeziei. Nedreptățitul Nicolae Labiș de azi, trebuie scos de sub constelația indiferenței, oglindită și în spiritul de receptare critică. Neavînd o ediție integrală a operei, de la înălțimea căreia să contemplăm, să definim o conștiință și un destin, un **moment** din istoria poeziei românești, avem, în schimb, studii, chiar și o carte despre viața poetului. Memorialistica a depășit, nu exagerez, exegeza critică! Cu toate acestea, Nicolae Labiș este un **nedreptățit**, dacă îl privim în actualitate: critica pierzîndu-se de multe ori, într-o netulburată duplicitate, i-a creat mitul poetului tînăr nerealizat total, comentariile refugiindu-se în fraze de circumstanță, valorificînd boema, inconformismul, nu **opera** în ceea ce are ea durabil, unic. Elementele cu caracter biografic, importante și ele într-un studiu, au întreținut pînă azi, voința criticii de a înlătura granițele dintre o viață extrem de scurtă și o creație cu un statut dificil de transpus într-o ecuație definitivă. Mitul existenței de incurabil boem, de copil teribil, nesuportînd nici o constrîngere, nici o „povață" din afară, conștiința vocației, talentul ieșit din comun, au fost înțelese ca un „eveniment" care a declanșat o întreagă rețea de invidii, fenomenul nefiind elucidat, clasat în lumina adevărului. A absentat și absentează un necesar discernămînt critic, o privire de sus, interogativă. Biografia lui Labiș, ca și opera, a devenit și astăzi, un bun prilej de a demitiza o „viață" extrem de scurtă, de a o întoarce pe toate fețele, cu rost și fără rost, de a-i descoperi catastrofale erori. Velietarii s-au năpustit asupra ei, ca să-i „pulverizeze" în factologie, mitul. Este și cazul monografiei lui Ion Bălu (Editura „Albatros") care ne convinge cum **nu** trebuie să se gîndească și să se scrie despre viața și opera lui Nicolae Labiș. Nu negăm faptul că Ion Bălu este foarte informat, că știe totul despre Labiș, dar acest lucru să fie oare suficient pentru o nouă monografie? O inedită valorificare critică nu se ridică exclusiv pe erudiție, ci pe o lectură modernă, cu alți ochi, în afara prejudecăților. Or, monografia lui Ion Bălu adună cu pricepere toate clișeele criticii, reușind o neobișnuită performanță: să falsifice, prin mediocritatea comentariilor, o operă, să o reducă la o analiză fără identitate. Traversînd biografia poetului, descoperindu-i mereu „semne" ale turbulenței morale, răzvrătiri cu caracter „profesional", un caracter imposibil pentru ceilalți, Ion Bălu o suprasolicită, și în defavoarea obiectivității. Mitizarea adolescentului este de-a dreptul hazardată. Nu este nicidecum fericită comparația lui Labiș cu Sadoveanu. Ion Bălu exagerează cînd scrie: „Printr-un complex fenomen de participare, Nicolae Labiș a receptat cu o aviditate uluitoare, — (?!) similară (?) cu aceea a lui Mihail Sadoveanu, copil — natura Moldovei, de la o vîrstă neînchipuit de fragedă". Tot timpul cît parcurgi monografia ai sentimentul că ea este un simplu rezumat, o descriere a temelor, într-un stil enunțiativ. Un „extemporal" didactic. Limbajul suferă de boala generalităților, care, evident, nu pot înlocui gîndirea critică originală. Retorismul, frazele sufocate de vorbe mari, nu conving. „Zguduit de emoție (?), va afla ulterior de rudenia prin alianță cu genialul humuleștean..." Sau „Ceea ce trădează pe poetul înnăscut este faptul că se inspiră din viața aflată la orizontul propriei priviri"(!?). George Mărgărit ar fi fost un „poet și eseist remarcabil, care și-a irosit viața și talentul pentru că a așezat deasupra lor (!?) parfumul amețitor al vinului"! Ion Bălu urmărește cu o perseverență ieșită din comun, pe Labiș în „clocotul vieții literare", subliniind mereu în monografia sa, latura „bahică", turbulența, nonconformismul poetului, dar nu în scopul realizării unui **portret moral,** care să justifice aceste manifestări, ci din teama de a nu pierde nici o piesă importantă sau minoră care formează dosarul scriitorului. Altfel nu ne explicăm readucerea în actualitate a unor fapte, texte, care nu-l avantajează nici pe om și nici pe poet. Spiritul de selecție, de ierarhizare nu funcționează. Monografia plutește, cu comoditate și indiferență, în banale constatări, în descrieri foarte cuminți, școlărești, fără să reușească să ne restituie semnificațiile unei vieți brutal întrerupte. A susține că Labiș nu a dus „o existență normală" (!?), mi se pare o denigrare a poetului, cum deosebit de gravă, prin neadevăr, e și ideea că el „nu a găsit în sine resursele trebuitoare pentru a-și domina organismul"!! După Ion Bălu, Labiș era predestinat hazardului, lui... Bachus! Iată ce poate să afirme, azi, Ion Bălu: „Existența îi va scăpa de sub control, îl va tîrî după sine și nu va mai găsi forțe să i se împotrivească (?). Luase obiceiul să bea (!) și dimineața (!). Adesea, nu avea cu ce plăti băutura și își lăsa amanet stiloul, portmoneul, gol, firește! sau ceasul" (?). Labiș este scos de sub zodia realității și făcut... „dezechilibrat existențial", egoist, „dezordonat"! Cu orice preț, forțînd evidența, Ion Bălu vrea să „impună" un poet lipsit de orice seninătate a spiritului, ca un învins al destinului, condamnat să-și trăiască boema, fără conștiința ratării imediate. Nimic pur nu des**coperă** Ion Bălu în viața lui Labiș! Toate elementele dosarului, pe care-l „clasează" cu îngăduință și superficialitate, cu o suficiență critică păgubitoare, nu ne conving că poetul ar fi fost un simplu boem cu harul lui... Bachus în sînge! Viața lui Labiș nu poate fi redusă la atît!

Opera poetului este și ea îmbrățișată din aceeași „perspectivă". Comentariile se răsfață în fraze gata făcute, străine de spiritul și originalitatea operei. Fraze critice care pot fi „aplicate" oricărui poet de azi. Cu fidelitate! A trăi gîndirea poetului și a-i defini specificul, nota unică, este un fenomen pe care Ion Bălu nu-l cunoaște. În jurul poeziei, Ion Bălu țese cu răbdare un corset de banalități, încît ea se sufocă. Rezumatul școlăresc nu poate înlocui analiza, care să pună în valoare o operă, să-i acorde o nouă existență. Ion Bălu se complace să repete ce s-a spus despre Labiș, să bagatelizeze, prin inadecvarea mijloacelor critice la spiritul poeziei, ideile poetului. Poemele lui Labiș „suportă" cu resemnare un tratament critic de o exasperantă mediocritate. Într-o poezie, Labiș ar relata „entuziasta împădurire a unui deal golaș (!) de către tinerii utemiști" (!?), iar în **Gazeta de stradă,** el „înfățișează aspectele luptei de clasă în lumea rurală"!! Ion Bălu scoate la iveală poezii fără nici o valoare, pe care Labiș le-a destinat arhivei, nu tiparului. Ce sens are să pui în circulație asemenea texte, și mai ales, să și le comentezi într-un „stil" lipsit de inspirație? La 16 ani, ne avertizează Ion Bălu, Labiș ar fi avut „sentimentul că este un cîntăreț al pătimirei neamului său!". Concluzia mi se pare de un ridicol desăvîrșit! Ion Bălu se joacă fără nici o justificare, cu cuvintele. Nici Eminescu, nici Goga, nici Blaga nu aveau la 16 ani sentimentul că sînt exponenții pătimirii neamului românesc! Dar ce să spunem atunci de Labiș?! Rătăcindu-se prin pădurea vorbelor goale, Ion Bălu își „jalonează" labirintul critic și cu concepte din critica structuralistă, ca să fie „modern": „În versurile acestea și în altele, emoția este recompusă nu visul (?!), ci subiectiv, printr-o tot mai pronunțată contextualizare conotativă" (!). Sau „Ici, colo, se ivește un început de ingambament..." (!). Ion Bălu nu are nici o afinitate cu opera lui Labiș! O descrie neutru, fără să aibă acces la structura ei originală, unică. Și acest adevăr duce la o nouă nedreptate care i se „acordă" lui Labiș: aceea a poetului care încă nu și-a descoperit criticul, ca să-i valorifice opera ca să-i înțeleagă destinul. Nicolae Labiș trebuie să fie scos, mai întîi, din mîinile veleitarilor, fie ei chiar și „eruditi", și pus în fața unor oglinzi de mare limpezime, care să-l răsfrîngă pe de-a-ntregul, viu, adevărat, altfel despre el se vor mai scrie asemenea „monografii" născute moarte! Și cine dorește să prelungească la nesfîrșit o imagine falsă a poetului și a operei?

Nicolae Labiș merită un alt destin din partea criticii.

Zaharia SANGEORZAN

dincolo de suprafața lucrurilor

Calmă, deloc spectaculoasă la o primă vedere, poezia Gretei Tartler s-a limpezit lent, traversînd o evoluție, ea, într-adevăr, spectaculoasă, deși s-a petrecut pe nesimțite, departe de rîndul întîi al interesului la zi, acolo unde a ajuns, pe bună dreptate, abia la al patrulea volum de versuri (**Astronomia ierbii,** C.R., 1981). Fără să agreez excesele biografiste, nu pot să nu observ că, în cazul Gretei Tartler, ceva din biografie poate ajuta la elucidarea creației (sînt, de altfel, amănunte ce se pot deduce și din poezie — de pildă din **Primăvară,** poem cuprins în **Astronomia...**): poeta e licențiată în muzică și orientalistică (arabă). Poezia ei a fost marcată, în consecință, de două tendințe: una incantatorie, către muzicalitatea expresiei și către construcția atent supravegheată a poemelor; și cealaltă către încifrarea ezoterică. Primele volume de versuri — **Apa vie,** Ed. Eminescu, 1970; **Chorale,** C.R., 1974; **Hore,** C.R., 1977 — pot fi privite, mai ales din perspectiva evoluției ulterioare, ca o etapă experimentală: poeta exersa disponibilitățile acestor două (să le numesc astfel) filoane culturale, de care era, probabil, fascinată. Fascinația calmă, nutrită de un temperament elegiac, reținut. Un aer cărturăresc plutește peste versurile acelor volume, paradoxale prin dificultatea evidentă a poemelor care ți se înfățișau — altfel — vaporoase, învăluite într-o lumină blîndă. Cele 45 de pagini cu versuri ale **Choralelor,** de pildă, se citesc ușor grație fluenței cantabile, clasicizante a versurilor, păstrîndu-și însă un grad destul de mare de opacitate la sens: poezia e un angrenaj de simboluri complicate, cu atît mai greu de descifrat cu cît le lipsește, practic, acelor versuri planul referințelor concrete. Poezia plutește, în descendență blagiană, într-un mister metafizic. **Hore** e construit, și mai sofisticat, din șapte **Inele** a cîte nouă secvențe fiecare (rigoare barbiană), precedate de un prolog în care poezia apare ca „vrednică lucrare" prin care se înalță „Columna, scară netedă de stihuri, / stîlp casei noastre, lege, luminare".

Nu acesta era drumul pe care sugestiile muzicale și ezoterice puteau fi exploatate cu maximum de profit poetic. După ce le-a experimentat îndelung, Grete Tartler a avut inteligența artistică de a sista funcționarea în gol a mecanismului poeziei sale, întorcînd-o spre concretul existenței. Cele două caracteristici pe care le-am numit apar subtil modificate: pe de o parte, simultan cu eliberarea imaginației din corsetul livresc, „muzicalitatea" poeziei nu mai e căutată în tiparele metrice și de rimă cunoscute, ținînd acum de o fluență discretă a discursului; iar de partea cealaltă, fără să mai excludă ironia și tentația jocului, poezia își extrage „misterul" din revelarea corespondenței dintre existență și un plan ascuns, neliniștitor, care își desfășoară viața secretă în subteranele lucrurilor ori deasupra lor. Versurile vorbesc despre „un zgomot în creștere / pe care profesoara de muzică îl confundă / cu televizorul vecinilor, ori tramvaiul prin subterane" (**Da capo al Fine**) și poeta arată undeva cum „Ca printr-o sticlă goală și prăfuită, zăresc / mesajul aproape șters" (**Cina cosașilor**). Această dualitate a lumii are, ea însăși, un statut ambiguu: pare generată, uneori, de imaginația poetei („orașului suprapun / sub pleoape, o structură de diamant" — **Pasărea Rok**) sau de voința ei („Ar trebui să lăsăm, măcar o dată, duhul să năvălească" — **Sîngele zmeurei**), alteori e înfățișată ca proprietate strictă a lucrurilor, motivată realist („lovesc cu piciorul o piatră, / vietăți nepăsătoare ca stelele / mișună pe partea cealaltă" — **Fie**). Păstrîndu-se aproape tot timpul între limitele unei realități concrete, în care întîlnim — de pildă — Universitatea bucureșteană sau Academia clujeană (dar și Bagdadul, pe Ibn Gebirol și destule alte elemente ale spațiului arab) poezia descrie totuși o lume cu evident caracter hieroglific, formulat explicit într-un poem, **Materia signata** (formulare — din punct de vedere poetic vorbind — prea directă, neinspirată): „există un avertisment, o semnătură în lucruri. / Florile palide / ale mandragorei și belladonei cu fructele lor țepoase, / laptele corosiv ale euforbiaceelor, violetul de doliu / al brîndușei: nu-s oare primitive hieroglife? / Scrierea nu derivă din semnături naturale?". Începînd cu **Astronomia ierbii,** marea descoperire a Gretei Tartler e deci — în poezie, firește! — justa măsură între livresc și trăit, între natură și cultură. Cu alte cuvinte, poezia cîștigă ceea ce îi lipsea înainte de orice altceva: prospețimea, incisivitatea, culoarea pe care o dă planul referințelor existenței cotidiene. Livrescul, cultura pulsează acum mai liber, fără ostentație, participînd alături de planul celălalt la un joc fin de reflexie reciprocă.

În **Scrisori de acreditare** (Ed. Eminescu, 1982), poemele devin și mai libere, pornind mereu de la observația concretă, de la amănuntul realist. Procedeele poeziei „prozaice" sînt extinse, incluzînd acum mici narațiuni, de obicei banale, replici de dialog, frînturi din anunțuri comerciale, reclame, știri sau articole de ziar. Ceea ce nu înseamnă și o abatere de la linia „ezoterică" a poeziei, care continuă să caute, sub suprafața cotidianului, sensurile incifrate. Cunoașterea e descifrare, hermeneutică, începînd chiar de la cunoașterea de sine: „înoți prin corpul tău sideral" (**Altera fio: ergo sum**), scrie poeta, vorbind mai apoi despre „Războiul cu tine însuți" (titlu al unui poem). Atunci cînd va nota imperativul socratic — „cunoaște-te / pe tine însuți" — va adăuga: „dar nu / pînă la capăt" (**Degetul pe trăgaci**); nu e vorba, se înțelege, despre o superficialitate a cunoașterii, ci despre conștiința faptului că ființa e un abis, niciodată revelabil „pînă la capăt". Poeta nu face altceva decît să ocrotească acest spațiu inert, de unde își extrage, în fond, poezia: „Lasă-te-n voia acestor litere, / scris pînă-n șira spinării, / într-o zi vei descifra totul, fără îndoială — / dar zgomotul mașinii care toarnă asfalt, / ceața, trecătorii, șuierul trenului / glasuri nepăsătoare ne strigă NU ÎNCA / pămîntul ne strigă și el NU AICI". (**Un pergament cu semne secrete**). Sub rezerva imposibilității de a revela deplin misterul, poezia îl înregistrează continuu: orice lucru ascunde ceva, fiecare obiect e o mască. Atmosfera care se acumulează deviază uneori, ca în **Despre minuni** sau **În pădurea Ciorneleasa,** către fantastic, inevitabil într-o poezie care întreține cu consecvență misterul lumii. Totuși, „toate astea s-au întîmplat, nu-s minuni" (**Despre minuni**), aparțin — deci — lumii ca atare. Un straniu magnet acționează, în alt poem, asupra ființei, absorbind-o: „Mă smulge de pe autostradă, dintre barele de metal ale corpului, / dintre spinii curați ca argintul, / din cloroformul de forme". (**Magnetul**). Cît de departe e acum poezia Gretei Tartler de ceea ce fusese ea în primele plachete! Păstrîndu-și caracteristicile de acolo, versurile au prins viață, sînt dezinvolte și au un farmec special. Deși a afișat o continuă „simplificare" prin prozaizare poezia a cîștigat de fapt în complexitate, constituindu-și o formulă extrem de subtilă, care transformă poemul într-un angrenaj de oglinzi capabile să capteze diversele straturi de semnificație ale obiectelor. Această structură poliedrică a poeziei e resimțită ca vitală, ca șansă de revelare plenară a ființei (sfidare — totodată — ironică a bivalenței lui Ianus): „să n-ai o singură față! / Să nu fii numai un sfert / din ceea ce ești! Să nu te-alegi din poeme / decît cu secretul! Fierul să-l bați / cît ești tu cel încins!" (**Scrisori de acreditare**). Patetismul cunoașterii dă poeziei tensiunea aspirațiilor esențiale.

Ion Bogdan LEFTER

Liviu Suhar : „Cintare omului"

calendar

oameni la echinocţiul de primăvară

Două sînt elementele care au impus, cred, în conştiinţa cititorului proza lui Corneliu Ştefanache : o problematică de cea mai strictă actualitate şi modul propriu de topire a acesteia în substanţa romanescă. Aproape toate cărţile sale mizează pe un „semn al contradicţiei", punctul de ruptură dintre fiinţa umană şi matca fizică şi spirituală căreia îi aparţine ; iar această miză a unui plan general uman este trecută în spaţiul problematicii textelor vizînd un proces social care a marcat în chip decisiv istoria satului românesc contemporan : în **Dimineaţa** (1977), **Cînd vine umbra** (1979) şi **După echinocţiul de primăvară** (1981), pentru a mă referi la ultimele trei cărţi ale prozatorului, personajele se înscriu în două categorii sociale — ţăran şi orăşean — a căror dinamică este urmărită în limitele procesului de urbanizare, mai precis în implicaţiile pe care le are realitatea din plan social în zona psihologiei individului. Ion Varlam, personajul din **Dimineaţa,** trăieşte acut drama dezrădăcinării ; Ion Ion din **Cînd vine umbra** îşi dezvăluie existenţa sub semnul **încercării** pe care „întîiul Ion Ion" a trecut-o atunci cînd familia sa a trebuit să se stabilească într-o altă arie socială şi culturală ; „cazul Cristian Omu din **După echinocţiul de primăvară** este, ca şi al celorlalţi, un exemplu al existenţei evoluînd sub pecetea dramaticului, generat de acelaşi sentiment al dezrădăcinării : o problematică actuală, aparţinînd unui plan social ferm conturat în liniile sale de forţă, „tratat" prin intermediul analizei subtile a psihologiei individului, cu zbaterile sale interioare, care capătă măsura autenticităţii prin intervenţia acelui raport tensional dintre timpul uman, subiectiv şi cel social, al dimensiunii istorice.

Modalitatea esenţială de elaborare a textului, de constituire a „fabulei" lui şi de manifestare a personajului în discurs este **monologul interior** ; fiinţa personajului se află sub „semnul contradicţiei", supus presiunii exercitate din interior de memoria subconştientului care invadează conştiinţa cu senzaţii, imagini disparate, amintiri, reacţii, presentimente, locuţiuni în stare haotică, cufundate încă în negura semiconştiinţei ; de aici, apariţia unei perspective parabolice ipostaziată în text prin prezenţa unor simboluri-avertizori care pregătesc, prin sugestie, faptele relatate şi deznodămîntul lor (calul de poveri al lui Ion Ion, pălăria neagră, dinţii de viplă, înecatul, crustele fragile pe care le striveşte personajul din **Cînd vine umbra** sau invazia viespelor-şobolani, colcăiala furnicilor din ultima carte). Preeminenţa acestei memorii subconştiente provoacă o fragmentare a texturii individului. Acest flux al monologului interior reprezintă una dintre formele a ceea ce aş numi **povestirea indirectă,** un mod de a relata aluziv faptele şi, prin aceasta de a implica cititorul în procesul reconstituirii etapelor existenţei personajului. Dialogînd cu sine, Cristian Omu, ca şi Ion Ion dealtfel, îşi povesteşte viaţa şi reface istoria colectivităţii în care a trăit, realizînd o adevărată „cronică orală" a trecutului şi prezentului acesteia ; povestirea indirectă presupune apelul la forţa sugestiei, venind dinspre text şi la puterea asociaţiilor epice de la nivelul instanţei lecturii : monologul interior reconstituie lacunar evenimentele, iar cititorul trebuie să lege pe cont propriu firul epic al textului. Tot o formă a acestei povestiri indirecte este şi **scrisoarea** : facem, de exemplu, cunoştinţă cu destinul fiului mai mare a lui Cristian, cu Victor Omu, prin intermediul unei scrisori pe care acesta o trimite fratelui său, Ion. Altfel spus, povestirea indirectă păstrează convenţia verosimilităţii, specifică naraţiunii realiste, prin utilizarea unui procedeu aparţinînd prozei psihologice.

Urmărind pînă la capăt monologul lui Cristian Omu, cititorul poate reconstitui cronologic traiectul urmat de destinul acestuia : reperele lui sînt datele acelui „calendar al nenorocirilor" care guvernează istoria personajului : războiul, întoarcerea acasă pentru a lua totul de la capăt, conflictul cu Iorgu Capbătut, perioada detenţiei, reîntoarcera în sat, cearta cu fiii săi, moartea soţiei şi, în sfîrşit, strămutarea satului intrat în zona inundabilă a unui rîu prin construcţia hidrocentralei. Acest calendar trasează liniile devenirii destinelor unor personaje (Pamfil Drugă, Miluţă Plăcintă, Cristian Omu) pentru care viaţa are consistenţa mîlului, purtînd definitiv stigmatul solitudinii. Fiinţa încearcă să iasă din acest „cenuşiu" al suferinţei prin apelul la acele resorturi umane, prezente dintotdeauna în sufletul ţăranului, avînd marca veşniciei : dragostea pentru pămînt, perspectiva sincretică asupra lumii şi a etapelor duratei umane, identificarea cu casa care, iată, este „port-altoiul vieţii", secreta comuniune cu natura. Aşadar, **timpul social** al eroului este măsurat prin acel calendar al „durerilor înnăbuşite", în timp ce **durata umană** urmează reperele ceasornicului naturii şi al unei filosofii ca sumă de credinţe transmise din generaţie în generaţie. Categoriile de personaje se vor deosebi, în primul rînd, prin impactul uneia sau alteia dintre aceste coordonate temporale : existenţa lui Iorgu Capbătut, „stăpînul zvonurilor", omul pentru care puterea este un fel de „avere personală", este marcată doar de timpul social, fapt care îi va provoca, dealtfel, căderea, în timp ce destinul lui Cristian Omu, ca şi cele ale lui Alexandru Antimia sau Ion Ion din romanul precedent, se raportează în primul rînd la durata sa umană ; conflictul acesteia cu timpul social va genera acel sens tragic al evoluţiei vieţii personajului, manifestat, în planul interior, prin acea conştiinţă a dedublării („celălalt" pentru Cristian, „cel din oglindă" pentru Ion Omu), iar, în spaţiul social, prin acea rezistenţă în faţa transformărilor de orice fel care îi afectează durata sa intimă : Cristian Omu refuză să-şi părăsească satul, deşi toţi locuitorii lui sînt obligaţi să o facă, nu acceptă să mute mormîntul soţiei în noul cimitir al satului Victoria, aducîndu-i rămăşiţele la rădăcina cireşului din livadă etc. Existenţa în matca spirituală a vechiului sat, ca formă de rezistenţă, rămîne raţiunea de a fi a lui Cristian Omu, dar şi cauza sfîrşitului său : este un altfel de a marca sensul raportului dintre legile care guvernează timpul social şi cele ale duratei umane, raport din tensiunea căruia se scriu toate romanele lui Corneliu Ştefanache, care, la echinocţiul celor 50 de ani se numără printre prozatorii de primă importanţă ai epicii noastre actuale.

Ioan HOLBAN

caleidoscop liric

dreptul meu

Am dreptul meu să am dreptate
Cînd ţării dintre Dunăre şi Pruturi
Îi mîngîi fiecare piatră
Şi fiecare început —
de zi,
de cîntec
şi de faptă —
Şi cînd urc fiecare treaptă
pe care vîrsta mi-o aşează
din conştiinţa ţării — trează —
drept cea dintîi lumină-n lut.

Am dreptul meu să am dreptate
Cît nu mă simt nicicînd departe
Oriunde-aş fi,
de-acel pridvor,
din care-ncepe primul zbor
Spre înălţimi adevărate,
pridvorul zborurilor toate
Şi-al revenirii ne-ntinate
la bucuria tuturor.

Am dreptul meu să am dreptate
Şi-i o dreptate-adevărată
Dreptatea de-a fi drept cu ţara
Cînd fapta-ntregii ţări
e dreaptă.

Teofil BĂLAJ

poeme

Credeam eu pe atunci că sînt o pasăre înaltă —
Trup transparent, sînge de taur, iute, miere
şi foc —
Ştiam încă de la mama că meseria de poet
înseamnă
Să fii aidoma păsărilor
Să ai priviri umede
Şi suferinţe-n vîrtej
Speriat şi foarte singur trec proba frigului,
Leul sîngerează
Numai tu mi-ai spus „Tigrul meu blond"
Din cer cad privighetori asasinate
Aflat în deplinătatea nefericirii
Un mesteacăn răstignit pe cer sînt
Departe de edituri, fără patimă
Chinuit, frumos şi lunatic
Cu suflet antiglonţ
Învăţ arta amintirii —
Fructele încep din floare —
Poemele mele se citesc florilor,
Omătului, Lunii, balerinelor şi tristeţii
Şi viaţa, viaţa e frumoasă ca o femeie frumoasă.

Constantin ŞTEFURIUC

partidul

e mai uşor
să poţi opri
furtunilor vigoarea şi întreg tumultul
decît să crezi că cineva va reuşi
să frîngă puterea care izbucneşte
ca un izvor pornit
de dinlăuntru

e mai uşor
să-ncerci a priponi
cu-n lanţ mişcarea astrului pe boltă
decît să izbuteşti a ţine-n frîu
elanul celor care sub un roşu steag
pe nedreptatea socială
se revoltă

e foarte greu
dar poate încă tot ar cuteza
un braţ viclean să mute munţii-ntr-altă parte
e sigur însă că nimeni şi nimic nu va îndoi
nicicînd
voinţa de granit a unui întreg popor
de a se întemeia pe veci
în libertate

Ionel DOROFTE

niciunde

Astăzi dimineaţă m-am trezit floare
Curate albine îmi picură
Pleoapa voi călători
Pe o punte de soare
Să aud lumina
Cum se coace.

Ce pulbere rătăcitoare
Trece casa
Chipul tău îl caută
Şi-l vrea
Golindu-l de uimire
Tot mai mult.

Niciunde nu-i odihna cuvîntului.

Ion BELDEANU

zidire

ară-ţi pămîntul...
şi-atunci cînd te încearcă frigul
şi-atunci cînd te încearcă tăcerea ;
o floare tot vei culege

mergi şi întîmpină adevărul
şi-atunci cînd te încearcă minciuna
şi-atunci cînd te încearcă trădarea ;
zideşte-te în oameni...

nu păstra înzorzonate imagini
dobîndind fără trudă Cuvîntul ;
destăinui-te ca unui prieten
pămîntului care te-a dat în lumină

zideşte-te în oameni să ai cuvînt
şi-atunci cînd te încearcă întrebarea
şi-atunci cînd te neagă răspunsul ;
ară-ţi pămîntul !

Ion BORODA

adevărul pîinii

Cu o felie de adevăr
Cu una de pîine
Într-o dimineaţă
Cînd soarele
Îşi dezbrăca nemurirea
Peste cîmpii
Tata m-a trimis
Să învăţ alfabetul ţărînii
Să scriu în durerea brazdei
Poemul grîului rege
Şi ploaia sufletului meu
Să-i fie hrană şi sens.

Chiriac SAMOILA

florin muscalu

artele cereşti

Coroana boreală, spiritul acelor
Umbre ale vieţii. Lumina ce ne devoră
Urma morţii căzută,
Coroana ce-o purtăm auroră

Venită ca văzduhul. Capul plecat
Sub apăsarea grea de stele.
Coroana : artele cereşti ce umilesc
Opera. Arme de aur şi plumb, artele mele...

mormintele toamnei

Craniul argintiu, ros de cer, în mîna lui Hamlet...
La patru zeci de ani am armura
Melancoliei lui, aburul vechi al florii-soarelui,
Ea însăşi o mînă ce-şi poartă floarea craniului,
O plantă răsăriteană, o plantă
Ce adună acea parte cerească a
Oamenilor, prin care se văd
Văpăile vineţii ale morţii...

Toate acestea îmi trebuiau
Pentru a inspira Regina Nopţii
Că patul ei nupţial este roua lividă a
Acelor îndrăgostiţi, căzuţi pe şesuri

Ca după-o lungă beţie, după
Ce s-au iubit. Curcubeul ce ni se arată :
Ochii lor lipiţi cu o veştedă
Moarte. Numai cine n-a trecut prin El

Nu a fost tînăr. N-a văzut rîndunelele
În orbitele craniului acestui Hamlet,
Purtat, la patru zeci de ani, de o mînă
Scumpă şi trivială, ca o sfială, ca o putere...

Iată de ce am vrut să sărut acea mînă
Nemuritoare, ce îmi poartă craniul, cea care le schimbă o dată
în veac,

La patru zeci de ani, în acest lan de Floarea-Soarelui,
Unde se zăresc mormintele toamnei...

corabia postumă

(amintirii tatălui meu, Simion Muscalu)

O enormă, suavă corabie
Din scheletele acelor nesfîrşiţi Flamingo
Vuind ca o mierlă uriaşă
În zbor pămîntiu peste Marea Neagră...
O corabie cît Munţii Alpi la începuturi...
Pînzele ei strălucesc de-ţi iau viaţa,
Stoluri nesfîrşite de canari, cît vulturii, pe catarge,
Invazie de păsări ce o scufundă :
O corabie post-mortem a poeziei...

fîntînile albe

Fîntînile albe sînt pline —
revarsă săruturi curate,
adîncuri în cer ancorate
şi toate trecute prin mine.

Fîntînile albe revarsă
rozarii de albe petale
pe faţa-mi de-a pururea arsă
la raze de aur, astrale.

În aer se clatină salbe
de muzici venind din vechime :
un dor de vibrantă nălţime,
ca viaţa-mi, fîntînile albe...

dacă...

De-aş putea
să văd cerul printr-o stea
stea de inimă vibrînd
dorul meu dezmărginind
să nu cadă la pămînt
pasărea în zborul frînt :
lia
lia-ciocîrlia !

Aş striga
şi vocea mea
pe spirala ne-ntreruptă
de suflarea slavei suptă
face-s-ar
într-un florar
lia
lia-ciocîrlia...

după bacovia

Te uită, iubito, apusul
reintră în cerc de tăceri.
De unde ne vine răspunsul
amiezii de azi şi de ieri ?

O ploaie de foc, idolatră,
coboară pe-o gură de deal
şi iarba se face de piatră
şi trage-nserarea la mal.

Se lasă în noi înserarea
cuprinşi de sărutul fierbinte,
în care o toamnă pierzarea-n
clepsidra de-argint îşi asfinte

şi ultima rază de soare
se pierde, dispare încet,
iar dorul înalt e uitare
şi mîine-un balet violet...

Constantin MATEI

iată

Iată, iubite, ce vînturi ne trec,
în toamna cu stelele rare bleu-pal
sub apa de frunze în care mă-nec
o ! vînt de-asfinţit peste val.

De-ai putea să îmi scrii
un rînd doar pe aerul acesta suav,
păsării noastre cîntînd în tării
glasul i-ar fi cu-o lumină mai grav.

Scrie-mi c-un licăr de stea,
cu o frunză, cu-o pană — tainice rune —
aerul va pluti orice vorbă de-a ta,
prin inima toamnei de aur făcînd-o să o sune.

uneori

Aşa să vorbim despre noapte,
ca despre o carte cu ample minuni ;
stele vor trece cosmice şoapte
luminînd iubiri din genuni.

Aceasta o spun fiindcă mai credem,
că stelele iubesc ca şi noi ;
ca şi ele prin viaţă purcedem,
ca nuferii-n lacuri, pustiiţi şi goi.
Oricum, cu nuferii semănăm, uneori,
în nevoia de aur şi aer —
încă în treceri de vibraţi meteori
peste al apelor vaer.

Am putea fi stele, cînd sîntem aproape
şi iubirea ne scufundă în ape . . .

Antoaneta APOSTOL

grigore ilisei

ultimul drum

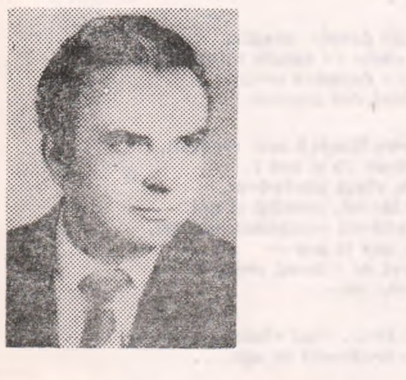
Ceva se mişcase, totuşi din loc, dar urmele nu se puteau vedea cu ochiul liber. Ce mai, vîntul bătea din altă parte. Nu curgea mai repede viaţa în trupul lui ce devenise mătăhălos, greoi chiar dacă nu se cerea întors cu un car cu boi, cum ziceau de taică-su prietenii şi cunoscuţii lui. Bătrînul fusese un bărbat slab, o nuia de alun, cum îl desmierda maică-sa, şi deodată, ca din senin, luase proporţii. Se petrecuse asta pe neaşteptate, fără să fi intervenit ceva anume în viaţa lui, să-şi fi schimbat traiul, să fi muncit mai puţin, să fi trîndăvit din cînd în cînd măcar, sau să se fi apucat să mănînce mai mult, în prostie. Ei, copiii, se minunau de uriaşul care se ivise dintr-odată printre dînşii. Încercau, curios, un sentiment de mîndrie. Le plăcea să-l ştie atît de puternic pe tatăl lor. Asta le dădea siguranţă, deveniseră mai stăpîni pe dînşii. Dar nu lipsea nici un fel de teamă ce apărea ori de cîte ori tatăl lor se apropia de ei. Cînd îl ştiau mai departe, undeva prin preajmă, era altceva, le mergea bine şi toată viaţa le aparţinea. Însă aceasta nu ţinuse o veşnicie, deşi el părea un om făcut să nu-l atingă nimic, ci totul să lunece pe lîngă dînsul. Oare de ce tocmai acum îşi aducea aminte de aceste întîmplări ?, se întrebă Ioachim Strat. Îi venea în minte chipul pămîntiu al maică-sii, vedea obrazul ei scofîlcit, putregăios, sever, puternic totuşi în faţa vieţii ce se arătase atît de ticăloasă cu dînsa şi ai ei, şi Ioachim intra cu repeziciune în vîrtejul acestor amintiri ce reveneau la dînsul după atîta amar de vreme, se întorceau din adîncuri parcă izvorîte pentru totdeauna. Maică-sa nu plîngea de durere, îi secase izvorul lacrimilor, dar zicea întruna : „eu l-am omorît, maică, l-am făcut nesimţitor şi el s-a supărat şi a ţinut să-mi arate că n-am avut dreptate, că m-am înşelat amarnic". Aproape n-o recunoşteam, îşi aminti Ioachim, şi-mi era teamă că nici sfîrşitul ei nu era departe, că prea se pierduse, îi lipsea acel punct de sprijin, ce-i dăduse atîta putere să treacă peste prima ei mare şi cumplită încercare, cînd muriseră cei doi băieţi ai ei mai mari, pe care abia îi scosese după atîta chin la liman, îi văzuse oameni în toată firea. Era tocmai momentul să înceapă să culeagă roadele de la dînşii, să se bucure de ei, să-i vadă înaintînd singuri, împotriva curentului vieţii. Păreau croiţi pentru aşa ceva, nişte oameni în stare să lupte din răsputeri şi să şi învingă. Îi semănau şi se mîndrea cu asta, deşi se ferea să o lase să se bănuiască măcar. Tocmai cînd sunase ceasul ca ei să intre în viaţa şi erau destule semne că aveau să o facă aşa cum se cuvenea şi se aştepta de la dînşii, ei se pierduseră stupid, se înecaseră la o scaldă, cum, nu se ştia, pesemne se grozăviseră, se aventuraseră în larg, ca să arate ei cît sînt de buni înotători şi de ce sînt în stare, că se pot lua la întrecere şi cu peştii. Aşa erau ei, mai mîndri, aşa îi crescuse mama lor, că nu-i plăcuse felul plecat al omului ei şi de teamă ca băieţii să nu-i urmeze îi învăţase, insistînd, să ţină mereu fruntea sus, să privească ei lumea de deasupra şi nu alţii să se uite la dînşii de la înălţime. Asta-i costase viaţa pînă la urmă. Maica-sa, îşi aduse aminte Ioachim, nu se frînsese, pe dînsa nu o strivise acea întîmplare tragică. „Trebuie să mergem înainte, da, înainte!, îngîna întruna. Aşa a fost să fie, să le dea Domnul sănătate ăstorlalţi", se încuraja ea şi rostind aceste vorbe parcă se prindea de un gard, parcă se rezema de un perete să nu cadă, să nu se prăbuşească. Dacă ar fi îngenunchiat ar fi fost pierdută. Cît timp izbutea să rămînă în picioare, să stea dreaptă, chiar dacă nu înainta, mai rămînea încă speranţă. Nu mai era cea dinainte, ceva murise şi-n sufletul ei, cu toate că ea căuta să ascundă, ferindu-se, apărîndu-i mai ales pe cei mai apropiaţi. Bătrînul Toader Strat se ţinuse şi el destul de bine la început, deşi i se schimbase, brusc, expresia, se întunecase la chip şi însingurarea pusese stăpînire pe dînsul. Vorbea mai stins şi nu se mai păstrase nimic din acel aer de indiferenţă la toate, ce-i era atît de caracteristic. Poate s-ar fi oprit aici, n-ar fi lunecat atît de vertiginos spre adîncuri, dacă n-ar fi apărut acea neobişnuită întîmplare, ce-l dăduse gata. Poate dacă s-ar fi dus altcineva în locul lui la cimitir, în preziua înmormîntării celor doi băieţi, atunci ar fi fost posibil ca evenimentele să fi avut un alt deznodămînt, altă direcţie, altă întorsătură. Aşa ceva n-ar fi fost însă cu putinţă pentru că Toader Strat nu acceptase cu nici un chip să-i scape vreun amănunt, ţinuse să conducă şi să verifice personal întreaga desfăşurare a pregătirilor pentru îngropăciune. Ieşise din apatia lui, îl interesa absolut totul, cîştigase o energie, o vitalitate ce o puseseră pe gînduri pe nevastă-sa. După asta, îşi zicea ea, vine sigur prăbuşirea, că nici un om cît ar fi fost el de al dracului, nu e în stare să o ţină mult aşa. Erau simple presupuneri, temeri şi înfricoşări de femeie ticăloasă, căci ea se cam ticăloşise în ciuda aparenţelor, devenise slabă şi prăpăstioasă. Însă ceva tot era, acel simţ infailibil de femeie nu o înşelase. O anume întîmplare îl dăduse gata pe omul ei. Era peste puterile lui de a răbda. Se dusese spre seară la cimitir, în partea aceea de unde se zăreau cîmpurile cu grîu şi lucernă, cîmpuri întinse ca-n palmă. În acea margine de cimitir erau îngropaţi cei din familia lor şi tot acolo aveau să intre-n pămînt, să se facă una cu acesta, şi cei doi copii ai lor. Erau zile fierbinţi de vară, îşi amintea Ioachim Strat care-l însoţise pe taică-su la cimitir, grîul căpăta acea culoare de verde brumat ce vesteşte galbenul auriu dinaintea secerişului. În cireşii de lîngă gardul ce închidea roată cimitirul se pîrguiau cireşele, vara se arăta în toată puterea ei, deşi abia începuse, şi primăvara fusese ploioasă şi rece. Tocmai de asta căldura nu moleşea, ci trezea la viaţă. Spre seară, lumina părea şi mai curată, strecurată prin pînzele argintate ale lanurilor de grîu. Spre asfinţit cerul se smălţuia cu galben de piersică peste care se rostogolea o imensă minge de pînză roşie, ce devenea tot mai mare, pe măsură ce se apropia de peşterile de după orizont. Mergeau fără să se uite pe unde calcă, fascinaţi numai şi numai de acel asfinţit înnebunitor de frumos, cînd se auzi glasul hîrîit, dogit de mahorcă şi băutură, un glas ce venea de foarte aproape, speriindu-i cu hîrşcîitul lui de tocilă. Omul ieşise de cîtva timp în întîmpinarea lor dar ei nu avuseseră cum să-l observe. Cînd în sfîrşit îl descoperiră pe gropar, se traseră, fără să vrea, puţin deoparte. Era în privirile lui un fel de spaimă, sau mai degrabă nelinişte şi, cum asemenea stări îi erau cu desăvîrşire străine de obicei, groparul nu avea cum să le ascundă. „Domnul Toader Strat, zise acesta mai respectuos decît îi era obiceiul, frecîndu-şi obrazul ţepos, nebărbierit de cîteva zile, domnule Toader, nu ştiu ce să spun şi mai ales ce să mă fac, cum să ies din încurcătură. De azi dimineaţă mă chinui ca Hristos şi degeaba, nu ajung la liman. M-am apucat ca de obicei de treabă şi încă mai devreme, dis-dedimineaţă, înainte de a se crăpa de ziuă, eram aici la datorie. Ştiam că am mult de treabă, că e o singură groapă, într-adevăr, dar e de lucru cît la două, că trebuie săpată mai lată, ca să intre două sicrie. Şi am avut spor, nu pot să mă plîng, scuipam în palmă de bucurie, zicînd, uite îndată e gata şi o să fie treaba bună, ca să aibă mulţumire şi oamenii, dacă poate să fie vorba de aşa ceva. Şi cînd să termin, cînd să arunc ultimul hîrleţ, după care să fac o cruce mare şi să bat o metanie în groapă, cum obişnuiesc eu, la sfîrşitul unei trebi ca asta, cînd mă uitam spre cer şi mă minunam cît e de limpede, am simţit o răcoare la picioare şi am auzit tot atunci o gîlgîială şi a trebuit să sar iute din groapă să nu mă cuprindă apa ce ţîşnea cu putere şi creaştea văzînd cu ochii. M-am aburcat repede şi am rămas ca prostul să mă uit şi să nu-mi vină a crede. Şuvoiul s-a mai liniştit, dar apa n-a scăzut şi nici nu a mai crescut prea tare. A mai trecut un timp pînă să-mi vină în cap ce aveam de făcut. Parcă-mi luase cineva minţile. M-am dus într-un tîrziu, am luat o găleată şi am început să scot apa, dar fără nici un spor. Ce aruncam eu se umplea îndată la loc. Şi asta fac de azi de la amiază şi degeaba mă zbat, năduşesc, că nu mai ies la capăt", zise groparul cu un glas mai stins şi mai moale, de parcă acea mărturisire muiase gîtlejul lui, îl unsese cu miere, ori cu altceva, şi el scăpase de hîrîiala ce-i vămuia vorbele. El implora, ruga să fie ajutat ca să iasă din încurcătură. Treptat îşi dădea seama că tot singur trebuia să se ajute, că cei de la care ceruse sprijin erau şi mai nevoiaşi ca dînsul. Toader Strat se lăsase pe vine, picioarele nu-l mai ţinuseră, erau de gelatină. Stătea aşa şi privea undeva în gol, nu-l mai vedea nici pe gropar, nici pe Ioachim. Se aşeză. Viaţa se stingea încet-încet de pe chipul lui. Glasul îi pierise, el nu mai exista pentru nimeni şi nici pentru el. „Să încerc, domnule Toader Strat, să sap un alt mormînt în partea de sus a cimitirului. Acolo n-are cum să se ridice apa. Dacă-mi faceţi rost de nişte felinare şi am noroc de o noapte senină, pînă mîine-i gata. Ce ziceţi ?".

Toader Strat nu era în stare să articuleze măcar un cuvînt. Îi rămăsese lui Ioachim să încuviinţeze şi el îi dădu de înţeles groparului că a cumpănit bine şi că nu-i rămîne decît să treacă la treabă. Dacă n-ar fi fost întîmplarea asta ieşită din comun, poate tatăl lui ar fi rezistat, se gîndise atunci şi mai tîrziu Ioachim Strat. Nu întîmplător se zice că viaţa omului uneori atîrnă de un pai. Faptul că bătrînul Strat nu putea rosti cu glas tare, cum nu reuşise să se elibereze de frămîntările lui, împărtăşindu-le cu altcineva, făcuse şi mai grea suferinţa, şi mai insuportabilă. Se chinuise, însingurîndu-se tot mai mult, se stinsese ca un foc ce arde încet-încet, dar pînă la capăt. Se uscase, rămăsese numai piele şi os, la un moment dat nici atîta, ci doar o umbră. Atunci nu lipsise mult ca să se prăpădească şi nevastă-sa care se socotea în primul rînd vinovată de ce i se întîmplase omului ei. „L-am lăsat de capul lui, l-am crezut tare, chiar nesimţitor, şi cînd colo el era slab, neputincios. Doi oameni stau unul lîngă celălalt atîţia şi atîţia ani şi nu se cunosc cu adevărat nici pînă-n ultima clipă a vieţii lor", spunea ea, vorbind de una singură, neatentă la cele din jur, fără să-i pese că vreunul dintre copii ar putea-o auzi şi s-ar face de rîs. Slăbise şi ea, îmbătrînise tare, dar tot simţea nevoia să scape de otrava ce-i umplea sufletul. Asta oarecum o salvase, dar o ucidea singurătatea. Rămăsese singură, copiii se împrăştiaseră care-ncotro şi marele ei noroc a fost chemarea fică-sii, să o ajute să-şi crească copiii. Acolo îşi găsise un nou rost. Era, ţinea minte Ioachim, mai puţin mîndră, mai puţin volubilă, dar mai afectuoasă ca oricînd. Raţiunea ei de a trăi era aceea de a-i iubi cu toată fiinţa, fără nici o reţine, pe cei dragi. Altfel, ce rost ar fi avut să facă umbră pămîntului ? spunea ea însăşi, cu o ironie plăcută, ce-i luase locul unei anume răutăţi cu care-şi mai stingea năduful altădată.

Cum oare uitase cu desăvîrşire de toate, de o parte din viaţa lui, poate nu cea mai frumoasă, dar oricum cea mai curată ?, se întreba Ioachim Strat. Însăşi această uitare făcea parte din cele urîte ale vieţii, căci vine un timp cînd nu-ţi mai pasă ce-a fost, cum a fost, ci doar ce este în prezent şi la ce te poţi, eventual, aştepta de la ziua de mîine. E drept, pe măsura trecerii timpului, cele petrecute atunci atît de dramatic răscolitoare, despre care crezuse că-i vor marca toată viaţa, le cam dăduse uitării. Dar rău este şi să fim loviţi de amnezie. Mai mult, la un moment dat, îşi aminti Ioachim Strat, cele petrecute atunci aproape că muriseră pentru dînsul, nu-l mai răscoleau, nu-i mai stîrneau nici o emoţie de parcă nu fusese la mijloc familia lui, de parcă altora li se întîmplase ce li se întîmplase. Se consola atunci cînd îşi făcea drum pe la sora lui, să se întîlnească cu bătrîna lui mamă, şi să ştie ce mai e cu dînsa. Intra în casă, vorbea cu ea, o întreba cum îi mai merge, cum stă cu sănătatea, şi constata, trecîndu-i cu frig prin şira spinării, furnicîndu-i apoi întreg spatele, că ei doi, mamă şi fiu, se înstrăinaseră mult, că întrebările lor sunau reci, ca între doi oameni ce-şi bat gura numai ca să vorbească. „Ce mai faci, mamă, cum o mai duci cu sănătatea ?". „Bine, mulţumesc maică, dar tu ?". Propoziţii scurte, rostite parcă să umple timpul. Bătrîna, observa cu plăcere Ioachim, se ţinea bine, se stinsese acel jăratec din privirea ei, acea scînteiere ce-ţi atrăgea altădată de departe luarea-aminte asupra ei, dar încolo arăta bine, mergea dreaptă, avea încă putere în trupul său osos, drept ca lumînarea. Culoarea părului şi a trupului — albă de parafină. Stăteau unul lîngă altul fără să-şi zică ceva, aşteptînd fiecare ca celălalt să aibă iniţiativa, să rupă această stinghereală de oameni pe care-i despart anumite amintiri, nu prea plăcute. La un timp ea îi spunea, mirîndu-se. „Mi se pare mie, sau e adevărat. Dar nu se poate să fie aşa. Ţi-au ieşit nişte fire albe la tîmpla dreaptă ?". El nu-i răspundea îndată. O privea fără să se ascundă. O emoţie profundă îi inunda trupul, colorîndu-i uşor pieliţa pergamentoasă şi albă a obrazului bătrîn. O lumină pîlpîia şi-n pupilele ei de un mat de calcar. Acea nelinişte, acea grijă de mamă, reapăreau ca odinioară şi lui îi făcea plăcere să vadă, să simtă toate acestea. Într-un tîrziu i se adresa, uitîndu-se în altă parte, încuviinţînd parcă în faţa altcuiva. „Da, maică, nu te înşeli, mi-au ieşit încă mai multe fire albe. Îmbătrînesc". „Nu se poate să-ţi treacă prin cap o asemenea prostie, replica ea imediat, revoltată, clocotind de viaţă ca altădată. Eşti tînăr băiete, viaţa e înaintea ta, îţi aparţine, bucură-te de dînsa". După asta iar se aşternea tăcerea. Stăteau faţă-n faţă ca doi străini, stăteau şi aşteptau ca unul dintre ei să ia o hotărîre înţeleaptă şi să se ridice şi să plece. Nu treceau la acţiune, pentru că amîndoi simţeau că mai este ceva de îndeplinit şi ei nu se puteau despărţi împovăraţi de datorii neachitate. Tot bătrîna îşi lua într-un tîrziu inima-n dinţi şi i se adresa, uitîndu-se peste el, ca şi cum ar fi stat de vorbă cu cineva care se afla în spatele lui. „Ai mai fost pe la taică-tu şi pe la fraţii tăi ? Ce se întîmplă cu ei, cu mormintele lor, mai bine zis ? Trebuie să fie în paragină. Eu n-am putere să mă duc, nu mă mai ajută puterile şi mi-e frică de tren. Dacă ar circula o maşină spre Dumbrava mi-aş face curaj şi m-aş duce. Aşa, trenul, cu scările înalte, greu de urcat, nu e pentru o bătrînă ca mine. Nu, nu mă încumet deloc .Am rugat-o pe soră-ta, dar mi-a răspuns că n-are timp să se ocupe nici de noi, cei vii. Să am răbdare, să vină concediul şi om mai vedea. Eu răbdare am, însă nu ştiu dacă au alţii cu mine". Ea spusese aceste vorbe cu o detaşare ce-l pusese la început puţin în încurcătură pe Ioachim Strat, consolîndu-l într-un fel pentru starea lui nu de indiferenţă ci de răceală faţă de evenimentele tragice, despre care crezuse el cîndva că-i vor influenţa toată viaţa. Gîndindu-se la toate acestea Ioachim i se adresa la fel de alb, de neutru. „Lasă, maică, am să găsesc eu o maşină şi ne-om repezi împreună".

Şi într-adevăr se ţinuse de cuvînt, făcuse rost de o maşină, nu uşor, îl rugase pe unul, ştab pe la I.R.T.A. Acesta-i dăduse un camion, un hîrb cu care se făcuse, cu siguranţă, frontul. În cabină nu mai era decît un loc şi acolo o urcase pe maică-sa. El se cocoţase în lada camionului. Se aşezase pe banchetă, un fel de laviţă, lipită de cabină. Mai trăgea cu ochiul pe ferăstruica din spatele şoferului, o fierestruică protejată cu gratii şi nu înţelegea de ce avea din cînd în cînd sentimentul că se uită într-o celulă, unde doi prizonieri îşi aşteaptă verdictul. Şoferul avea ceva trist în figura lui. Nu scotea o vorbă. Îl obseda un anume lucru, de care nu izbutea să scape nici o clipă. Poate dacă ar fi fost altcineva în cabină, cineva mai vorbăreţ, care i-ar fi tras de limbă, atunci ei ar fi azvîrlit piatra ce-i stătea pe inimă şi şi-ar fi dat drumul la năduful ce-i ineca sufletul. Aşa tăcerea gravă a maică-sii, nu făcea altceva decît să-l împingă şi mai mult în tăcerile şi singurătăţile lui. Într-adevăr, observa cu părere de rău Ioachim Strat, bătrîna lui mamă căpătase un aer străin fiinţei ei. Parcă se pregătea tot timpul să se ducă şi să mîntuiască pe cineva. Mai tîrziu înţelese despre ce era vorba de fapt. Pe ea o încerca teama că nu-şi va putea împlini ultima sa datorie, că nu va izbuti să se înfăţişeze a lor ei şi să le mărturisească, nu în gînd, ci cu glas tare, nu prea tare, ca să se audă în tot cimitirul, ci doar atît să prindă ei vorbele şi să afle că i s-a făcut tare dor de dînşii şi abia aşteaptă să plece după ei să-i vadă. „Sînt pregătită pentru asta, dragii mei. Mă pregătesc nu de azi, de ieri. Aşa că aşteptaţi-mă şi nu vă pierdeţi răbdarea". Se uita la dînsa prin acea ferăstruică protejată de o împletitură de fier forjat şi, în timp ce o cerceta cu din ce în ce mai multă atenţie şi curiozitate, nici nu avea cum să-i treacă prin gînd că acesta era cel din urmă drum al ei. Stătea dreaptă, nu se rezema de bancheta din lemn şi scruta depărtările pe care le înghiţea maşina, ce păreau a nu se mai sfîrşi vreodată. Era putere, stăpînire de sine. Drumul rău, cu hîrtoape, îţi pisa măruntaiele, trebuia să te încovoi la cîte un hop, dar pentru ea denivelările nici nu existau. Nu prea înţelegea, deşi după aceea găsise o explicaţie, nu una de circumstanţă, ca să fie acolo, ci una adevărată, aşa cel puţin credea el. Maică-sa strînsese din dinţi fără a i se auzi scrişnetul, îşi adunase puţinele puteri ce le mai avea, îndreptîndu-le spre realizarea a ceea ce-i mai rămăsese de dus la capăt pe lumea aceasta. Puterea neobişnuită pe care o simţea urcînd în trupul ei, ca o ultimă zvîcnire, adunată picătură cu picătură, în stare să se reverse acum, să mături totul din calea ei, aceasta îl nelinişte profund pe Ioachim Strat şi nu-i dădea deloc pace, îi strica tihna acelui drum. S-ar fi cuvenit să se gîndească doar la ai lui, să se pregătească pentru reîntîlnirea cu ei. Gîndurile sale se îndepărtau tot mai mult de la cei dispăruţi şi se concentrau asupra neobişnuitei stări a maică-si. Lui i se părea suspectă. Tulburarea ce pusese stăpînire pe fiinţa lui nu avusese temei să se risipească, nici măcar odată cu intrarea în cimitir, ci dimpotrivă, se adîncise. Mai întîi că bătrîna lăsase impresia că nu păşise în cimitir cu intenţia de a căuta un loc anume, ci de a cuprinde totul. Ea parcă păşise într-un parc şi rătăcea pe aleile mărginite nu de bănci, ci de cruci mai mari şi mai mici, din piatră, din lemn, din fier, şi marmură. Într-un tîrziu, parcă fără voia ei, cu totul întîmplător, descoperise şi ceea ce ar fi trebuit să caute de la început, mormintele omului şi copiilor ei. Paragina îşi lăsase aripa peste morminte. Rugina începuse să mănînce din fierul vopsit cîndva cu negru, crucile căpătaseră culoarea roşietică, bolnavă a frunzelor de anul trecut, ce încă mai acopereau pămîntul pe care crescuseră cu neruşinare buruieni de tot felul, nişte plante de un verde gras, unde se lăfăiau ca în baldachine gîze lucioase, mari şi scîrboase. Urme de paşi se vedeau, erau lăsate, pesemne, de copiii care-şi croiseră drum spre cireşul din spatele mormintelor, ce rodise bogat, lăsînd impresia că-i merge teribil de bine, că-i prieşte fertilitatea pămîntului unde putrezise carnea atîtor şi atîtor oameni. Ioachim se opri la o anumită distanţă. Ar fi vrut să mai înainteze, dar îl izbise o duhoare de putreziciune. Desigur cu era decît o iluzie olfactivă, dar asta îl ţinea în loc, nu-i îngăduia să facă nici un pas. Abia cînd maică-sa se dusese întins spre morminte, trecînd surprinzător dincolo de acestea, oprindu-se sub poala cireşului, porni şi el din loc, ca şi cum asta l-ar fi dezlegat de un blestem ce-l ţintuise pentru un timp acolo. Bătrîna începuse să culeagă cireşe, le rupea două cîte două, aşa cum au obiceiul copiii care-şi fac din ele cercei, le căuta răbdătoare, apleca crengile, sărea după fructele roşii cu o sprinteneală şi o energie uluitoare. Apoi se întoarse spre crucile mîncate de rugină, căzute pe o rînă, şi aşeză pe fiecare cireşele strînse în fusta ei din pînză albă. Ea avea parcă poala plină de jaratecul simţirii ei. Ţinea cu tot dinadinsul să-l transmită celor dragi ei. După ce isprăvi, nu îngenunche în faţa crucilor pe care se zăreau, cu mare greutate însemnate, numele soţului şi copiilor ei. Nici nu se apucă să smulgă buruienile, bălăriile crescute, unele mai înalte decît crucile ce se şi lăsaseră în pămînt, se porni să umble iar prin cimitir, dînd roată în cuprinderea acestuia, oprindu-se cîte puţin la mormintele de care nimeni nu mai avea ştire şi grijă, cu putrezite cruci şi grămezi de pămînt în neorînduială, unde fusese cîndva revărsare de flori. Nu întîrzia mult, ci atît cît era nevoie să prindă de cruce cîteva din cireşele aflate în poala albă a fustei ei lungi, făcută dintr-o ţesătură mai groasă, ieşită pesemne dintr-un război de casă. Ioachim Strat o privea stupefiat, simţind încă nevoia să facă şi el ceva, să nu stea degeaba, că altfel ar fi înţepenit şi aşa l-ar fi găsit maică-sa. Se trezi smulgînd buruienile cu frunze groase, le scotea din pămînt şi trăgea cu ochiul să vadă ce se petrece cu bătrîna şi totodată se lupta din răsputeri să stîrpească acest soi de plante înfipte adînc în pămînt spre a vieţui pentru totdeauna.

Fragment din romanul „MASA DE BILIARD", în pregătire la Editura „Eminescu"

valentin caragea

burebista

Era pe-atuncea ghindă pădurea anilor,
Înmugurise cerul un ţipăt de cocor...

Prin vreme, Burebista, un înţelept olar,
A adunat Carpaţii şi lutul viu din veac,
Şi-a rotunjit cu spada în ceasul de hotar,
O amforă-nflorată, cu miezul geto-dac.

Furtuni ciobit-au vasul, lumina, ca-n ghioc,
Conturul i-a păstrat sub stele ce rodesc,
În sînge plămădit, purificat prin foc,
S-a zămislit ulciorul cu trupul românesc.

Viteazul rege-olar, cu braţul ostenit,
Culcatu-s-a frumos pe un picior de plai,
Dar s-a trezit la luptă cu nume primenit
În Decebal şi-n Mircea, în Ştefan, şi-n Mihai...

Pe-al astrului ulcior sînt scrişi bărbaţi cărunţi
Ce-au adunat în stropi a-nţelepciunii miere
Şi grîul omeniei, durînd spre soare punţi —
Olarul-rege cîntă în umbra de tăcere.

Străvechiul lut de vis, luceferi smălţuiesc —
Ulciorul nemuririi cu suflet românesc.

nopţi de iulie

Viscoliri tăcute, lunare,
Cîmpuri de zăpezi ireale,
Munţi de sare, iarbă de var,
Copaci de cretă, păsări de cleştar...
Sufletele ne dor
De-atîta alb strălucitor.
Lăcustele-au învăţat
De la iepuri să sară,
Urletele lupilor iernii s-au prefăcut
În beteala ţîrîitului de greieri.
Urşii se-ascund în căpiţe de fîn
Învăluite-n parfumul de miere,
În zori şi-n amurguri,
Vulpile-şi plimbă pe cer blana ruginie.
Apele curg în vîrful picioarelor,
Şerpii beau cu nesaţ laptele lunii.
În livezi, merele-au uitat să se coacă,
Clipele-au încremenit în boabele vişinelor.

Somnul oraşului e-mbujorat
De focurile înalte ale furnalelor,
Din care răsar flori şi păsări —
Oţelul şi pîinea au destine paralele,
Ca pămîntul şi apele,
Ca cerul şi pămîntul...

Inelele copacilor cad alături de trunchi,
Sporind concentric liniştea albă,
Iar arborii rămîn mai tineri, mai înalţi.
Vara pîrguieşte rotunde destine —
Doare gîndul clipei care vine.

dumitru ignea

o dimineață obișnuită

Brad e bine dispus, e chiar vesel. Așa, dintr-o dată, ziua a devenit luminoasă, nu mai e mohorîtă cum i s-a părut în zori, cînd se îndrepta spre Combinat. Pînă și oamenii pe lîngă care trece par a fi împrumutat cîte o fărîmă din buna sa dispoziție : toți au chipuri prietenoase și, indiferent de vîrstă, se mișcă sprinteni. Da, e o zi deosebită, a devenit deosebită. Păcat că asemenea zile sînt de obicei scurte, nici nu știi cînd trec, îți pare rău după ele, îți pare rău cînd constați că nu te-ai bucurat de fiecare oră scursă, de fiecare minut. A condus-o pe Anca pînă la intrarea în bloc, nu adormise în tramvai, cum afirmase, nu fusese nevoit s-o trezească deși ar fi dorit să aibă un asemenea prilej. Poate că nici n-ar fi trezit-o, ar fi luat-o în brațe și ar fi dus-o, așa adormită, pînă la ușa apartamentului. Astăzi Anca i se păruse cu totul altfel de cum o știa în ultimul timp ; reînviase în ea ceva de mult cunoscut, acea căldură interioară care, eliberată din ermetice încăperi, începuse să topească crusta de gheață sub care, de mai mult timp, prietena lui din copilărie amorțise cu îndărătnicie adevăratele sentimente. I-a citit în priviri această schimbare, în ochii ei din nou luminoși, din nou limpezi, acei ochi socotiți de el unici.

Scoase ceasul din buzunarul hainei. Privirea lunecă repede peste cadran, era ora 8, și se fixă pe brățara metalică. Avea un segment rupt. O sudase de două ori, dar cedase de fiecare dată. Nu se îndura să renunțe la această brățară, de ea se lega o amintire plăcută, o primise în dar de la Anca în ziua cînd luase examenul de bacalaureat. „E ora împlinirii unui vis“, spusese ea în timp ce desprindea curelușa de mușama, ponosită și o înlocuia cu brățara metalică nichelată. Nu renunțase la brățară nici atunci cînd, pe neașteptate, Anca se căsătorise cu Andricu. S-a întîmplat în ultimul an de facultate, la începutul lui. Pentru moment i s-a părut că existența sa luase sfîrșit. Nu-și putea imagina viața fără să o vadă zilnic pe Anca, fără să schimbe cu ea măcar cîteva cuvinte. Timp de cincisprezece ani drumurile lor nu se despărțiseră o clipă. Împreună la școala primară și în uzină ; împreună la liceu și la facultate ; împreună în tabere, la teatru și la cinematograf. Și în spital fuseseră internați tot împreună în urma unei intoxicări cu niște prăjituri alterate. Și, dintr-o dată, totul devenise absurd, de neînțeles. O mîhnire venise să se suprapună alteia : cu puțin timp în urmă îi murise mama adoptivă, „bunica“ Vartic. „Brăduț, mamă, dacă vrei să mă știi împăcată... dincolo..., însoară-te cu Anca“, îi spusese înainte de a închide ochii. Săptămîni în șir fu stăpînit de o stare dureroasă, paralizantă. Se mișca asemeni unui robot, răspundea anapoda la seminarii, mînca în neștire sau uita să mănînce și consuma cantități industriale de calmante. În această stare de somnolență participase și la cununia civilă. Nici prin minte nu-i trecuse să participe la o asemenea solemnitate unde, în primul rînd, urma să se producă propria sa decapitare, dar modul în care Anca îl invitase fusese dezarmant : „Brăduț, mîine dau un examen. Să ții pumnii ca pentru o bună și veche prietenă. Și dacă vei vedea că ezit să-mi sufli **da**, ca la cursuri, formulele“. I-a adus flori, un buchet de crizanteme aurii, florile ei preferate cultivate în grădină de mama Vartic și din care Anca făcea coronițe pentru toți trei. A felicitat-o, i-a sărutat mîna. A făcut totul automat, fără s-o vadă, fără să gîndească. Nici n-ar fi fost capabil, în acele momente se simțea asemeni unui copil care, pedepsit fiind, își imaginează o călătorie solitară printr-o pădure nesfîrșită, neajutorat și pîndit la tot pasul de cele mai neînchipuite primejdii.

Din această stare apatică l-a trezit, cîteva zile mai tîrziu, inginerul Caratașu. În acea vreme se afla în practică la combinat.

— Conifer, băiete, felicitări !

— Pentru ce ? întrebă Brad sincer uimit.

— Pentru Anca, Stejărel. Îmi închipui că te bucură fericirea bunei tale prietene. Ce zic, prietenă... Soră, mă. Voi doi parcă ați fi gemeni.

— Da, soră..., spuse Brad cu o fărîmă de voce și se crispă.

Au urmat cîteva clipe de tăcere. Brad privea țintă dușumeaua, Caratașu undeva în sine.

— Brăduț, tu ai făcut vreodată unei fete vreo propunere ?

— Ce fel de propunere ? întrebă zîmbind acru.

— De căsătorie, să zicem.

Unei fete ? Cum **unei** ? Pentru el nu existaseră **fete** ci **o fată,** una singură și nu fusese **fata** ci Anca. Nu, nu-i făcuse o asemenea propunere, nici măcar nu se gîndise ; prietenia lor îl scutise de asemenea gînduri. Niciodată nu-i trecuse prin minte că vor trăi despărțiți. Totul decursese normal. Chiar normal ? Într-o iarnă, aflați într-o excursie în munți dormiseră la o cabană, singuri într-o cameră. Dimineață cabanierul i-a întîmpinat mucalit : „A fost cam frig astă noapte. Dar dumneavoastră, tineri fiind...“. Au făcut haz de această întîmplare și curînd au dat-o uitării.

— M-am gîndit, minți Brad și își aminti de ultimele cuvinte ale mamei Vartic : „... însoară-te cu Anca“.

— De gîndit m-am gîndit și eu cîndva, spuse inginerul, dar am rămas cu gîndul. Gîndisem cu întîrziere. Totuși, din cînd în cînd, zic că nu-i timpul pierdut. Pentru mine. Pentru tine, ce să mai vorbim. Ești încă... brăduț. Uită ce e necesar de uitat și păstrează miezul acestei povești : prietenia. Prieteniile adevărate sînt rare, rare de tot.

Sînt un idiot, își spuse Brad. Îngrămădesc nori pe un cer senin. Brățara asta...“. Constată că încă ținea ceasul în pumnul strîns. Îl băgă furios în buzunar și mări pasul deși nu avea nici o grabă. Pînă la intrarea în schimb mai erau încă șase ore. Pentru moment nu avea nimic de făcut decît să aștepte prînzul. De obicei, diminețile, cînd nu era în schimb de noapte, și le petrecea la bibliotecă și, din cînd în cînd, la cinematograf. Astăzi nu avea chef nici de una nici de alta. Dacă ar fi avut o companie plăcută s-ar fi dus undeva printre viile de la marginea orașului. Se bucura copilărește cînd, toamna tîrziu, găsea pe tufe ciorchini uitați, stafidiți sau nuci ascunse sub stratul de frunze. În urmă cu cîțiva ani asemenea ieșiri erau frecvente, toate în tovărășia Ancăi. Colindau dealurile și se întorceau atît de flămînzi încît consumau pe nerăsuflate o pîine neagră, caldă, cumpărată la o brutărie de la intrarea în oraș.

Își aminti că astăzi se puneau în vînzare niște albume cu reproduceri de artă, un **Matisse** și un **Van Gogh.** De obicei vînzătoarea i le reținea, dar n-ar fi vrut să riște. Se îndreptă spre librăria din centru. În dreptul barului Continental auzi o puternică bătaie în una din vitrine. Îl zări pe Volanschi care-i făcea semne desperate să intre. La această oră localul era pustiu, singurul client fiind pictorul, în fața cu o ceașcă și cu un maldăr de ziare.

— Încotro iuțeai pasul, alchimistule ? Am întrerupt cumva o cursă oficială ?

— Spre librărie.

— Edenul sufletului ! Ce se dă ? Dacă n-ai o pilă nici coperțile nu le poți zări. Monștri sacri, domnule, nu mînuitori de peneluri și vopseluri care își scot operele în exemplare unice și, pînă la ivirea unor amatori de proprietate personală, le plimbă prin expoziții pînă ce se coșcovesc.

— Dragă Brăduț, eu, de cînd mă știu, sînt profilat pe proză. De mic m-am hrănit cu Dox-uri.

— Și mai tîrziu cu **paradoxuri,** îl zădărî Brad.

Pictorul își îngustă ochii. Un zîmbet imperceptibil îi modifica trăsăturile feței, de obicei dure. Le destindea. Îi plăcea să fie provocat, căuta cu lumînarea asemenea prilejuri.

— Dacă te-ai aventurat și ai aruncat mănușa te somez să analizezi rapid, și să definești logic un vechi și bine cunoscut paradox pe care grecoteii cei vechi l-au formulat cam așa: dacă spun că...

— Oprește-te, maestre... Nu mă încumet să analizez asemenea ciudățenii. De limpezirea lor se ocupă logicienii. Eu dacă ești dispus, îți pot vorbi despre, hai să zicem, **paraformaldehidă,** zîmbi poznaș Brad.

— Alchimistule, sîntem chit. Nici eu nu îndrăznesc să mă hazardez în lumea formulelor tale. Îmi lipsește grila necesară. Mai bine să pogorîm din aceste înalte și subtile sfere și să cantonăm în cotidian. Te-ai văzut azi cu șeful tău, cu inginerul Caratașu ?

— Acum trei ore m-am despărțit de el. A primit invitația și după cît am înțeles va participa la vernisajul expoziției.

— Tu îl cunoști bine pe șeful tău de secție ? Adică, așa, **exhaustiv,** cum e la modă acum să te exprimi dacă vrei să fii agreat în **casele deschise.** Că unora li se strepezesc dinții dacă spun **deplin** sau **în întregime.**

— Depinde ce anume te interesează să afli despre Caratașu.

Volanschi își aprinse o țigară și sorbi din ceașcă. Te-am întrebat de Caratașu pentru că mi s-a întîmplat o chestie ciudată. Ieri, după trecerea tablourilor prin strunga comisiei, am început să le agățăm în pereți, operație nelipsită de dificultăți, fiecare considerînd că i se plasează opera într-un unghi nefavorabil. Ceva mai tîrziu, conform tradiției, au venit Răuță și Costandache, din partea Comitetului, să-și facă o impresie de ansamblu. Îi însoțea un tovarăș necunoscut nouă, cred că era din București. Poate de la Consiliu, poate din altă parte. Un tip scund, robust, cu înfățișare de băcan prosper. Curînd, însă, aveam să constat că era un om foarte subțire pe dinăuntru. Zăbovea în fața fiecărui tablou, își așeza meticulos ochelarii, dar nu scotea o vorbă. În sinea mea îmi ziceam că trebuie să fie tipul activistului scorțos și prudent care, chiar crestat cu briciul, nu-și dezvăluie opiniile decît în ședințe organizate, cu prezidiu și discuții consemnate în proces-verbal. Totuși, pe neașteptate, ajuns în fața unuia din tablourile mele, după o scrutare de cîteva clipe, a deschis gura : „He, he ! Salut, Emil ! Pariez că pentru acest portret, inginerul Caratașu a servit ca model“. I-am confirmat. „Interesant, a continuat el. Cum de-ai reușit, domnule, să realizezi o asemenea disecție pe un organism impenetrabil ? Ăsta-i Caratașu cel autentic. Puțini îi cunosc această înfățișare. Probabil că ați purtat împreună lungi colocvii“. „Dimpotrivă, i-am răspuns. Dacă îl cunoașteți și văd că îl cunoașteți, vă dați seama că nu ar fi fost posibil, inginerul fiind, mai cu seamă cînd e vorba de persoana sa, tipul de om obișnuit să privească în el însuși, total absent la lumea din afară. O singură dată, întrebîndu-l dacă are prieteni, mi-a răspuns prompt, dar cu accentul mai mult către sine : am, cred că am, dar în mod sigur am o prietenă : propria mea conștiință care nu m-a trădat niciodată“. „Într-adevăr, nu l-a trădat, a monologat tipul rotofei, abia auzit. Păcat că un portret, oricum, își are limitele sale. Dacă un romancier i-ar cunoaște viața...“. Cam în acest punct discuția s-a încheiat. Noroc că n-a fost colegul meu de pensulă Păsăraru, de față, s-o audă. Făcea pe loc congestie cerebrală... Și uite așa, de ieri și pînă în momentul de față mă chinuiesc să descopăr ce anume am reușit să dezvălui din **complexul Caratașu.** Acel **ceva** bine cunoscut de acest Ionașcu sau Iurașcu, nu mai țin minte cum s-a recomandat la plecare. De asta te-am întrebat dacă-l cunoști bine pe șeful tău, socotit de tine, după cum îmi spuneai cîndva, drept un veritabil părinte. Se pare că prin viața acestui om au bîntuit niște furtuni teribile. Și nu numai de ordin sentimental. Tu ce crezi ?

— Ce să cred ? Nu-mi prea place să scotocesc în viața altora. Caratașu e un om excepțional și cu asta am spus tot. Restul mă interesează mai puțin sau deloc.

— Eu te-am întrebat în calitate de artist. Am realizat un portret, aflu că prototipul e o mină inepuizabilă și încerc să-i sondez în continuare adîncimile. Ce-i rău în asta ? Poate că am de gînd să devin prozator. Doar trăim în epoca reprofilărilor.

— Sînt chimist, nu artist. Atenția mea e concentrată asupra moleculelor, zîmbi Brad.

— Haida-de ! N-ai să-mi spui mie că treci printre oameni ca suveica printre ițe. Sper că nu cumperi cărți și tablouri pentru a te bucura de admirația snobilor. Îmi spuneai că faci alergie cînd întîlnești la unii biblioteci tixite cu opere complete, măsurabile cu metrul, dar cu filele imaculate ca sfînta fecioară. Te eschivezi stîngaci. Știi cîte ceva, sînt sigur, dar din respect pentru Caratașu sau mai știu eu din ce alte motive preferi să taci. Mă mir. După cum ai auzit, Ionașcu ăla sau cum i-o fi zicînd, a vorbit despre Caratașu la modul superlativ. Și a fost vorba despre conștiință ; problemă delicată.

— Iurașcu îl cheamă. Îmi amintesc acum că în urmă cu un an sau poate mai puțin, Caratașu a avut cu el o convorbire telefonică. Pronunțase de mai multe ori „cu tovarășul Iurașcu“ și mi s-a întipărit în minte. Au discutat îndelung de niște caiete de însemnări sau scrisori. Ale lui Iurașcu sau mai degrabă ale lui Caratașu căci inginerul l-a asigurat că le are, ele reprezentînd pentru el uitarea ceasurilor grele.

— Așa Brăduț, dragă, își frecă Volanschi palmele încîntat. Intră și tu în rîndul oamenilor normali...

— Nu te bucura anticipat. Știu foarte puține lucruri. Fac acum pe loc niște legături între cele spuse de tine și crîmpeiele cunoscute de mine. Tu îți imaginezi existența unor **furtuni teribile,** mie îmi stăruie în auz **uitarea ceasurilor grele.** Alăturînd aceste două propoziții îmi amintesc că o dată, referindu-se la pasiunea sa de a sta, noaptea, de vorbă cu măturătorii străzilor, Caratașu a promis că-mi va povesti un basm cu o mie și nouăzeci de nopți. Reține, nu cu o mie și una ci cu o **mie și nouăzeci.** Trebuie să mărturisesc că această schimbare de cifre m-a surprins. Dar nu mi l-a mai povestit.

— Și nu ești curios ?

— Nu-mi place să fiu indiscret.

— Te inhibă ierarhia... Și sentimentele aproape filiale.

— Îmi va povesti cînd va crede de cuviință, cînd va avea timp. Aștept.

— Ce legătură are povestea asta cu timpul. Cu timpul prezent ?

— Are. Nu exagerez deloc afirmînd că ne aflăm într-o permanentă sfadă cu timpul. Pentru noi, cei din Combinat, de la director și pînă la stivuitorul de baloturi, ziua, luna, anul, unitățile astea de măsură calendaristice au devenit necorespunzătoare, meschine. Pentru noi timpul a devenit prea scurt.

— Și tu îl irosești stînd cu mine la palavre, ironiză Volanschi.

— Nu ești departe de adevăr. Dacă nu mă expedia Caratașu acasă, acum aș fi fost acolo. Dar el care, probabil, n-a închis un ochi în noaptea trecută stă aplecat asupra unor scheme și calculează, caută soluții. Sau e la laborator pentru a afla pe loc rezultatul unor analize. Sau e la direcție sau în secție printre oameni și conducte. Cînd va obosi, dacă va avea timp să obosească, se va întinde pentru scurt timp pe patul pliant aflat în birou, într-o nișă, după o perdea. Pînă nu va fi înlăturată anomalia ivită și nu vor fi descoperite cauzele, nu va părăsi secția. Nimeni nu i-a fixat un asemenea program, directorul îl ceartă de fiecare dată, dar fără nici un rezultat. Ăsta-i Caratașu. De multe ori am impresia că inima acestui om palpită în ritm cu întreaga instalație a secției.

— Cu pulsul oamenilor din secție, nu ? întreabă voit naiv, Volanschi.

— Individual, nu colectiv, meștere ! Un om, el singur, reprezintă un ansamblu complicat și, deseori, contradictoriu.

— Stop. Nu am chef să ne reîntoarcem în domeniul subtilităților. Hai să mergem.

— Hai.

— Mai cu seamă că începe aglomerația. Intră în schimb apaticii și mahmurii. Ăștia tot asupra timpului vin să mediteze, dar în alt scop : cum să-l părăduiască.

Fragment din romanul
BULEVARDUL ÎNDRĂGOSTIȚILOR

pentru lacrima portativelor

Noroc de vinul subtil, de privirile tale
totdeauna blînde și sfinte ca dimineața
de primăvară întîmpinîndu-ne
cu berze rămase din copilărie
acolo, în văzduhul memoriei, de-acum adînc.

Mă cuprinzi cu priviri materne, întrebătoare :
— e totul în ordine ? Ritmul inimii ce mai zice ?
Iar eu îți răspund, zîmbind reticent : am mai scris
un poem despre tot ce mai este
și va rămîne frumos pe pămînt.

Dar ritmul inimii se joacă de-a autostopul
parcă așteptînd drumeți din neant, parcă ironizîndu-mă
pentru imprudența de a mai fi copilul,
adolescentul, logodnicul și mirele tău tînăr.

Noroc de vinul subtil, de frumusețea
inimii tale, dreaptă ca o adevărată lumină, —
tu, mama fiului nostru cel demn și curat,
bărbatul care îi naște lumii
un cîntec nou din lacrima portativelor.

resurecție II

Cuvintele de dragoste venind
ca niște primăveri cu tainic grai...
Le-ascult mereu prin ani... O clocotire
de prea suave seve mă inundă. Și amarnic
răsună-n mine sideralul nai.

Era un glas mai pur decît lumina ;
era un cer atît de nalt și-albastru
cum numai munților li-e dat să vadă.
De-acolo, din azurul fără margini
primesc mereu sărutul de zăpadă.

Iubire, crin etern suind prin mine
precum luceferii la apogeu,
despovărîndu-mi inima și ochiul !
Din tine fiecare clipă mă renaște
cu irizări de magic curcubeu.

Cuvintele de dragoste învălmășite
cu toată zgura vieții, cea amară...
Doar ele mai lumină-n palid zvon
aceste stranii și tăcute ceruri
de vechi amurg pe fruntea selenară.

știind că niciodată...

O ! Magice iubiri din anii cruzi,
Iluminate de sfințenie...
Veneam spre voi ca la o denie
Cu ochi de vis și puritate uzi.

Să fi fost oare o vedenie
Cuvîntul mut plutind ca norii burzi
Pe-un cer ce pretutindeni îl auzi
Cîntînd spre-a omului surzenie ?

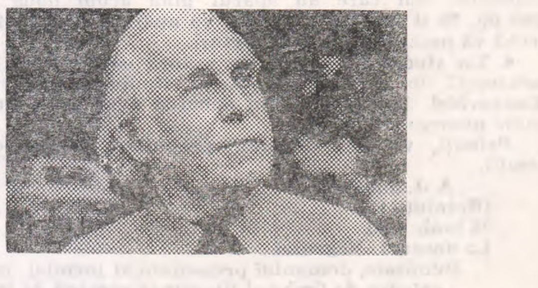
Iubire, mugur de văzduh curat !
Iubire ce-ai rodit în mine sori
Și mandragore și grădini celeste !

Spre tine mă întorc, înnegurat
De toate ale vieții reci tempeste,
Știind că niciodată n-ai să mori.

acum și de-a pururi

Și ei, poeții efuziunilor Morții
au dreptul la viață...
Poți să fii poet zdrăngănind strunele
ca la nu știu care nuntă de mahala ;
poți să fii poet ascultînd viața
ca pe o iarbă sau ca pe un codru ;
poți să fii poet iluminînd binomii și trinomii,
ecuațiile cuantice, adică fulgerul rațiunii
care nu poate fi mimat, contrafăcut.
Totul este să ai vocația tainei
nu numai în sînge, dar și în spirit
acolo unde nimeni nu-ți poate pătrunde
cu nici o seringă.
Dar vine poetul sunetelor, cel mai straniu
și rîde cînd toate sălciile plîng ;
dar vine poetul culorilor, pentru care
nu există decît nebunia luminii.
Poate numai acolo, în taina căderii se întîlnesc
să-și dea o mînă schilodită de febre
(ce știe lumea de febra creației ?!) ;
poate numai acolo se vor căuta
poeții pentru care viața și moartea sînt totuna
acum și de-a pururi.

haralambie țugui

arhiva „convorbirilor"

profesorul a. lambrior

A. Lambrior face parte spiritual din gruparea intelectualilor ieșeni care datorează, în mare măsură, reușitele lor profesionale, sau cărturărești, „Junimii". O serie din lucrările sale științifice au văzut lumina tiparului în paginile „Convorbirilor literare", iar datorită lui Titu Maiorescu a fost trimis la Paris, împreună cu G. Panu, pentru continuarea studiilor. Opera lui A. Lambrior a făcut obiectul unor studii monografice, atenția autorilor fiind atrasă, în mod firesc, mai ales de preocupările acestuia în domeniul filologiei, folclorului și istoriei și mai puțin de cariera lui didactică. Foarte multe documente existente în arhivele școlare atestă peregrinările profesorului care n-a făcut niciodată exces de prea multă stabilitate. Și-a început activitatea ca profesor suplinitor la Liceul Național din Iași, dar a făcut dovada realelor sale calități pedagogice îndeosebi la Liceul din Botoșani pe care, o bucată de vreme — martie 1870 — mai 1871 — l-a condus în calitate de director. Din acest timp datează și scrisoarea pe care a trimis-o lui Șt. Micle, în noiembrie 1870, reprodusă mai jos, pentru a-l convinge să ofere școlii, de destinele căreia răspundea, o serie de aparate în vederea organizării unui cabinet de fizică. După 1871 și pînă la finele vieții, care a avut loc cu exact un secol în urmă, exceptînd întreruperile provocate de plecările la Paris, A. Lambrior a fost profesor la Liceul Militar, Liceul Național, Institutul pedagogic și Universitate, de cele mai multe ori suplinitor, așa după cum reiese și din ultimul document inedit pe care îl publicăm acum.

Se știe că la începutul anului școlar 1878 Lambrior a primit suplinirea catedrei de limba și literatura română de la Liceul Național din Iași. După aproape trei ani, el a solicitat scoaterea catedrei la concurs. Cu acest prilej comisia examinatoare, formată din profesorii universitari Andrei Vizanti, I. Caragiani și Iacob Negruzzi, ultimul fiind și președintele ei, primește memoriul de activitate al candidatului cu titlurile și lucrările științifice dobîndite pînă la acea dată. Nu lipsesc din memoriu lucrările publicate la Paris în revista „Romania", lucrări ce l-au determinat pe unul din profesorii săi de la École des Hautes Études, Arsène Darmesteter, să afirme următoarele : „Trebuie să se aștepte mult de la acest tînăr filolog român, care promite a ne da ca teză de școală un studiu aprofundat asupra vocalismului românesc. Această teză va avea o valoare mare, judecînd după notele ce d. Lambrior a publicat deja în „Romania" asupra acestei vaste chestiuni".

D. IVĂNESCU

Botoșani 1870, noiembrie 18 zile

I

Domnule profesor,

Prin completearea catedrelor acestui liceu, simțindu-se astăzi mai mult decît oricînd necesitatea unui Cabinet de fizică, și fiindcă această școală nu posedă decît o colecțiune de niște aparate din electrodinamică (inutilizabile), de aceea subsemnatul insuflețit de dorința de a vedea cît mai curînd și în acest institut progresind și practic teoriile și principiile fizice, care după cum prea bine știți fără experiențe cele mai multe sînt infructuoase. Cu onoare îmi permit a face un apel călduros către domnia voastră și a vă ruga ca, în interesul instrucțiunei și a junimei studioase de aici, să binevoiți a-mi notifica dacă din aparatele cele de prisos, în număr dublu și triplu, ce posedă Cabinetul de fizică, de sub a domniei voastre administrațiune, puteți da și acelui liceu, măcar dintre cele mai importante, ca așa să interveniți pe lîngă onorabilul minister respectiv cerîndu-le.

Sînt prea sigur, onorabile domn, că nu domnia voastră veți fi acela care nu veți răspunde generos la apelul ce vă fac în interesul instrucțiunii și în numele unei fracțiuni din generațiunea română ce-și face studiile în tînărul liceu de Botoșani.

Binevoiți vă rog, domnule profesor, a primi cu această ocaziune asigurările distinsei stime ce vă păstrez.

A. Lambrior

[Adresa]

Domniei sale, domnului Ștefan Micle, profesor de fizică la Universitatea din Iași.

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, dosar 4/1870—1871, f. 11. Original.

II

Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice
București, 10 februarie 1875

Domnule director,

Domnul A. Naum, provizorul internatului acelui liceu, fiind însărcinat cu suplinirea catedrei de istorie universală de la acel liceu, în locul domnului A. Lambrior, subsemnatul are onoare a vă face cunoscut de aceasta spre știință și regulă, cu adăugire că această suplinire va continua pînă la rezultatul ce va lua concursul publicat pentru ocuparea numitei catedre pe ziua de 2 iulie viitor.

Ministru
T. Maiorescu

Domnului director al Liceului din Iași

Arh. St. Iași, colecția „Documente", P. 561/16. Original.

III

Domnule director,

Subsemnatul, voind a pleca din țară, cu onoare vă fac cunoscut că încetez de a mai fi profesor de istorie cursul superior la liceul ce dirijați.

Primiți, vă rog, domnule director, asigurarea distinsei mele considerații.

1875 februarie 19

A. Lambrior

Dumisale domnului director al Liceului din Iași

Arh. St. Iași, colecția „Documente" P. 561/17. Original.

IV

1881 iunie 25

Domnule președinte,

Am onoarea a vă prezenta pe lîngă această titlurile și lucrările, pe baza cărora solicit, să fiu recomandat a ocupa provizoriu catedra de limbă și literatura română, pe care o țin ca suplinitor de trei ani școlari.

a) titluri :

1. Diploma de bacalaureat.

2. Diploma de élève de l'Ecole des Hautes Etudes de Paris. Aceasta, vă rog, să o considerați ca echivalînd cu licența în litere pentru două temeiuri : întîi fiindcă așa se consideră, în practică, în Franța ; și al doilea, fiindcă acesta este titlul, ce se dă la finirea școalei de Hautes-Études, pentru care am fost trimis, pe cheltuiala statului, după cum dovedește oficia ministerială nr. 1076, din 13 februarie 1876. În această școală am studiat limbile romanice (din care face parte și limba noastră). Dacă diploma școalei, unde am fost trimis, nu va fi luată în considerare, nici pentru o catedră de limbă română, atunci s-ar naște întrebarea pentru ce m-a trimis statul român să studiez familia de limbi din care face parte și limba română ?

Atît în timpul, cînd urmam cursurile la numita școală, cît și după aceea am făcut și publicat studii asupra limbii noastre, atît în limba franceză cît și în cea română.

b) Principalele din aceste lucrări sînt :

1. Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire, **publicat în jurnalul special de filologie română, numit „Romania", 1877, p. 443.**

2. L'e bref en roumaine, **asemenea în „Romania" din 1878, p. 85.**

3. Un studiu lung asupra fonetismului românesc, Essai de phonétique roumaine, **din care au apărut pînă acum două articole, „Romania" din 1880 pp. 99 și 366. Un al treilea va apare în curînd tot în același jurnal, spre probă vă prezint ultimile corecturi.**

4. Un studiu în românește asupra ortografiei și a formelor gramaticale românești, în mod istoric. Acest studiu începe cu numărul din jurnalul „Convorbiri literare", ce am onoarea a vă prezenta, și va continua în mai multe numere.

Primiți, vă rog, domnule președinte asigurarea distinsei mele considerații.

A. Lambrior

[Rezoluție]
25 iunie 1881
La dosar. I. Negruzzi

Dumisale, domnului președinte al juriului examinator pentru catedra de limba și literatura română de la Liceul din Iași.

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, dosar 10/1880-81, f. 12. Original.

vianu și problema esteticii

În fiecare din domeniile pe care le-a abordat, Tudor Vianu s-a axat nu numai pe descifrarea problemelor domeniului respectiv și citirea lor dintr-o perspectivă personală ci și, printr-o privire cu bătaie lungă, a încercat să găsească un numitor comun, un fel de centru al cunoașterii armonioase. Aceste linii de convergență care pleacă dinspre zonele specializate de investigare a literaturii și artei (critica, istoria și teoria literaturii și artei, stilistica) se îndreaptă, în mod firesc, spre zona, mai prielnică generalizărilor, care este estetica. La Tudor Vianu acest lucru este cu atît mai vizibil cu cît, în afara problemelor de istoria doctrinelor estetice, concepția sa personală nu se poate defini fără aportul disciplinelor conexe, care furnizează nu numai exemple, ci argumente, metode, instrumente de lucru, sînt deci implicate în structura însăși a gîndirii sale estetice.

Demersul nostru este situat, în lumina celor afirmate mai sus, pe linia fragilă a delimitărilor cu care Vianu însuși operează față de sferele conexe literaturii și artei pentru a circumscrie astfel sfera literaturii înseși. Mai întîi, afirmă o deosebire netă între ceea ce numeam „linii de convergență" spre estetică și aceste sfere conexe. De exemplu, critica literară furnizează, cum vom vedea, în cea mai mare parte, baza metodologică a esteticii lui Vianu. Și totuși, el nu simte nevoia, nici o clipă, să delimiteze sfera criticii literare de aceea a esteticii. La fel stilistica : ea oferă numeroase argumente ideilor estetice, dar delimitarea n-o face Vianu față de ea, ci față de filologie. Iată, de altfel, domeniile în funcție de care definește sfera de cuprindere a esteticii : istoria și știința literaturii, filologia, istoria și știința artei, filosofia. Chiar și aceste delimitări nu sînt decît rareori exprese. Dacă, de pildă, raportul dintre istoria și teoria literaturii este limpede exprimat în **Curs de estetică. Interpretarea literaturii**, 1947—1948, cel dintre estetică și acestea două trebuie dedus. Discuția se poartă în cadrul ideii de metodă ; „Alături de științele istorice, care au o metodă individualizatoare, există însă și științele generalizatoare, cum ar fi de pildă tipurile literare". Și mai departe : „Scopul metodei literare, aș spune, este îndoit ; pe de o parte cunoașterea intelectuală a operelor literare, pe de altă parte aprofundarea emoției estetice". Prin urmare, metoda de cercetare trebuie să înglobeze viziunea istoristă și tipologică deopotrivă, fiecare prevalîndu-se de o cunoaștere intelectuală și una afectiv-estetică. În zona istorismului contemplația estetică s-ar traduce prin percepție individuală, în timp ce în zona tipologicului ea devine contemplație „tip", etalon, o contemplație ideală. Prin urmare, istorismul și tipologia se deosebesc de estetică prin aceea că afectul nu este cuprins în cunoaștere. Ne referim, firește, la afectul care determină contemplația estetică. Dacă privim reversul medaliei, evident, cercetarea literaturii nu se rezumă la esteticul din ea, ci cuprinde și forțele obiectiv-spirituale pe care opera le face să debordeze spre receptor, ceea ce presupune înglobarea viziunii istoriste și tipologice și sub aspectul lor „intelectual". Ni se pare limpede din aceste disocieri că Vianu voia să delimiteze metodologic esteticul folosind criterii psihologice : spiritul (receptorului) ca intelect și afect. Ideea nu este departe de aceea pe care o afirma și ca stilistician, atunci cînd, plecînd de la Leo Spitzer, vorbea despre etimonul „spiritului" unui scriitor, deductibil prin „voința" sa de artă. Iată deci o linie de convergență pe care stilistica o proiectează spre estetică fără ca numele ei să fie pomenit. De altfel, acest psihologism este o trăsătură care depășește sfera stilisticii înseși. Dar, în cazul acesta, apropierea pe care ne-am permis-o, între stilistică și estetică, a fost determinată de referirea la aceleași coordonate psihologice, deși în primul caz era vorba de creator, în al doilea de receptor.

Un alt domeniu față de care ține Vianu să delimiteze sfera esteticii este filologia. Contextul care permite raportarea nu mai este dat de astă dată de metoda de cercetare a literaturii, ci de problemele interpretării ei : „După istovirea problemelor strict filologice ale criticei externe, interpretarea literară trece la critica internă, punîndu-și mai întîi probleme extraestetice, ca aceea a genezei operelor literare prin factori propriu-zis literari, căci opera se determină prin profesiunea unor împrejurări din afara cîmpului literar, dar și prin împrejurări din interiorul acestuia, întrucît există o cauzalitate internă a literaturii." Distanța dintre filologie și estetică este aceea dintre prima și ultima treaptă de interpretare a literaturii. Dacă, în ce privește propria sa activitate, Vianu face din estetică un centru de convergență, atunci obiectul acestei activități este în principal literatura, mai exact analiza operei literare. În această ordine de idei valențele estetice ale operei, care formează conținutul esteticii, presupun o autonomizare a operei (idee susținută de altfel, în mod expres, de Vianu și cu alte prilejuri), o izolare fenomenologică. Ideea, deși nu este originală — George Călinescu preconiza și el o istorie internă a literaturii — indică totuși o ținută specifică a lui Vianu : felul cum determinismul evident al literaturii, acceptat de critica literară, are punctul ultim de convergență în descifrarea valorii estetice înțeleasă ca esență ultimă a operei. Aceasta este însă numai una din liniile de convergență prin care critica literară este orientată spre estetică. Și, după cum vom vedea, nu este decît una dintre ele, nu cea mai relevantă. Revenind însă la delimitările esteticii de domeniile conexe, trebuie să observăm că Vianu încearcă să extindă accesul la alte zone decît literatura. Se raportează, de pildă, la istoria și teoria artei. Trebuie să precizăm că, în studiile sale, Vianu folosește două accepții diferite ale ideii de artă : un sens restrîns (plastica) și unul larg (sistemul artelor, unde este înglobată și literatura). În delimitarea la care ne vom referi singurul important este sensul larg. Revine ideea confruntării dintre viziunea istoristă și cea tipologică, de data aceasta afirmată în termeni wölfflinieni : „Neîncetat va fi alternat în istoria artelor năzuința de a uita natura prin artă si aceea de a o regăsi pe aceeași cale". Și mai departe : „Toate aceste categorii estetice sunt judecate ca fiind lipsite de naturalețe, nu pentru că n-ar exista în natură, dar pentru că inteligența le respinge". (Este vorba despre burlesc, miraculos ș.a.) În sfîrșit, ultimul citat al seriei : „trebuie să coborîm pînă la romantici și clasici pentru a găsi o natură concepută în acord cu omul. Dar, pe cînd acordul cu acesta era pentru romantici pur sentimental, pentru clasici el era intelectual". Relația între estetică și teoria sau istoria artei pare să se definească pe baza ideii de acceptare sau respingere a frumosului natural. În acest sens, istoria artelor este o pendulare permanentă între respingere și acceptare, întocmai ca și teoria artelor. Numai că, în primul caz tipologicul se înscrie într-o cronologie, iar în al doilea caz el este dublat de o altă semnificație tipologică : există un frumos, acceptat de inteligență sau respins de ea, fie al naturii sau al artei. Așadar, la nivel estetic rezistă numai frumosul acceptat de spirit, fie el natural sau artistic. Ceea ce caracterizează viziunea estetică este, mai mult decît acceptarea ambelor tipuri de frumos sub rezerva inteligenței, acceptarea lor pe baza unor deosebiri psihologice : inteligență afectivă (sentimentală) și logică (intelectuală). Prin urmare, dacă istoria și teoria artelor își centrează atenția pe acceptarea ori respingerea frumosului natural, estetica acceptă frumosul, fie el natural sau artistic, pe baza categoriilor spiritului. Tipologia clasic/romantic este ea însăși un reflex al acestor categorii. Acest caracter normativ, tipologic al esteticii poate fi apropiat de tipologia teoriei artelor, ceea ce Vianu chiar face, stabilind diferența specifică astfel : „deși stilurile artistice sînt atît de deosebite, ele întrebuințează un limbagiu unitar de forme. Ceea ce variază de la o cultură la alta și de la un individ la altul, nu este nevoia ideală de a face din om artist, nu sunt nici elementele cu care el se ajută în manifestarea acestei nevoi, ci numai semnificarea specială a operei, stilul, idealitatea ei. Din această împrejurare se reliefează trebuința (cum în parte s-a și făcut în timpul din urmă) de a distinge între o estetică generală și o teorie a artelor (ceva asemănător cu ceea ce germanii numesc «Kunstwissenschaft»). Estetica generală va trata deci despre ceea ce este comun operelor și predispoziției creatoare, pe cînd teoria artelor ceea ce le este particular și caracteristic". Aparent, afirmațiile acestui citat le contrazic pe cele anterioare, privitoare la motivația psihologică a esteticii. De fapt însă, Vianu distinge clar între această motivație și esența disciplinei estetice. Valențele ei formale, rezultate din stilul operei, situează această esență în descifrarea numitorului comun al operelor. Estetica este o disciplină tipologică delimitată de forma operei artistice și categoriile spiritului. Teoria artelor este o disciplină tipologică, delimitată prin generalizarea particularului dar și prin categoriile spiritului. Atît în cazul esteticii, cît și al teoriei artelor, aceste categorii se referă la opera artistică și nu la cercetătorul care o investighează și care este, teoretic vorbind, în întregime obiectivat. Recunoaștem, din felul cum este delimitată estetica — fiindcă acest lucru ne interesează — că ea procedează printr-o „punere între paranteze" după metoda fenomenologică. Dar Vianu încearcă ceea ce n-a reușit nici un fenomenolog : să scoată din „cîmpul" esențelor „eul" cercetătorului. O altă observație care ni se impune este aceea referitoare la deschiderea stilistică a esteticii. Prin ea remarcăm nu numai linia de convergență a stilisticii cu estetica, ci și, prin relația stilisticii în sens larg cu morfologia culturii, o posibilă deschidere a esteticii spre filosofie. Vianu chiar emite la un moment dat ideea unității armonioase a universului, cognoscibil dintr-o întreită perspectivă, unde arta și filosofia sînt incluse : „În mijlocul îmbucătățirii generale a specialităților moderne, au rămas totuși trei puncte de observație a totalității, trei ferestre îndreptate către perspectivele cele mai largi : religia, filosofia, arta". Evident, estetica, locul geometric în care converg toate preocupările privitoare la artă, are privilegiul de a fi, în cea mai mare măsură, un asemenea „punct central". Ar fi interesant de observat cum privește Vianu raportul ei cu un alt „punct central", și anume, filosofia. Filosofia alcătuiește, în **Dualismul artei**, ceea ce am putea numi în termenii lui Hjielmslev, substanța conținutului esteticii. Vianu își declară astfel obiectul de studiu : „Nu ne-am preocupat atît de adevărul spuselor, cît de unitatea lor, de întemeierea lor sistematică și de consecvența lor logică. Contribuția specială a fiecărui cercetător am pus-o apoi în legătură cu generala muncă filosofică a timpului. O atenție deosebită am acordat punctului de vedere metodologic care guvernează cercetările fiecărui autor despre care a trebuit să referăm. Se poate urmări astfel o treptată înaintare de la punctul de vedere metafizic la metoda criticistă". Coerența formei i se pare deci lui Vianu fundamentală pentru cercetarea estetică. Incerca, în felul acesta, să-și susțină ideea, pe care i-am descifrat-o și în alte locuri, despre necesitatea cercetării obiective. Dar citatul de mai sus este revelator în mai multe sensuri. Dualismul artei rămîne o lucrare de tipologie în cel mai strict sens al termenului. Mutatis-mutandis Vianu face, cu forțe proprii, ceea ce a făcut Wölfflin în **Principii fundamentale de istoria artei.** Dar acest mutatis-mutandis traduce de fapt atît deschiderea filosofică specifică esteticii sale, cît și înclinația metodologică pe baza căreia își alcătuiește proiecția istoristă. Între tipologie și istorism Vianu balansează cu neașteptată finețe argumente care alcătuiesc tabloul relației dintre filosofie și estetică. Istoria esteticii, care este de fapt o istorie a momentelor — a sistemelor estetice — are la bază accentul metafizic ori criticist, dar exprimă, în același timp, și un sens evolutiv : de la accentul metafizic la cel criticist. Nu vom anticipa prea mult spunînd că întreaga concepție estetică a lui Vianu nu numai că a concentrat în sine aspirațiile celorlalte domenii care au drept obiect de cercetare literatura, dar a și creat deschideri spre cele mai largi orizonturi ale gîndirii. Filosofia este un astfel de orizont. De pildă, pendularea despre care pomeneam, între tipologie și istorism, este un reflex personal al unei întregi mișcări ce a frămîntat filosofia romantică germană. Pecetea începuturilor schilleriene ni se pare limpede în gîndirea estetică a lui Tudor Vianu. Iar **Dualismul artei,** scrisă mai la începutul carierei, o privim ca pe o definire metodologică a cercetătorului însuși. Cu adevărat s-ar putea spune despre Vianu că, deschizînd estetica spre filosofie, și-a pus de fapt în practică o afirmație prin care atribuia artei și filosofiei un loc central în cunoaștere. Iată deci cum, în fond, scopul ultim al demersului său estetic — poate și filosofic — era gnoseologic. El însuși o spune în termenii următori : „Filosoful încearcă dezlegarea enigmei absolutului și artistul năzuiește către întocmirea unei imagini a lui cu mijloace pur umane. Problema raportului dintre filosofie și artă nu depășește deci domeniul spiritului omenesc cu implicațiile lui transcedentale ; pe cînd cine vrea să istovească cuprinsul problemei religioase trebuie să urmărească nu numai reacțiile spiritului uman în direcția aprehendării absolutului, dar și reacțiile acestuia în tendința lui de a se ascunde sau desvălui". Punctul unde ajunge, de fapt, gîndirea estetică a lui Vianu, ca și cea filosofică, este același spirit uman în jurul căruia s-a coagulat majoritatea preocupărilor sale. Acest antropocentrism, ce constituie baza relației estetică-filosofie și, de fapt, baza tuturor relațiilor din sfera cercetării literare, este bine detaliat în **Curs de estetică. II. Ideea de operă în filosofia generală și în estetică,** 1947—1948, unde intră în discuție determinismul spațio-temporal, înțeles ca determinism social-istoric : „Unele opere, privite nu în spațiul larg pe care-l ocupă un popor, ci în momentul temporal pe care-l deține la un moment dat o societate, produc o altă impresie de unitate, de totalitate pe care spre deosebire de spiritul poporului am putea-o numi spiritul timpului". Și mai departe : „există opere coexistente în spațiu, dar fără simultaneitate temporală, ceea ce dă naștere epocilor critice. Există însă și opere în care întîmpinăm coexistența spațială cu simultaneitatea temporală, ceea ce se petrece în epociile organice de cultură. Antropocentrismul estetic înglobează deci nu numai spiritul individual, ci și spiritul colectiv, al poporului și al timpului respectiv. Este interesant deci de văzut locul pe care-l atribuie Vianu determinismului social-istoric. El este o coordonată a spiritului colectiv, reflectat în opera de artă prin intermediul spiritului individual al creatorului și primit de către cel al receptorului. Tocmai de aceea problema geniului în artă ocupă, cum vom vedea, un loc atît de important. Raportul tipologie-istorism este ușor subordonat concepției tipologice, din moment ce Vianu ia în considerație creatorii în virtutea unor tipuri psihologice strict delimitate. Problema raportului dintre filosofie și estetică, enunțată în rîndurile de mai sus, mai trebuie completată cu o considerație care ține de atmosfera literară românească și explică, o dată în plus, extinderea antropocentrismului la spiritul colectiv.

Ecaterina ȚARĂLUNGĂ

convorbiri cu școala

manualul de limbă și literatură (XVI)

literatura în liceu (2)

— **Daniel Dimitriu** : Comentariul la text e inegal în **Limba și literatura română**, manual pentru clasa a IX-a, și se desfășoară de la conținut la formă (ca să folosesc o disociere ce obsedează pe autorii de manuale). E și imposibil, de altfel, să existe o perspectivă unitară (fie ea și la nivelul „Opera lui D. Bolintineanu este vastă și variată"), cîtă vreme manualul e iscălit de patru autori.

■ Al. Andriescu : **Nu știu în ce măsură se poate vorbi de „comentariu la text" în acest manual. Este vorba, mai curînd, de cîteva priviri de ansamblu, utile didactic** (Literatura populară, Literatura română veche, Istoriografia românească, Școala ardeleană, Momentul 1848 în literatura română, Literatura română de după 1848, Epoca marilor clasici), **ordonate după sumarul simplificat al oricărui tratat, curs sau manual de istorie a literaturii române, la care se adaugă pentru fiecare „moment" în parte, pentru fiecare „epocă", dacă preferi alt termen folosit de manual (cuvîntul cu care denumim aceste perioade este convențional), un număr de scriitori reprezentativi — noi l-am fi dorit mai mare —, tratați monografic, după modelul consacrat de istoria literară pozitivistă și de critica biografică, adică : „viața și activitatea literară"** : Vasile Alecsandri — Viața și activitatea literară, Mihai Eminescu — Viața și activitatea literară. **Dacă apare în dreptul scriitorului respectiv numai „activitatea literară"** (Ion Luca Caragiale : Activitatea literară), **lucrurile nu se schimbă cu nimic pentru că în deschidere figurează tot cîteva date biografice, de altfel utile pentru elevi : „I. L. Caragiale provine dintr-o celebră familie de oameni de teatru. Unchii săi, Costache și Iorgu Caragiali, au fost actori, autori dramatici, conducători de trupe teatrale"... Nu este cazul să mai lungim citatul.**

— **D. D.** : Se pare că sînt și cazuri cînd se intră mai direct în opera scriitorului respectiv. Dimitrie Cantemir, de exemplu.

■ Al. A. : **Cred că este o excepție, pe deasupra și nefericită. Cantemir, cum am remarcat într-o convorbire anterioară, este minimalizat, prezentat ca autor mai ales al** Descrierii Moldovei, **privat deci de partea cea mai valoroasă a operei sale literare,** Istoria ieroglifică. **Această „comprimare" excesivă, mutilantă, decide și eliminarea informațiilor biografice. Nu este vorba deci de o schimbare de metodă. Altfel, din „activitatea literară" a lui Ion Heliade Rădulescu nu va lipsi nici una din marile lui inițiative culturale și sociale, deci „viața" lui, minus informațiile despre familie, pe care le vom regăsi în** Activitatea literară a lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. **Vreau să spun că diminuarea interesului pentru comentarea textului, în acest manual ca și în altele, este și un rezultat al metodei folosite, care dă cîștig de cauză situărilor istorice : individ, familie, societate, epocă. Pe această cale elevii primesc un volum necesar de informații, dar opera își ascunde structura ei specifică, pe care ar trebui s-o dezvăluie comentariile literare. Aceste comentarii sînt deficitare sub multiple aspecte. Sînt sumare, iar în numeroase situații texte reproduse copios nu beneficiază nici măcar de o singură frază : unele texte folclorice, unele texte din literatura română veche,** Țiganiada, Ruinurile Tîrgoviștei, **texte din Bălcescu, Ghica, Asachi, Russo, Andrei Mureșanu etc., Maiorescu, Gherea. Alteori comentariile sînt schematice. Nu avem în vedere un anume schematism didactic, care decurge din finalitatea manualului, ușurarea învățării, ci un vetust schematism sociologic și de limbaj : „Prin vornicul** Moțoc, **autorul zugrăvește în nuvelă tipul boierului feudal intrigant, lingușitor, trădător și las în fața primejdiei" (oare Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, stolnicul Constantin Cantacuzino și atîția alții, se va întreba nedumerit elevul, nu erau tot boieri feudali ?) ; „Prin atitudinea și comportarea lor, personajele dramei** Răzvan și Vidra (domnitori, boieri, răzeși, haiduci, tîrgoveți, cerșetori, vătafi, hatmani, ostași etc.) ne dau o imagine complexă asupra structurii societății românești din perioada postpașoptismului (subl. n.). **Felul în care gîndesc și acționează aceste personaje, bine conturate și individualizate, scoate în evidență mentalități specifice diverselor clase și categorii sociale : boieri hrăpăreți, dar naivi și lipsiți de vigoare, în opoziție cu cei reprezentați de Vidra, setoși de putere și păstrători ai ambiției de mărire ; răzeși scăpătați, care iau calea codrului sau ajung cerșetori și, neîmpăcați cu situația, oftează după bucățica lor de pămînt acaparată de boieri ; haiduci care își asumă sarcina restabilirii dreptății ; tîrgoveți gălăgioși, vătafi și hatmani vicleni, corupți și brutali, care veghează cu strășnicie la menținerea orînduirii feudale etc." (p. 175). Oare unde sînt, se va întreba tot mai mirat elevul, în această lume medievală în giubea și șalvari, bonjuriștii de după 1830—1840, cărturarii progresiști care, nu-i așa, n-ar trebui să lipsească, cum se exprimă cu subtilitate autorii manualului, dintr-o „imagine complexă asupra structurii societății românești din perioada postpașoptismului"? Ocupîndu-se de realități din secolul al XVI-lea, Hasdeu nu și-a propus, firește, să ofere „o imagine complexă" a societății românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De multe ori este vorba, în aceste comentarii, doar de dezarmante afirmații cu caracter general, prin nimic argumentate : „Prin materialul tratat, prin bogăția de imagini artistice, precum și prin tehnica deosebită a versului, balada lui Ion Heliade Rădulescu [Zburătorul] este, la începutul literaturii române moderne, o creație literară de o deosebită valoare artistică" (p. 92). Nu mai insistăm asupra stilului tautologic din astfel de comentarii : „Grigore Alexandrescu aduce în literatura pașoptistă o notă de originalitate proprie"** (p. 93).

— **D. D.** : Autorii sînt, în schimb, mai toți de acord că trebuie povestit subiectul, problemă pe care ar trebui s-o rezolve lectura obligatorie acasă. Povestirea subiectului ar putea fi colacul de salvare care, de regulă, suplinește lectura polivalentă a textului.

■ Al. A. : **Adeseori, este adevărat, comentariul este înlocuit de rezumat. Și n-am spune nimic dacă ar fi un rezumat inteligent, în genul celor practicate de G. Călinescu, dar este vorba mai ales de terne rezumate școlărești. Să se vadă, în acest sens, printre altele, stîngacea povestire pe două pagini a piesei** Răzvan și Vidra **(p. 174—176). Fireste, exemplul nu-i singular. Intenția de rezumare transpare peste tot, chiar cînd e vorba de poezie. Se stăruie, de exemplu, asupra „conținutului epic al poemului"** Luceafărul **(p. 218). Repet, nu am nimic împotriva unui rezumat bun, alcătuit din cîteva fraze memorabile, într-un manual școlar, dar protestez împotriva rezumatelor parazitare și deformante, care nu reușesc să rețină decît fundalul social al unor acte de viață mult mai complexe.**

— **D. D.** : Ce rost are — poate mă lămuriți dumneavoastră — să ceri unui elev de clasa a IX-a, la obiectul care se cheamă totuși limba și literatura română, să reconstituie imaginea Humuleștilor (prin Amintirile lui Creangă, se înțelege) sau să descrie școlile prin care a trecut Nică ? Manualul o cere.

■ Al. A. : **Că manualul le pretinde elevilor să reconstituie imaginea Humuleștilor sau să descrie școlile prin care a trecut Nică, nu-i cel mai rău lucru, dar că se rămîne numai la acest nivel foarte scăzut de a înțelege rosturile, structura și specificul unui text literar atît de valoros este cu totul de neînțeles. Să admitem că orientarea analizei în direcția precizată de manual (deși lucrul acesta s-a mai făcut și în clasele anterioare) creează posibilitatea unei introduceri în universul copilăriei din** Amintiri, **dar observăm că tot ce se cere elevului în continuare nu depășește limitele unui cadru pur sociologic și etnografic, pentru că se insistă asupra „personajelor" din** Amintiri, **cu obiceiurile, moravurile și ocupațiile lor, reținîndu-se pînă la urmă trei „portrete" țărănești : mama și tatăl povestitorului și Nică. Deplasînd centrul de greutate al comentariului în afara literaturii, autorii îl lasă suspendat pe elev între două ipostaze de analiză care nu comunică între ele : „Satul Humulești este tărîmul de basm al candorii infantile", dar, în același timp, „Din paginile** Amintirilor, **iese cu pregnanță la iveală satul românesc tradițional". Analiza propriu-zisă este substituită de formule și locuri comune extrase din exegeza anterioară a operei lui Creangă : „narațiune al cărei farmec este de neegalat", „Creangă zugrăvește copilăria «veselă și nevinovată»", „Nică este «copilul universal»", „opera stă sub semnul neastîmpărului băiețesc", „personajele sînt vii" și „se prezintă în formele cele mai diverse și mai pitorești", „farmecul neegalat al limbajului" etc. Formulările de acest tip nu-i salvează pe autorii manualului din impasul metodologic în care s-au afundat. Analiza literară (redusă la formule neargumentate) nu rezistă în fața masivei presiuni a vechii interpretări sociologice și etnografice care vedea în** Amintirile **lui Creangă o „monografie" a satului românesc de la munte sau de pretutindeni. Paradoxal, sugestia adevăratei analize a textului lui Creangă este cuprinsă chiar în fraza de încheiere a acestui capitol din manual : „**Amintiri din copilărie **rămîne o operă unică în literatura română prin forța cu care a reușit să comunice miracolul copilăriei, prin farmecul neegalat al limbajului și prin umor" (p. 247). Urmau doar să fie descoperite în text, pentru a fi explicate în funcționalitatea lor artistică, elementele care să confirme astfel de afirmații generale. Adevăratul comentariu pe text, al** Amintirilor **lui Creangă trebuie să înceapă abia de la această frază sau cu această frază de încheiere.**

condiția literaturii române la examenele școlare (II)

O accentuată tendință de superficializare și formalizare se manifestă și la bacalaureat, unde — precum se știe — există numai o probă scrisă la acest obiect (oral se dă doar în cazuri extreme, cînd candidatul nu obține măcar nota 5 la scris). Prin aceasta, examinatorul este văduvit de putința realizării unei atît de necesare discuții cu absolventul — fie ea măcar de 15—20 de minute, dar într-un cadru deosebit — aptă să controleze „pe viu" informația literară la zi a candidatului, preferințele lui în materie de literatură, interesul față de mișcarea literar-artistică și, mai cu seamă, exprimarea verbală, corectă, bogată, nuanțată, individualizată. Dealtminteri, programa de bacalaureat, de cîțiva ani încoace, nici nu mai propune o anumită tematică, ci reia, cu unele reduceri, tablele de materii ale manualelor de liceu. În ceea ce privește subiectele formulate pentru lucrările scrise, ele într-adevăr corespund, în general, cerințelor instructiv-educative ale studiului literar în liceu, numai că sînt standardizate prea apăsat : „Lumea satului în poezia lui Coșbuc și Goga", „Figura lui Ștefan cel Mare în operele studiate", „Literatura populară, izvor de inspirație pentru scriitorii studiați", ș.a.m.d. De regulă, examinatori și examinați „ghicesc" dinainte cam ce subiect va fi la bacalaureat, în funcție de anumite aniversări ale anului curent și de o oarecare periodicitate în propunerea acestora și procedează ca atare.

Realitatea este că proba orală, la limba și literatura națională — ca și la limbile străine — e aproape indispensabilă. Căci, atunci cînd nu descoperă nimic în afara celor predate la cursuri (comentarii și lecții de sinteză), cînd discută despre literatură doar în limitele riguroase ale programei analitice și ale manualului, absolventul de liceu, fie el „de nota 9 sau 10", rămîne cu o îndoielnică educație literară. El este la fel de mediocru ca și colegul său care are o situație școlară vădit mediocră prin media dobîndită. Adolescentul trebuie obișnuit din primul an de liceu cu gîndul că la examenul de literatură nu i se va pretinde reproducerea unor lecții, ci capacitatea de a discuta, pe baza unei cunoașteri literare, opere, texte, probleme teoretice. Nu i se va putea cere „să știe" despre cutare scriitor, ci să fi citit operele de bază ale acestuia și o bibliografie minimală pentru a le putea cunoaște (logic, asociativ) și aprecia. Aceasta rafinează gustul artistic, cultivă eventualele atitudini și talente literare. Tocmai o asemenea perspectivă a examenului îi poate călăuzi pe tineri să caute, să descopere și să recepteze acele valori-cheie, cu ajutorul cărora ei singuri vor putea investiga în continuare, după terminarea studiilor liceale, arta cuvîntului pentru „uz personal".

Chiar dacă, prin excepție, se dă probă orală, din opera unui poet, de pildă, poezia e tratată de candidați ca un element noțional, neglijîndu-se tocmai latura artistică. Se încearcă adică „povestirea" „subiectului" poeziei, realizată stîngaci, cu parafrazări întortocheate, cu expresii necizelate și cu împerecheri incorecte de cuvinte (ca dealtfel, și în teze), ca „scriitorul redă..." ; „pentru căci" ; „cauza acestui fapt este pentru că..." ; „care acesta" (precumpănesc atari expresii la elevii seraliști). Dacă este întreruptă această jalnică „analiză", cerîndu-se candidatului să reproducă chiar cuvintele poetului — asigurîndu-l că acesta a spus lucrurile mai frumos decît ar putea-o face el — răspunsul primit mai întotdeauna e : „N-am învățat pe dinafară" ori „Nu pot să memorez" etc. Și astfel mulți elevi nu sînt în stare să recite nici o poezie studiată în liceu, ba uneori nu pot să reproducă o strofă din poeți clasici și contemporani, nici o cugetare din cele care prin fondul lor sublim și forma lor lapidară au rămas ca niște sentințe săpate în marmoră, pietre prețioase din comoara oricărui om cult. Or, poezia nu se reține în memorie pentru că s-ar fi învățat intenționat „pe dinafară" ca definițiile, ca teoremele sau ca fosilele din geologie. Poezia se simte, se citește și se recitește pentru plăcerea proprie, și se încorporează sufletește așa precum ne rămîne în minte, fără intenție, o melodie frumoasă care ne place, corespunzînd unei stări sufletești a celui ce o fredonează.

Adevărul e că simplificarea bacalaureatului l-a determinat pe elev să nu mai cunoască, de exemplu, poezia decît sub forma datelor cîteodată uscate și a șabloanelor de „comentariu" din manuale și notițe. Subordonată analizei uneori sterpe și pedante, se anulează chiar ceea ce înalță poezia și face din ea un element educativ de mare vibrație : simțirea. Examenul este proba stabilirii unei comuniuni de gîndire și simțire, a împărtășirii sufletești a cititorului cu autorul. A cultiva poezia devine o datorie pedagogică a autorității școlare. Astfel înțeleasă, poezia — și literatura în general — va fi în stare să se încorporeze în sufletele tinere, să le sensibilizeze și să le înnobileze.

Reconsiderarea, la toate nivelele, a condiției limbii și literaturii naționale la examenele școlare, care să depășească simpla discuție a programei și manualului și să vizeze, în esență, pregătirea pentru asemenea probe hotărîtoare în viața tinerilor, ar fi de mare folos, spre a pune școala în exercițiul unei funcții (literar-educative) pentru care ea are și competență și posibilități.

Valeriu C. NEȘTIAN

vă propunem pe...

ion enache

poveste

Primăvara, cu plugul trag linii de fracție
Direct pe ogor
Și cutele frunții ca niște urme de car
Pe topoganul dintre sat și oraș
Desenează semnul egal.

Vara radicalul copacilor
Extrage rădăcina pătrată din ploaie.

Toamna e iarăși anotimpul meu preferat,
Nălucesc prin dreptunghiul grădinii
Ridicat la pătrat
Și chiar dacă între mine și ceilalți
Sînt puse semne de adunare
Eu de unul singur mă împart la toți.
Țăranul e un număr cu multe zecimale.

impresie de călătorie

Sîngele meu vehicul roșu
Pune frîne bruște
Pe sensul giratoriu al frunții
Și aleargă la capăt de linii
Unde se află un cablu de alimentare cu strămoși.

Sîngele meu o-nșiruire de caroserii
Umplute cu saci de sudoare,
Sîngele meu salahor
În piețele palmelor
Sîngele meu...
Și lucrul lui mecanic
Cînd veacul strigă după ajutor.

Dar ce să mai vorbim iubito
Despre sînge
De la gară sau de la aeroport
Pașnicii maci din hemoragiile sale
Sînt arătați cu vîrful săgeții.

Istoria e un imens tratat
Despre globule roșii...

niște mîini

Tractorul potcovit cu drumuri
Pe arături viscolește semințe
Curele trapezoidale, ciocîrliile
Învîrt moriștile ploii.
Scoțînd păduri de abur pe nară
Ca un bot de zimbru fiecare bolovan
Încețoșează geamul orașului unde
Poetul așează filele scrise
ca niște mîini de țăran

baladă

Cu oasele așezate în formă de fugă
Bătrînul cal mort e un verde popas.
Fantoma lui e gonită de o roată pe cîmp.
Ochelarii săi însoțesc dispariția lentă
A locomotivei cu aburi și a căruțelor.
Picioarele sale tocite de asfalt
Sînt potcovite de iarbă nătîngă
Și pielea i se destramă ca un steag putred
De pe oasele așezate în formă de fugă.

istorie

Soldații erau niște litere prevăzute cu pîrghii
Pămîntul rulînd în jur mănoase cîmpii
Era carul mașinii de scris
La care istoria se așeza
Ca o dactilografă
Și Napoleon îi dicta poezii.

reviste şi cititori

O dinioară, ca şi în prezent — e un adevăr ce nu mai trebuie demonstrat, dar trebuie mereu reamintit —, revistele au constituit şi constituie factori şi focare de cultură de o importanţă fundamentală. Oraşele care au avut ori au cel puţin o mare revistă sînt tot atîtea centre de iradiere în cîmpul spiritualităţii noastre şi repere ale devenirii acesteia.

Cine ar putea despărţi, de exemplu, momente cruciale din istoria naţională: Revoluţia de la 1848, Unirea de la 1859, chiar Unirea cea Mare din 1918, de rolul şi forţa de influenţă ale **Foii pentru minte, inimă şi literatură,** apărută la Braşov, într-o vară binecuvîntată de acum 145 de ani? Cine îşi poate imagina dezvoltarea literaturii şi a presei româneşti din veacul trecut fără contribuţia săptămînalului editat, în condiţii vitrege, de luminatul cărturar patriot George Bariţiu, în paginile căruia descoperim cu emoţie semnăturile celor mai de seamă scriitori şi jurnalişti de pe întreg teritoriul Vechii Dacii?

De cînd la **Familia** a debutat Eminescu, despre Oradea nu s-a mai putut vorbi ca despre o urbe oarecare, ci ca despre o metropolă a spiritului sigilată de destinul fără seamăn al celui mai mare poet al românilor, iar Iosif Vulcan a devenit un nume mai venerat şi mai citat astăzi decît multe altele, infinit mai strălucitoare, pentru că posteritatea a văzut şi vede în el un ctitor.

Dacă clasicii literaturii române sînt „eternii noştri păzitori ai solului veşnic" (**G. Călinescu,** „Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent"), revistele sînt flăcările care-l luminează în fiecare clipă şi-l individualizează ca spaţiu de gînd şi de suflet, punîndu-i în valoare continuitatea milenară, unitatea de limbă şi cuget, marca inconfundabilă.

Se cunoaşte ce extraordinară emulaţie, ce climat fertil, prielnic afirmării ideilor înnoitoare şi talentelor autentice, dezbaterilor şi amplului dialog între creator şi publicul larg a fost instaurat la noi odată cu apariţia — cu deosebire în anii 1965—1970 — a unor publicaţii ce aveau să-şi cîştige un prestigiu de netăgăduit şi care au impulsionat dezvoltarea literaturii noastre contemporane, contribuind într-o măsură încă greu de evaluat la îmbogăţirea şi diversificarea ei tematică şi stilistică. Creşterea armonioasă a unei ţări presupune nu doar o amplasare judicioasă a forţelor de producţie în teritoriu, ci şi a mijloacelor de potenţare şi de exprimare a creaţiei spirituale. Au apărut, cum se ştie, în ultimele două decenii, reviste la Bacău, Iaşi, Sibiu, Oradea, Tîrgu Mureş, înnodîndu-se firul unor vechi şi stimulatoare tradiţii; ori punîndu-se bazele altora — la Piteşti, Constanţa. Nu demult, Mircea Iorgulescu scria în **România liberă** despre revistele din provincie, polemizînd cu fineţe încă din titlul articolului său — şi invocînd ca argumente supreme tocmai valoarea şi ţinuta unor reviste ce se scriu şi se tipăresc în diverse puncte ale ţării. Criticul amintit se referea atunci, între altele, şi la revista **Ateneu,** asupra căreia îmi propun să zăbovesc nu atît cît aş dori şi ar fi necesar, în continuarea acestor însemnări.

După o perioadă de tipărire trimestrială, în care scriitorii şi publiciştii care alcătuiau şi alcătuiesc grupul redacţional şi de colaboratori au făcut tot ce era posibil pentru a rămîne în atenţia cititorului, **Ateneul** — revistă fondată de marele poet Bacovia şi de marele pedagog Grigore Tăbăcaru — a revenit, şi el, în a doua jumătate a anului trecut, la o apariţie lunară. Ruperea de ritm, ca să folosesc un limbaj dintr-o cu totul altă zonă, i-a prins bine, s-a dovedit salutară. Publicaţia băcăuană şi-a recîştigat uimitor de repede publicul — e limpede, cred, că publicul unei reviste depinde şi de periodicitatea apariţiei ei! — şi, fapt mult mai important, şi-a impus şi îşi afirmă continuu personalitatea în conştiinţa culturală contemporană. Orice publicaţie este sau ar trebui să fie o construcţie cu caracteristici proprii, lesne recognoscibile, coerentă, începînd de la direcţiile tematice şi terminînd cu grafica. Or, revista de la Bacău ilustrează, cu fiecare număr, o idee clară, o concepţie originală de construcţie jurnalistică, o structură particulară. Aş observa că însăşi folosirea intensivă a paginii — absenţa aproape totală a spaţiilor goale, a acelor „ferestre" care pot însemna şi nişte respiro-uri în fluxul lecturii, al meditaţiei, dar şi nişte comode, pentru un anumit cititor, coborîri de tensiune — face parte din **stilul** revistei şi ar fi inadecvat să judecăm acest aspect dintr-un punct de vedere ce priveşte exclusiv forma, de vreme ce stilul e, se ştie, o problemă de fond, de conţinut.

Cîteva însuşiri şi preocupări individualizează net revista **Ateneu,** una dintre cele mai interesante publicaţii ale noastre. Mai întîi, diversitatea tematică, iar pentru că formula mi se pare a avea un iz magazinistic, mă grăbesc să nuanţez folosind o altă expresie: **problematică diversă,** ordonată însă în vederea unei semnificaţii şi corespunzînd unui anumit profil. Apoi, ceea ce aş numi dezbaterile — revista le numeşte **Colocvii** — de cursă lungă şi cu bătaie lungă, susţinute de oameni nu doar competenţi, dar şi cu vocaţia dezbaterii, spirite colocviale şi convocante, — cum au fost cele consacrate unor teme ca: **Science fiction şi recunoaşterea literară; Tinerii şi creaţia artistică.** Aş releva, de asemenea, urmărirea cu atenţie şi metodă a calendarului culturii şi ştiinţei româneşti; nu în chip funcţionăresc, de înregistrare şi marcare „de serviciu" a unor date aniversare şi comemorative, ci folosirea acestora ca puncte de plecare, pretexte, ale unor demersuri în actualitate, ca acte de cultură cu implicaţii şi contribuţii contemporane de substanţă. A se vedea numărul din septembrie, 1982, în care i se consacră un spaţiu generos lui Vasile Pârvan, la centenarul acestuia, număr ce se înscrie categoric, prin unele dense eseuri şi mărturii inedite, în exegeza pârvaniană de cel mai înalt nivel.

Cronică expresivă şi cuprinzătoare a vieţii social-culturale băcăuane, revista **Ateneu** manifestă, totodată, o permanentă deschidere spre naţional şi internaţional. Remarcabile sînt comentariile şi studiile de filosofie, sociologie, estetică, critică literară, dar mai ales excelenta pagină de literatură universală. Condeie de prestigiu din întreaga ţară concură, alături de cele ale unor critici, poeţi, prozatori, gazetari care nu doar trăiesc şi scriu în oraşul lui Bacovia, dar s-au format de-a lungul anilor sau se formează în prezent la şcoala revistei, — la un dialog cu cititorul, un dialog constant nou, incitant şi profitabil. În fine, dar desigur nu în ultimul rînd, aş distinge varietatea formulelor şi genurilor publicistice, potrivite cu profilul unei reviste lunare, consecinţă directă a antrenării unui mare număr de colaboratori, fără partipris-uri, fără complexe provinciale.

Multe dintre cărţile apărute la noi în ultimele două decenii — volume de filosofie, estetică, critică literară şi teatrală, proză, poezie, publicistică — s-au născut în ambianţa şi în coloanele revistei **Ateneu.** În multe dintre cărţile viitoare vom regăsi, cu siguranţă, idei, texte, sugestii provocate de **Ateneu** şi găzduite în paginile revistei; vom recunoaşte în ele personalitatea unei publicaţii de cultură care este ea însăşi nu numai o tribună a actualităţii, dar şi o bogată sursă bibliografică, un spaţiu de revelatoare şi obligatorii referinţe. Cu vorbele lui George Călinescu, **Ateneul** se numără printre revistele româneşti de azi care aspiră „să înfrunte cu onoare judecata urmaşilor, în bibliotecă".

Constantin COROIU

pragul

S-a spus că nu a scris decît o singură carte. Unii mai spun şi acum, cînd el nu mai există, că toate cărţile lui n-ar fi decît variantele unei singure cărţi, cu un singur personaj. Neputinţă? Sau încrederea lui că, bătătorind un astfel de drum, era mai în siguranţă?... Ce siguranţă?! ne-ar întreba el acum, probabil iritat. Faţă de cine?... De ce?... Mai există vreo siguranţă?... Oricum, un lucru e sigur, că nu mai este printre noi, că s-a stins ca unul dintre personajele sale sau ca unicul său personaj. A fost ca şi cum şi-ar fi trăit propria-i moarte cu mult înainte de a i se abandona cu adevărat. Parcă ar fi ţinut să ne dovedească tuturor că fiecare cuvînt aşternut pe hîrtie apropie mîna aceea, ce chinuie stiloul, de încremenirea ei veşnică. Aproape totul s-a petrecut cum el însuşi ne spune: „Ca în fiecare seară, intră în birou, în acea încăpere cu pereţii căptuşiţi de cărţi, singurul loc unde se putea regăsi pe sine. Aici nu exista telefon, radio, televizor, chiar şi ziarele şi revistele erau lăsate dincolo de prag, ca nişte încălţări noroite. Îşi ordonă hîrtiile, aprinse ţigara şi se aşeză pe scaun. Ceaşca de cafea, încă aburindă, îi aminti privirea mustrătoare a soţiei. Cafeaua şi ţigările erau duşmanii soţului său şi ea trebuia să-l apere de ei. Zîmbi, gîndindu-se că unii oameni ajung să comunice între ei fără cuvinte, o simplă privire a ochilor poate înlocui un şir întreg de fraze... Pe urmă îşi aminti de un mare poet care, la optzeci de ani, bîţîindu-şi capul pe micul ecran, declara reporterului că nu tutunul şi cafeaua îl ramoliseră... Fu gata să se ducă să-i spună asta şi soţiei lui, însă, în clipa în care îi venise în minte imaginea acelui poet, ochii săi deja începuseră să urmărească ultima frază scrisă cu o seară înainte: Poate că tocmai ceea ce se consideră a fi firesc între oameni este nefiresc şi o viaţă trăită cinstit, o himeră... Mai citi o dată, întrebîndu-se intrigat ce rost aveau aceste cuvinte. De ce le scrisese? Nu exista nici o legătură între ele şi restul textului. Fusese chiar atît de obosit sau cuvintele acestea stătuseră ascunse undeva, într-un colţ al memoriei, şi ieşiseră la suprafaţă fără voia lui? Le tăie grăbit cu mai multe linii, le haşură, simţind cum panica punea stăpînire pe el... Va trece, îşi spuse, luînd ceaşca de pe marginea biroului. Cît va bea cafeaua se va linişti, va reuşi să treacă dincolo, peste nenorocitul lui de prag... Doar nu i se întîmpla prima oară. Totdeauna începea ca un actor chinuit de trac. Pe urmă, totul venea de la sine... Numai că, în ultima vreme, tracul se întindea pe şiruri întregi de zile şi nopţi... Pînă la depăşirea acestor clipe blestemate, va alcătui alte fraze, la întîmplare, va încerca măcar să se desprindă de absurda senzaţie că fusese aruncat într-o cuşcă şi se lupta cu gratiile ei. Ceva mai tîrziu, se trezi scriind: Era asemenea unui cal care se zbătea să scape din hăţurile căruţei răsturnate... Reciti, încleştîndu-şi mîinile deasupra ochilor. Nu mai înţelegea. Era ca şi cum o altă mînă scrisese cuvintele acelea. Apoi, întrebarea veni pe neaşteptate, ca un junghi între coaste: Cui foloseau repetatele lui ieşiri din trac, tîrîrile lui desperate peste blestematul său de prag?... Într-o singură zi, numai într-una, ieşeau din tipografiile lumii mii de cărţi... La ce bun să mai adauge şi el la a nu ştiu cîta sută de mii de cărţi încă o carte?... Îl mai obseda oare cu adevărat urma aceea pe care spera s-o lase după moartea lui?... Ca un cal, citi el cu glas tare, ca un cal care se zbate să scape din hăţurile căruţei răsturnate... Îşi ridică ochii spre rafturile de cărţi. Nu, bibliotecile nu erau nişte cimitire, ar fi putut sta acum de vorbă cu oricare dintre cei ce, în urmă cu sute de ani, scriseseră cărţile... Dar ce poate să însemne un secol sau un mileniu faţă de eternitate?... Ce cuvînt înspăimîntător — eternitate!... Brusc, ca într-un fel de halucinaţie, se văzu pe sine în întinsele pustietăţi ale timpului. Un fir de praf într-un vîrtej de milioane şi milioane de vîrtejuri, picătura de ploaie căzută în ocean, scînteia luată de vînturi din marele foc şi lipită de stînca umedă... Nu, aşa nu se putea ajunge decît la nebunie... Asemenea gînduri miroseau a moarte, iar el trăia, îşi simţea picioarele amorţite, putea să-şi mai toarne puţină cafea din ibric, să-şi recitească încă o dată fraza cu vietatea ce se zbătea să scape din hamuri... Nu, nu era decît panica lui blestemată, că nici în această seară nu va reuşi să treacă dincolo, să îndoaie gratiile acelei cuşti unde fusese azvîrlit... Cine s-ar bucura dacă ar reuşi totuşi?... Sau cine l-ar învinui dacă s-ar întinde acum pe canapea, să doarmă?... Chiar aşa... Se ridică de pe scaun şi, în aceeaşi clipă, îşi duse mîna la gît. O senzaţie de greaţă şi leşin pusese stăpînire pe el. Fără să se mişte, încercă să respire adînc... Cînd simţi o apăsare dureroasă pe umeri, îi fulgeră prin minte că viaţa era totuşi de partea lui... Apoi se lăsă pe genunchi, sprijinindu-se cu mîinile. Nu mai îngenunchiase din copilărie, la biserică sau la şcoală... Încercă să strige, dar din gură nu-i ieşi decît un horcăit slab... Reuşi totuşi să se tîrască pînă la uşă. O împinse cu mîinile, cu fruntea... Dar nu mai putu trece dincolo... Se răsuci pe o parte, apoi cu faţa în sus, şi ceafa i se izbi de lemnul pragului. O clipă se văzu întins pe un trotuar şi cîţiva oameni trecînd pe lîngă el. Încercă să-i vadă scrutînd întunericul. Rămase nemişcat în aşteptare şi un zîmbet îi îngheţă pe buze. Dinţii îi luceau stins în lumina lunii din închipuirea sa"...

Corneliu ŞTEFANACHE

thalassa! thalassa!

— Ciudaţi vulcanii sufletului! Neprevăzute erupţii! îşi începu confratele meu, Marele Melancolic, trista-i confesiune. Trenul şerpuia printre vile şi hoteluri moderne, printre brazi şi mesteceni şi, deodată, la o curbă, un Nesfîrşit albastru-verzui săgetat de albul pescăruşilor şi de sclipetul tremurător al razelor unui altfel de soare, îmi invadă întreaga fiinţă. Am deschis fereasta vagonului şi am strigat ca un ieşit din minţi: Marea! Marea! Vecinii din compartiment îşi întoarseră capul spre mine, privindu-mă unii uluiţi, alţii plini de compasiune. Domnia-ta n-ai mai fost probabil la mare, îşi îngădui un bătrînel cu obrazul roz. Ba o cunosc din copilărie, şi încă bine, am şoptit cuiva şi nimănui. Atunci? se miră un june cu faţa tuciurie. Atunci... încercai să continui... Zece mii de lumi / Mărşăluind / Prin pulberea de stele / Spre lumea primordială. / Melancolicul Xenofon / Aedul...

— Prea livresc, dragă prietene. Anabasis...

— Niciun Anabasis! E vorba de lumile din mine, ascunse şi stranii.

Auzi? Marea ne cheamă să ne pătrundă-n pori / Cu-aroma ei amară şi sumbrii ei fiori / Să răscolească-adîncul din noi — o lume-a umbrei / Cu-arome mai amare şi cu fiori mai sumbri... De aceea am strigat-o, fiindcă mă chemase cînd încă n-o vedeam şi fiindcă se năruia-n tăcere cînd am întrezărit-o...

— Ciorna unui nou poem?

— Nicidecum! murmură Marele Melancolic. E un poem întreg. E însăşi Marea infinită din infinitul meu. Între tăceri şi vuiet, boltită-n infinit / O mare de legendă, metaforă şi mit. / În liniştea fluidă, pe lespezile lunii / Pier vasele-fantomă la proră cu neptunii.../
O, marea de legende, de mituri şi metafore! / Un vuiet cosmic trece peste tăceri de amfore...

— Vremea a fost frumoasă?

— La început, da. Bach în amurg. Vers-orgă. Pedală-albastră-marea....

Hipnotic acest Pontus euxinus! Puţin cinism din partea celor care i-au dat denumirea de mare bine primitoare de străini...

— De ce vezi la greci numai cinismul?

— Pentru că, pentru mine, hipnoza pontică mi-a priit — paradoxal — pînă a nu veni uraganul, care a smuls arborii din rădăcini şi pe mine din mine însumi. Vuietul negrelor valuri în noaptea absurdă. / Marea m-aruncă-n materia oarbă şi surdă. / Rupe din mine materia vie şi-o poartă / Tot mai adînc şi mai straniu-n materia moartă. / Iată-mă dur madrepor ondulînd ca planctonul. / Iată-mă valul nocturn înnoptînd orizontul... Ei da, marea e o marmoră fluidă...

— Oceanele nu? îl provocai.

— Toate sunt de marmoră fluidă. Fluidele marmore / Mările, oceanele noastre / La rădăcina fabulosului arbore / Telurice lacrimi albastre...

— Pentru ce „lacrimi"?

— Pentru că şi Terra e o lacrimă neagră...

— Fiecare cu universul lui.

— Fireşte. Am un univers / Al meu / Ce-l rotesc în vers / Mereu: / În vecia mea / M-ascund / Să mă duc cu ea / La fund. Asemeni mării atotputernice. Asemeni mării primordiale.

La sfîrşitul tristei confesiuni am luat hotărîrea, eu şi prietenul meu — Marele Melancolic, să folosim oriunde şi oricînd nu banalul şi demonetizatul salut cotidian „bună ziua", ci sempiternul salut al Mării.

— Thalassa, prietene. Încotro?

— Thalassa. Veneam la tine.

Nicolae ŢAŢOMIR

dintre sute de catarge

■ **I. KOSKA — Brăila.** Sînteţi ceea ce se cheamă un poet format. Dacă toate textele ar fi la nivelul tripticului **Poet al provinciei Laine,** s-ar putea alcătui un grupaj pentru publicare. Mai trimiteţi.

■ **ALEXANDRINA IORDACHE — Bucureşti.** Gestul vă onorează. Am înţeles că discreţia e obligatorie. Tot ce vă pot spune e că textele trimise sînt interesante doar pînă la un punct, adică la nivelul unei expresii mai particulare. În rest, însă, nu sînt lucruri prea deosebite. Ceea ce se cheamă „fiorul liric" e inconsistent. Nu ştiu dacă, mai ales în cazul de faţă, sfaturile îşi au rostul.

■ **GH. BOROVINA — Brăila.** Nu cunosc textele trimise anterior. Grupajul de faţă e inegal. Din el se detaşează **Primăvara** pe care îl voi propune spre publicare.

■ **VASILE GRAMATICU — Gura Humorului.** Merită atenţie **De fapt** şi **Ca o floare.** În rest, lucruri oneste, dar nimic mai mult.

■ **STOICA AURELIAN — Turnu Severin.** Ar fi unele lucruri de luat în seamă. Mai trimiteţi după ce credeţi că s-a mai schimbat ceva. Evident, în bine.

■ **VASILE TĂNĂSALEA — Vulcan, VASILE TOPOR — Năvodari.** Neconcludent.

■ **ALOIS GHERGUŢ — Săbăoani (Neamţ).** Poeziile nu conving. Schiţa poliţistă e inconsistentă. Celelalte proze sînt naive, probabil şi din cauza vîrstei dv.

■ **PETRU CIMPOEŞU — Dorohoi, GEORGE ROBESCU — Alba Iulia.** Compuneri stîngace.

Trimiteţi materiale dactilografiate. Nu răspundem prin poştă. Textele nu se înapoiază.

SUPLINITOR

convorbiri — 1883

Despre disponibilităţile narative ale lui I. T. Mera, situat mai curînd în descendenţa lui Creangă decît în cea propusă a lui Slavici, am mai avut ocazia să discutăm. Acum el e prezent în revistă cu **Împărăteasa furată,** risipind fantezie şi ziceri cu tîlc pe canavaua unui restrîns motiv popular. În sfîrşit, se face loc şi **Luceafărului,** capodopera eminesciană, cu precizarea de-acum cunoscută: „După Almanahul Societăţii «România Jună»" şi cu unele prime (minime) diferenţieri de text — ceea ce ne aminteşte mai vechiul protest al lui Caragiale solicitînd să i se pună la dispoziţie chiar şi două corecturi. Generaţiile încep să murmure profund răscolitoarele catrene, primele mărturii ale seducţiei vor avea în curînd un caracter public. Pe cerul literaturii române apăruse astrul cu-al nemuririi nimb, veşnic izvorîtor de lumine.

Se continuă publicarea **Năravurilor orientale** de Ascanio (Ollănescu), privindu-i pe otomani, cu un copleşitor de erudit aparat critic, notele şi trimiterile din subsol fiind ele însele adevărate episoade de istorie anecdotică.

Comedia într-un act, **Un leu şi un slot,** de D. Rosetti, cumnat al lui I. Negruzzi şi mai apoi al lui T. Maiorescu, este dintre acelea numite „frivole" de G. Călinescu. Marele critic se întreba, insinuant, cum de îşi permiteau **Convorbirile** să facă asemenea concesii; fiindcă, într-adevăr, spiritul de întrajutorare la junimişti întrecea uneori anumite limite. Piesa este una din mai multe farse uşurele, bazate pe comicul de situaţii, cu scene scurte, noi şi noi intrigi neaşteptate, dar şi pe comicul facil de limbaj ca în acest dialog: „**Trifan** (aparte): S-a zăpăcit de tot... **(tare)** Înmulţim un leu şi un slot cu 20 de ani, adică... **Sărăcilă:** Un leu şi un slot cu 365 de zile... Nu-mi vorbi... nulă... Trei ori cinci... cincisprezece... **Trifan** (numărînd): Pui două şi ţiu trei... **Sărăcilă:** Trei ori şase... **Trifan:** Patruzeci şi patru... **Sărăcilă:** ... Trei ori şase, patru zeci şi patru... Scriu patru şi patru la mînă... **Trifan:** ... Trei ori trei... **Sărăcilă:** Douăzeci şi nouă... **Trifan:** Douăzeci şi nouă... Nouă la mînă... De 14 ori 12... **Sărăcilă:** ... Şi cu 75... **Trifan:** .... Şi cu 82 .... Mi-a ieşit 48 496 de lei... **Sărăcilă:** Mie 63 de mii, nulă, nulă, cinci .... Am greşit... Haide, mai începem o dată? **Trifan:** Ia lasă-mă-n pace... Eu îţi cer o tălmăcire şi tu-mi răspunzi prin înmulţire! **Sărăcilă:** Şapte şi cu opt... **Trifan:** Trei ori şapte... O sută douăsprezece".

Piesa este, de fapt, o „localizare".

Din acelaşi almanah vienez sînt reproduse poeziile **Blăstemul meu, Lui Amor, Neînţelegere** şi **Moştenitorii mei** de I. S. Neniţescu, disparate ca temă, tonalitate şi chiar putinţă de a se menţine la o linie de plutire acceptabilă. Drept mostră: „Cînd mă-nşelaşi, cătai în mine / Un blăstem ca să-ţi zvîrl în faţă, / Un blăstem plin de fulgerare / Să ard simţirea ta de gheaţă. / Şi încordat-am cu putere / Mînia mea cea bărbătească, / Doar voi găsi o vorbă mare / Ce-n suflet greu să te lovească" etc.

Lucian DUMBRAVĂ

Adrian Podoleanu: „Flori"

interferențe

villon într-o nouă traducere

„Nici o problemă nu concordă mai complet cu literatura și cu misterul modest al literaturii ca problema pusă de o traducere" — afirma J. L. Borges în „Las verciones Homericas" în „Discucion", 1957. Întinderea modestiei acestui mister pare să-și găsească măsura în necesitatea care se face resimțită în literaturile lumii de a relua succesiv prin traducători diferiți capodoperele universale. Cititorul român are din nou ocazia unei întîlniri cu Villon prin intermediul „tălmăcirii" lui Neculai Chirica, care vine după un Villon în versiunile Zoe Verbiceanu, Dan Botta, Romulus Vulpescu, Francisc Păcurariu și Al. Alexianu. Albitul de ani „a tălmăci — tălmaci" vehiculează un semantism mai bogat care dezvăluie în mare parte taina „traducătorului" zilelor noastre ; de cîte ori vom lua în mînă o traducere, de tot atîtea ori vom fi supuși la un text re-interpretat, filtrat — oricît de mare va fi grija pentru o trans-scriere obiectivizată — printr-o subiectivitate auctorială, dată de mulțimea de aspecte care concură la formarea unei personalități literare.

De ce încă o traducere François Villon — „Poezii"? În cele „Cîteva precizări", N. Chirica subliniază faptul că ediția de față cuprinde, pentru prima dată în românește tălmăcirea integrală a „Operelor complete ale Magistrului François Villon", avînd ca punct de plecare ediția îngrijită de către Louis Moland, Paris, Librairie Carnier-Frères, 1929, pe de altă parte autorul oferă posibilitatea cititorului să ia parte retroactiv la actul în sine al traducerii prin minilaboratorul de creație pe care-l expune în „Note". Iar faptul că traducerea este un gest de re-interpretare, re-creație, reiese clar în momentul în care N. Chirica, afirmînd că a întîmpinat greutăți în redarea în românește a bogăției versului francez, oferă în întregime „Ballade des Dames du temps jadis" în versiunile Z. Verbiceanu, Dan Botta, R. Vulpescu, Fr. Păcurariu și Al. Alexianu.

Lirica lui Villon este pasibilă mai întîi de toate la o traducere „intralinguala" (prin care Roman Jakobson înțelege traducerea unui text în aceeași limbă la un alt nivel de discurs). Nu trebuie de scăpat din vedere faptul că ceea ce a ajuns din Villon la posteritatea literară este un material deja filtrat, deja transcris în edițiile Pierre Levet (1489), Germain Binèaut (1490) și mai ales volumele succesive 1533, 1537 și 1540 sub îngrijirea lui Clément Marot. Astăzi nu mai putem depista ce este Marot în Villon, dar că intervenția nu este neglijabilă nu este de neglijat. Iată ce declară Clément Marot „Către cititori" :

„Între toate cărțile bune tipărite în limba franceză nu se vede nici una atît de greșită și de cumplit stricată cum e aceea a lui Villon ; și mă minunez (mai ales că e cel mai bun poet parizian din cîți se află) cum tipăritorii din Paris și copiii orașului n-au avut mai multă băgare de seamă față de ea (...) ca răsplată pentru ceea ce am putut învăța de la el citindu-i „Operele", le-am făcut acestora ceea ce aș dori să li se facă alor mele, dacă le-ar lovi neajunsuri asemănătoare (...)".

Villon este cu atît mai diferit traductibil cu cît este atît de diferit interpretabil chiar în limba franceză. Dincolo de litania vertiginoasă pe care o intonează de la un capăt la altul al operei, mai departe de Eu-l sincer rostit pentru prima dată în lirica veacului Ioanei d'Arc, există un Villon difuz, cultivînd acrostihul, anagrama, aspectul rebusistic al versului. Și aceasta mi se pare a se dezvălui mai întîi în chiar numele poetului. Nu cunoaștem ca cineva să-și fi pus întrebarea de ce Villon își semna versurile Villon. Caracterul în parte autobiografic al liricii sale ne face cunoscut faptul că François s-a născut într-o familie „de petite extrace" și, deși baladele sale abundă în nume de persoane și locuri care au fost identificate în arhivele vremii, poetul șterge cu tăcere numele familiei sale. Sigur, ne vine foarte ușor a considera numele Villon împrumutat de la Guillaume Villon tutorele său, datorită căruia a fost „escollier" la Universitatea din Paris. Dar, dacă urmărim mai îndeaproape lucrurile, constatăm că în perioada cursurilor universitare François figura în actele oficiale cu numele de Montcorbier de Parisis, „ceea ce ne face să credem — afirmă N. Chirica — că la data aceea nu-și luase numele de Villon".

Și totuși, în perioada studenției François a scris versuri ; faptul că în „Testamentul cel Mare" își mărturisește cei treizeci de ani (vîrstă la care Iisus pătimea fiind răstignit și săvîrșind în acest fel un act testamentar — să fie doar o coincidență ?) nu înseamnă că pînă la acea dată muza poetului a tăcut. Or, aceste versuri care s-au integrat atît de profund în spiritualitatea pariziană, încît au funcționat și ca folclor (din moment ce Clément Marot afirmă că bătrînii au fost o sursă de receptare a poeziei lui François) erau vehiculate sub numele de Villon, nume care nu era străin de familie, dar pe care poetul îl preia, pentru că îl simte ca pe un **pseudonim literar** pentru că se suprapunea printr-o constelație de conotații posibile peste imaginea pe care poetul și-o fabrică.

Bine, dar de ce a făcut-o ? Ușurința cu care se mișca François în cadrul formei fixe a poeziei pe care o cultivă (altfel, cine ar fi putut fi cîștigătorul concursului de la Blois !), ne face să ne îndoim că al doilea „i" este întîmplător, mai ales că, fiind la început de vers, este vorba de un I mare de tipar. Este prea mare tentația spre a nu vedea aici, strecurat printr-un zîmbet ironic, același cu care împărțea daruri iluzorii după moarte, un Villon I (premier-întîi), poate cu conștiința că nu va fi niciodată un al II-lea. Această orgolioasă ostentație este pe loc retezată la dimensiunea voit minimalizată ce i se cuvine unui „scoicar", prin sugestiile lexicale pe care le aduce prefixul **-on,** de mare productivitate în franceza veche : **à bouchon** (cu gura lipită de pămînt), **à boucheton** (cu mîinile pe genunchi), **à chatons** (în patru labe), **à croupeton** (ghemuit), ceea ce ar duce, prin extensie, de ce nu, la o expresie ca **à villon** — adică, „ni du tout fol, ni du tout sage", „le bonfollastrequi rit en pleurs"). Numele de Villon conține în prima parte posibile potențe semice din **vil, vilain, vilenie, villeux,** care nu ni se par deloc străine de personajul pentru care „rien n'est plus sûr que la chose incertaine". Credem că numele de Villon este el însuși un „Jobelin".

Ambiguitatea izvorîtă din cea mai simplă zicere este greu de depistat, mai ales cînd ea se sprijină pe un joc de sensuri, sugerate fonetic și grafic, care este valabil numai în limba franceză. Același vers, tradus diferit, pornind de la explicarea înțelesului ce-l poartă. În partea a doua a foarte pertinentului articol al lui Șerban Cioculescu (un cunoscător desăvîrșit al lui Villon în original), articol din „România literară", 5 mai 1983, autorul atrage atenția asupra „unora dintre riscurile traducerii libere", asupra acelui „traduttore traditore", luînd în discuție un vers din octetul XII din „Micul Testament" ; „Et l'âne rayé qui recule".

„Se știe — afirmă Șerban Cioculescu — că măgarul, ca animal de tracțiune, e greu de mînat și că nu odată, cînd îi ceri să tragă înainte, el se dă îndărăt. Aceasta o spune limpede autorul. Măgarul în chestie era vărgat, ceea ce reține versiunea (lui N. Chirica), însă și cu un al doilea epitet din proprie inspirație : „Și — Asinu-n vărgi cel rău de sculă". Las că și vărgile dau de furcă cititorului care nu știe că există și zebre (mai mult cai decît măgari !), dar „cel rău de sculă" rămîne mai neclar decît „vărgile".

Iată din același vers, două traduceri cu totul diferite. N. Chirica însă, mai atent, se pare, la dedesuptul cuvintelor, a sesizat că **rayer,** este apropiat sinonimic de **érafler** (entamer légèrement la peau) și că **recule** ascunde în spatele verbului „a merge înapoi, îndărăt" un apetit licențios. Spre această traducere sîntem conduși cu atît mai mult cu cît „L'Aisne rayé qui reculle" era o tavernă din Paris în care morala și moravurile nu trebuie să fi fost din cele mai elevate și cu cît Jean de Blarru, giuvaergiul de la Pont-au-Change căruia Villon îi lasă testamentar „L'aîne rayé qui reculle" (Blarru, probabil o poreclă provenită din francien-ul „blari"=Bursuc, ființă a subpămîntului, a lucrurilor ascunse), nu cred să fi fost luminat de nici o aureolă apostolică.

Traducerea, atunci cînd este însoțită de anexe care să dea lămuriri suplimentare asupra versului, așa cum face N. Chirica, poate deveni o invitație la colaborare cu cititorul, deschizînd posibilitatea unei eventuale alte versiuni a lectorului. A traduce limbajul prin limbaj este un act de renaștere demiurgică.

Monica GAFIȚA

François Villon : „Poezii", Ed. „Minerva", 1983.

brize

modelul

Avea ceva din modelele lui Renoir, pielea ei pal roză, mată, sub care întrezăream vascularizări opaline, mă îmbia să-i fac măcar un desen. I-am și mărturisit, după ce m-a întrebat de ce o analizez așa, că vreau să-mi stea de model. S-a arătat surprinsă, dar numai o clipă, pentru a se plia apoi, fals inocentă, pe propunerea mea. Cum, părea să se mire, se mai pictează după model ? Știam că pictura nouă trăiește din propriile-i **seve...** Pronunțase seve, ca și cum ar fi pronunțat **osînze.** Și ce-ar trebui să fac, dacă aș accepta ?, a continuat ea în aceeași notă candidă. Cum ce-ar trebui ?, m-am mirat la rîndu-mi, vii la atelier (ea spunea, după fiecare etapă **așa,** adică înțelegea totul), te dezbraci (ea spunea **așa),** te întinzi pe podium **(așa),** și atît. Aha, a spus modelul lui Renoir și, părînd la început că n-ar putea face așa ceva, îmi promise totuși că va veni la atelier. Cînd?, m-am interesat repede. Joi, a fixat ea, luîndu-și rămas bun. Intră imediat pe poarta căminului. Joi eram febril și-mi ascuțeam creioanele. Sosi ora. Puțin întîrziată. bătaia în ușă se produse și cînd am deschis, am văzut un grup de zece, cincisprezece fete, privindu-mă fix. Fata din Renoir înaintă și mă obligă să mă dau de-o parte, după care, pe rînd, felin, au intrat toate, dînd la iveală planșe albe și creioane. Stupefiat, m-am uitat la ea. Dezbracă-te, mi-a spus, jumătate în glumă, jumătate în serios...

Val GHEORGHIU

coloana infinită

Pe nume sînt strigată
De ea sînt strigată
Zid de luminare înaltă
Patria cît sufletul de întinsă

Pe nume sînt strigată
De ea sînt strigată
Voi avea putere să urc

natură moartă cu fericire

Cu irisul tandru, subțire
Încolțeam
Cine și ce era să mai ție în frîu
Conul împătimit de prea mult aer
Ne-ademenea pendulul tragic
Veșnică zi veșnică noapte
Și ne închipuiam fragile pete de lumină
Ocrotite de măcel

Anca NICOLAU

septembrie

Lacul roz adoarme în mine
lucios și plan
ca un zvon de pasere van
și colini desenate
crestate adînc
de mîna luminii.
Și cu el totul
căci lumea întreagă doarme
în lacul lucios și plan
frate cu cerul subțire
oglinda oglinzii-neștire
sîngerînd de cuțitul luminii
ochiul pămîntului se închide van
lacul de taină roz și avar
și fățarnic și clar.

Marina IONESCU

vinovați, împreună...

Gustul sărat al plînsului
plutind
în liniștea dintre surîsul meu și al tău
pe împietritele chipuri ce-și dezvelesc ascunsul...

O, nu e decît primăvara
cea veșnic surîzătoare și tînără
care ne aleargă prin sînge
caii albi, caii roșii,
înmiresmîndu-ne
cu miezul cald și dulce-al fructului
abia simțit, ca prevestire...

Și nu e decît primăvara
atotștiutoare
despre columna pe care o-nălțăm
vinovați, împreună...

atît de multă liniște

Oare cînd voi înțelege ce înseamnă
liniștea aceasta rămuroasă
ca un plîns
de paparudă, despletit
întru nașterea ploii ?
Cînd voi înțelege oare
această liniște
care-și soarbe din adîncul meu izvorul
și mă bîntuie
ca un duh răzvrătit,
ca o fiară ?...
Tremur și mă-ncumet să deschid
ochii spre-a privi piezis în mine :
negri bolovani rătăcitori
se apropie rostogolind vîrtejuri,
luna mea s-a prefăcut în cal
care-aprinde cerul sub copite...
Și-i atît de multă liniște încît
se aud păianjenii cum țes
printre stele, pînza lor liliachie —
și susurul minutelor curgînd
în clepsidra timpului, neogoită.

Elisabeta VARTIC

timp cu hieroglife

„Închipuiește-ți, Céline,
că am cunoscut..." mărturii
ale gustului acelei clipe,
unica,
talia științific încadrată a soțului,
conversația conștiincioasă la sfîrșit de străzi,
cîte rude imposibil de prevăzut
și
Repaosul, timp cu hieroglife iluzorii
cînd, în Cartierul Latin,
Proust îmi recitea poemele.

Smaranda GEORGESCU

lecție de scriere

Am scris razele cu
mere —
pe frunziș scriu cu copii,
scriu cu soare pe panere
și cu joc pe jucării.

Scriu cu soare și pe
mîini
și pe fierul plugului,
plugul scrie brazda-n
pîini —
pîinile pămîntului.

ego

sînt somnul timpului
închis
în bolovani,
cenușa mea a grîu
miroase —
o grabă albă
a întors
în mine
soarele
ca-ntr-o oglindă

Lucreția ANDRONIC

ecou de aramă

Se așterne albul vis,
umbra trează mă-nfășoară
și lacrima nu-nchide
ochiul peste...

Ecoul de aramă
pas al nimănui
calcă pe inimă.

ștefan mihăilescu

lîna mioarelor uitate

Prin noapte
se scurge trupul orelor ;
ochiul se-ascunde sub pleoapă,
ceasul deapănă
lîna mioarelor uitate.

În pragul zilelor de iarnă
blana lor copiii îmbracă,

Să nu uităm !
Morții sînt reci
și lumea-i frumoasă.
Sfinxul
cu privirea-i rece
întreabă,
trezind dureri uitate :

De unde atîta căldură
din trupuri moarte ?

lumină

Lumina de salvie
scaldă orașul,
se leagănă
lovindu-mă cu bună dimineața.

De fapt, de mult dorm
în mine, ca umbra
peste gardul ridicat
spre nicăieri.

panoramic editorial

al. simion: „gemenii"

Tulburătoare această carte a lui Al. Simion („Gemenii", Editura Eminescu, 1983), construită oarecum în maniera unui roman polițist, cu mijloacele prozei de analiză și reconstituind destinul contradictoriu al unui „geamăn" — la figurat — al eroului principal (Moja), personaj complex, capabil să se instituie ca element de referință în literatura noastră contemporană. La capătul unei obstinate investigații, Moja va sintetiza drumul parcurs de cel de al doilea, fără pretenția de a fi elucidat problema cheie, care angajează existența amîndurora (și a altora) : „N-a știut să trăiască într-o libertate surîzătoare, să devină un sceptic luminat, îngăduitor, un înțelept resemnat atoateștiutor. Cum am devenit eu, își spunea Moja. Dar e neapărat păcatul lui și e neapărat meritul meu ?" În încercarea de a răspunde unor asemenea întrebări sau unora similare este, în carte, reparcursă o întreagă epocă, scoțînd la iveală, la lumina memoriei și a mărturiilor culese, fragmente risipite ale unor trasee care, puse cap la cap, ar fi trebuit să se închege într-un sens. Dar tocmai acest sens elementar îi scapă lui Moja. Și el va stărui, adresîndu-se cu întrebări unor oameni care l-au cunoscut pe Teofil, prietenul său din tinerețe, în timpul în care ei evoluaseră pe drumuri diferite, comun fiind doar punctul de plecare : anii în care se angajaseră, cu entuziasmul și generozitatea caracteristice tinereții în activitatea revoluționară din perioada de după Eliberare, cînd vîrsta marilor elanuri găsise un larg cîmp de desfășurare. Ce se întîmplase apoi ? De ce se întîmplase ceea ce se întîmplase ? Iată întrebări care revin și care cer alte și alte răspunsuri, viața trecînd implacabil peste schemele pe care logica rudimentară, bunul simț sau chiar concluziile unui demers rațional le trasează. Este un merit indiscutabil al cărții lui Al. Simion de a fi depășit acea tranșantă, manicheistă delimitare, care a opus, în ultimul timp, mai vechiului idilism, tematica unui alt deceniu, degajînd dincolo de „sortările" ulterioare, un amplu teritoriu al visurilor, al cutezanțelor, al idealurilor dar și, uneori, al trădării acestora, multe meandre ale existenței producîndu-se într-un con de umbră care face dificilă judecata definitivă. Este și cazul lui Teofil, risipit între aspirațiile și patosul unui entuziast constructor de hidrocentrale și alunecările în derivă ale celui care — o explicație printre multe altele — încercase să compenseze în triumfuri erotice neîmplinirile în planul muncii profesionale sau al altor posibile afirmări. Supoziția, ca orice supoziție, poate fi pusă în discuție. Antrenul cărții tocmai de acest imprevizibil al faptelor și al explicațiilor este alimentat, fiecare nouă pagină a vieții lui Teofil punînd în discuție autenticitatea celei anterioare. Din care cauză, explorările lui Moja capătă, nu o dată, caracterul unei sisifice încercări de a supune înțelegerii un univers de viață căruia, cel puțin aparent, îi lipsește orice element de coerență. Teofil rămîne, de la prima pînă la ultima pagină a cărții, o realitate umană încărcată de un aparte magnetism bipolar ; o realitate umană în care vitalitatea, confruntată cu eșecurile, își păstrează aceeași derutantă alură de bravadă adolescentină, cuvîntul ratare luminînd doar o parte a acestei existențe, despre care ne vorbește „și cartea lui Teofil aspirînd spre rangul de operă și existența lui Teofil spre rangul de destin".

„Gemenii" realizează o seamă de convingătoare portrete, în special feminine : Mariela, Mioara, Elisabeta, Dorina, Corina — primele marcînd, în parte, avatarurile sentimentale și existențiale ale lui Moja, celelalte — devastările produse de „victoriile sentimentale" ale lui Teofil. Singura, Mariela, este strivită la intersecția celor două destine, unul exprimînd o parțială reușită, lipsită de glorie, al doilea — o presimțită glorie, spulberate în cumplite nereușite.

De subliniat ingeniozitatea construcției, cartea realizînd un asediu concentric al subiectului investigat, care-și refuză, iar și iar, explicațiile. Narațiunea recompune treptat un minuțios tablou al unor existențe supuse întîmplător (sau aproape) unor stranii mutații, impresia de ansamblu decantîndu-se într-un acut și dureros sentiment al ireparabilului. Unic reper în raport cu care vom putea, în sfîrșit, atribui inutile „note" pentru comportamentul unuia sau altuia dintre personaje. Nu scepticism, ci o superioară comprehensiune a complexității vieții, iată ce se degajă din romanul „Gemenii", o carte solidă, autentică, în care nici arta, nici viața, nu sînt simplificate din cine știe ce prejudecată estetică. Și dacă ceva depășește sentimentul perisabilității sub semnul dramei și al aleatoriului, este acea noblețe și generozitate care aureolează tinerețea eroilor și care răzbate, prin timp, confruntîndu-se cu diverse destine „Gemenii" este una dintre cele mai izbutite cărți ale lui Al. Simion. Dacă nu chiar cea mai izbutită. Din toate punctele de vedere.

Al. I. FRIDUȘ

STERIAN VICOL :

„Sigiliul grădinii"

Că există o categorie de autori care mizează înainte de orice pe inculcarea numelui lor în rîndurile publicului și în rîndurile mai rare, ale criticii, nu există nici o îndoială. Aparițiile editoriale frecvente, publicarea în reviste, diverse colocvii și mese rotunde, emisiuni la radio și la televiziune, șezători literare, recitaluri pe scenele teatrelor ș.a.m.d. — toate sînt potrivite scopului. S-ar putea face un portret robot al acestui tip de scriitor (încadrarea între oamenii de litere datorîndu-se convingerii sănătoase, că toți cei care scriu sînt... scriitori) și pe primul plan ar trebui să se afle analiza mijloacelor literare adecvate unui asemenea obiectiv. Mimarea unor stiluri la modă și chiar a unor „găselnițe" de efect și-ar afla aici, fără îndoială, importanta. Puterea mimetică e mare la acest nivel și ea îi ajută pe „autori" să treacă de la o epocă literară la alta fără mari dificultăți : adaptarea din mers nu li-i străină. N-aș zice că Sterian Vicol face parte neapărat din această categorie dar se apropie de ea cel puțin prin strădunița de a-și adăuga volum după volum la bibliografia care numără de pe-acum nu mai puțin de cinci cărți — publicate în șapte ani. N-aș avea nimic împotrivă dacă ne-am afla în fața unor autodepășiri, de la carte la carte, dacă am găsi în fiecare nou volum o îmbogățire a universului liric. Dar Sterian Vicol evoluează constant, poate și din convingerea că numai consecventă cu ea însăși se poate prezenta o autentică personalitate literară. De această consecvență ține și continua — și lăudabila — dorință de interiorizare. Schimbarea unghiului de reflexie a sistemului de oglinzi dinspre exterior înspre interior conține, probabil, pentru autor, promisiunea dezvăluirii unor adîncuri puțin accesibile celorlalți : „Mai presus de femeie e numărul / Dincolo de număr e cercul înscris / În sunetul nisipului — singura vamă / A astrilor — capcană veșnică a timpului / Călătorind în umbra sa invizibilă / Imperceptibilă urmă de larvă, / Sămînță de zbor !" (**Dincolo de număr**). Toate problemele existențiale vor prinde cîte o urmă de ecou sub colțul unui poem sau altuia din această carte. Nostalgii și reverberații exotice se împletesc cu imaginea unei lumi rurale complicate cu mai recente frămîntări citadine, submersia bruscă în motive livrești („Privește ochiul alt ochi, / culorile văruiesc zidul săpat de rîu, / Vine ochiul acela străin și-mi aruncă / un snop de iarbă-n casă..." — **Ochiul acela străin**) întîlnește robuste sentimente de reverie bucolică („Casă cu ferestrele în grîu / și c-un plop — cuțit la brîu, // Casă-nfiptă noaptea-n stea. / Nu-ți plecat-a nimenea ? / / Mînzu-atîta de plăpînd / Îmi păzea casa păscînd..." — **Casa veche**) sau neliniștile cele mai existențiale. Nu s-ar putea spune că această poezie nu are din cînd în cînd cîte un defect (ceea ce se poate repeta și despre calități). Aș fi nedrept dacă n-aș reproduce cîteva fragmente reușite : „Prea mult întuneric în iarbă, prea / am putea crede că lămpile cu gaz / au rădăcini chiar în reversul luminii..." ; „Aici, în trupul femeii ca-ntr-o pleoapă / zorii năvălesc pe fereastra subțire..." ; „...frunzele toate cad din cuvinte..." În fine, aș vrea să amintesc legătura cu pictura lui Giuseppe Arcimboldo pe care mi-o sugerează acest gen de poezie. Mă gîndesc de pildă că elementele unor portrete semnate de bizarul pictor (cum ar fi „Toamna" sau „Vara") ar putea apare nu neapărat în alăturarea figurativă impusă de autorul desenului ci prezentate, mai simplu și mai sugestiv (în sensul poeziei de față), pe o tavă bogat ornată sau într-un frumos paner.

P. CONSTANTIN

ION ZUBAȘCU :

„Gesturi și personaje"

Volumul de debut al lui Ion Zubașcu se vrea structurat riguros în trei secțiuni (**Poeme omnivore, Omul munților** și **Omul disponibil**), împărțire puțin justificată, întrucît toate poemele se învîrt în jurul aceleiași evidente obsesii, iar la nivel formal nu se disting mari deosebiri între ele. Volumul are drept prefață o foarte frumoasă și gravă **Invocație** : „divină frumusețe / dumnezeiască muză / femeie ideală / zămislește-mi un copil normal // eliberează, doamne, toți oamenii din mine.", invocație nu lipsită de mari ambiții, știut fiind că un copil normal din punct de vedere biologic înseamnă perfect totuși.

Poezia lui I. Z. pare mai degrabă o proză poetică din cauza prozaismului, a discursivității ei. De altfel acest lucru caracterizează mare parte din poezia tinerilor, ca și o anumită manieră de compunere a unui poem, prin punerea alături, prin coexistența în aceeași strofă, imagine, poezie etc. a elementelor celor două lumi : cea naturală, autentică, patriarhală și cea artificială, stresantă, duplicitară. Aș numi-o poezie... oximoronică (mai degrabă decît antitetică), o poezie în care, știu eu, mirosul benzinei face bună casă cu acela al magnoliei, cîntecul privighetorii cu țiuitul turbinelor etc. În cadrul acestei relații, accentul poate cădea fie pe un termen fie pe celălalt, existînd fără îndoială și nuanțe intermediare. Unii ironizează idilismul, scoțînd în relief bețiа civilizației, alții se plîng de apăsarea acesteia, melancolizîndu-se după... les neiges d'antan... La I. Z. există amărăciunea imposibilității întoarcerii la lucrurile adevărate, simple, apropiate sufletului nostru : „tatăl sosește de la țară încărcat cu brînză /.../ și tu n-ai vreme să-l îmbrățișezi pînă se termină telejurnalul" sau „e mai tentant să treci peste atlantic cu un supersonic /.../ decît să mergi cu trenul toată noaptea și apoi cu rata / și pe jos un pic pe cărăruia cunoscută de pe coastă / pînă la mama ta paralizată într-un sat de munte" (citate din **Ecologie umană**). Dincolo de această constantă, în prima secțiune sînt „denunțate" unele relații nefirești stabilite de civilizație (se studiază „influența lui Gheorghe Zamfir asupra trilului mierlei"!), alterarea raporturilor umane datorită adoptării cinicului **tout est possible, tout est permis**, invazia violenței, relativității, superficialității — toate contribuind la alienarea omului etc. A doua secțiune este formată dintr-un singur poem, nerealizat după părerea mea, traversat cînd și cînd de un refren bizar și cam comic : „hai țură și țura / jucam și cîntam / la hora elementelor". Ultima parte este o confesiune care dezvăluie niște experiențe proprii dureroase, scepticismul și îndoiala poetului în logica resorturilor lumii, în scopul scrisului său etc. Dar atît timp cît nici soarele nu știe „pentru ce luminează / și stelele pentru cine forează neantul", nu există un așa mare motiv de panică. Singurele realități fidele, sigure, prin care este posibilă găsirea unor puncte de sprijin, sînt cuvintele, imaginația, poezia în ultimă instanță.

I. Z. are o poezie gravă, dar care suferă totuși de lungimi ce atenuează impactul și uneori chiar obosesc. Este poezia unui om care-și spune, asemenea lui Sisif, „voi încerca să fac din pierdere și din risc o victorie".

Mariana CODRUȚ

HRISTU CÂNDROVEANU :

„Ore de aur"

O particularitate binecunoscută a folclorului românesc este marea lui bogăție și varietate. Caracteristica aceasta este valabilă și pentru creația populară a românilor, așa cum putem constata lesne din numeroasele culegeri existente. Conservarea și transmiterea acestor creații au fost mult timp ușurate de ocupațiile specifice, între care torsul în șezători, păstoritul și cărvănăritul (cu popasurile cărvănarilor). Intîmplări eroice ori numai semnificative au devenit literatură și cîntec, toate contribuind la păstrarea ființei noastre naționale. S-au cristalizat, în timp, stiluri proprii unităților etnoculturale și a sporit puterea limbii de a îmbogăți bagajul ei terminologic.

Asupra folclorului românesc și în special asupra celui transpus, în chip excepțional în limba literară de către Hristu Cândroveanu, am făcut cîteva aprecieri cu ocazia recenzării unor cărți semnate de scriitor. Prin truda sa, cunoaștem mai bine și creația epică aromânească în versuri, putînd stabili paralele necesare între motive folclorice dacoromâne și motive folclorice ale românilor din Balcani. Volumele lui Hristu Cândroveanu ne ajută să cunoaștem viața aromânilor, ocupațiile, istețiа și curajul păstorului aromân, setea de înțelepciune caracteristică celor deprinși să lupte cu vitregiile naturii.

Altădată am atras atenția asupra posibilelor comparații între basmul aromân **Frumosul-fiu-de-vînător** și **Harap Alb** al lui Creangă. Și există, într-adevăr, apropieri demne de interesul cercetătorului care ar dori să cunoască izvoarele basmului repovestit de Ion Creangă. Iată cîteva : Spînului îi corespunde vizirul, lui Flămînzilă îi corespunde Papă-tot sau Flămînzilă, lui Sfarmă-piatră îi corespunde Înghite-drumuri, lui Ochilă (care este un Vede-tot) îi corespunde Aude-tot, lui Setilă — Soarbe-rîuri. Și în basmul aromân, hotărîtoare în lupta lui Făt-Frumos cu spiritul răului este prietenia cu insectele (furnica, viespea) și cu vulturul. Încercările la care, în acest basm, este supus Făt-Frumos pentru a o dobîndi pe Frumoasa lumii se apropie foarte mult de cele la care este supus mirele în balada **Letinul bogat**, prin urmare se poate stabili o altă paralelă. Dar elemente foarte importante ale basmului **Harap Alb** regăsim în basmul aromân intitulat **Pe cine nu-l lași să moară...** Aici găsim episodul închiderii fiului de împărat în fîntînă și / al / jurămîntului acestuia de a fi slugă fiului de ghicitoare pe care si-l luase drept tovarăș de drum ; fiul ghicitoarei se va da drept fiu de împărat, ca și Spînul ; sînt și aici încercări nereușite de a-l pierde pe Făt Frumos ; în cele din urmă, binele izbîndește, în felul în care se întîmplă aceasta și în **Harap Alb.** Prin urmare, nu este vorba de elemente asemănătoare întîmplător ci de cunoașterea de către prozatorul din Humulești a unor basme cu largă circulație. Chiar și numele **Harap Alb** poate fi regăsit într-un basm aromân (**De ce nu-s haiduci harapi...**).

Repovestite într-o limbă literară plină de farmec, bine colorată cu muntenisme, poveștile lui Hristu Cândroveanu ne rețin atenția și prin cuvintele dialectale strecurate ici și colo (**dárme** cu sensul „mărăciniș", **bască** „lîna tunsă de pe oaie" etc.) sau prin expresiile folosite cu măiestrie. Dar înainte de toate, ele contribuie la crearea unei imagini de ansamblu asupra basmului românesc, prezentîndu-ne și valoroase date asupra unității culturii noastre populare.

I. Popescu-SIRETEANU

ZINA MOLCUȚ :

„Simbolismul european"

Apariția unei excelente monografii asupra simbolismului românesc și a unei deosebit de utile antologii, dedicate aceluiași curent literar, amîndouă semnate de Lidia Botte, au stimulat atît cercetarea în plan european a curentului cît și întocmirea unei mari antologii a simbolismului european. Mă refer la **Simbolismul european.** Studiu introductiv, antologie, comentarii, note și bibliografie de Zina Molcuț, 3 volume totalizînd 1776 pagini, în seria **Sinteze Lyceum.**

Într-o amplă **Notă asupra ediției,** Zina Molcuț vorbește despre necesitatea antologiei sale, ca posibilitate de reevaluare și reinterpretare a simbolismului „în conformitate cu noile exigențe ale spiritului contemporan". Autoarea ne informează că antologia sa a fost realizată „de așa manieră încît ea să reflecte remarcabila unitate a mișcării pe plan european, fiind nu numai o ilustrare a marilor culturi, ci însemnînd și o deschidere egală spre toate literaturile europene, fără prejudecăți, pe criterii de obiectivitate și la scara reală a valorilor" (p. 170).

Concepută pe un plan foarte vast, cuprinzind toate literaturile continentului, antologia Zinei Molcuț reprezintă o oglindă a nașterii și evoluției unuia dintre cele mai fertile curente literare, la școala căruia s-au format fascinante personalități artistice.

La selecția textelor au guvernat, în primul rînd, „criteriul calității, ilustrativității și noutății" pe care autoarea le-a „considerat obligatorii", dar au fost incluse și **arte poetice,** „piese cu caracter programatic". Pentru selecția pieselor antologate, Zina Molcuț s-a folosit de ediții critice recente realizate de specialiști recunoscuți și, numai acolo unde astfel de ediții lipsesc, a apelat la alte posibilități, în cazuri extreme folosindu-se de fotocopii. În sfîrșit, autoarea antologiei „a făcut tot ce a fost omenește posibil, pe parcursul unor ani de muncă asiduă", ca să poată oferi cititorilor bucuria „unei cărți care vorbește de un neverosimil de unitar efort al Europei spre marea poezie cît și spre o supremă spiritualitate și umanitate" (p. 172).

Lucrarea se deschide cu simbolismul francez, urmat de cel belgian, olandez, englez, irlandez, continuînd cu scrieri reprezentative ale unor poeți simboliști aparținînd celorlalte literaturi europene. Din literatura română au fost selectate versuri din creația lui Macedonski, Săvescu, Petică, Anghel, Elena Farago, Bacovia, Minulescu, Ovid Densusianu, Stamatiad, Emil Isac, Mihail Cruceanu, Nicolae Davidescu, Mihail Săulescu, I. M. Rașcu, D. Iacobescu.

La realizarea versiunii românești a textelor cuprinse în antologie au colaborat și traducători solicitați de autoarea selecției, în afară de unii traducători foarte bine cunoscuți. Nu vom prezenta o listă cît de cît completă a traducătorilor, deajuns fiind să arăt că cele mai bune transpuneri au fost realizate în primul rînd de către Tudor Arghezi, Radu Boureanu, Șt. Aug. Doinaș, Tudor George, Tașcu Gheorghiu, Darie Novăceanu, Al. Philippide, I. Pillat, Petre Solomon, Mihai Stănescu, C. D. Zeletin. Dar pot fi adăugate și alte nume, lista rămînind deschisă...

I.P.

CRISTINA ANCA CIUBOTARU :

„Povești despre povești"

O anume duioșie, ca notă dominantă a relației cu micul cititor, iată trăsătura care se impune, din capul locului, la lectura cărții „Povești despre povești" de Cristina Anca Ciubotaru (Editura Junimea, 1983). Autoarea știe să nareze astfel încît să capteze interesul celui căruia i se adresează, realizînd o atmosferă de comunicare directă. Maniera utilizată este mai degrabă aceea a ficțiunii dramatice, în care dialogul și acțiunea primează, totul redus la minimum necesar. Mai mult chiar, recuzita utilizată este aceea a tuturor poveștilor — arhetipală, i-am spune — astfel încît cititorul intră de la bun început într-un univers care-i este familiar, în care toate sînt așa cum le-a lăsat la o anterioară lectură. Și totuși ceva nou se instituie în însăși arhitectura povestirilor, în compunerea obișnuitelor elemente ale povestirii, fiind astfel abordate, ca să zicem așa, teme vechi într-o modalitate inedită, de cuceritoare simplitate și de un indiscutabil antren. Vom parcurge în acest fel „Povestea ghiocelului" care, cu sprijinul Mamei ierburilor o va elibera pe Rază aurie (nu fără a avea parte de mici peripeții, printre care „din cînd în cînd se mai oprea să asculte tictac-ul fulgilor de nea, care îi aminteau că vremea trece"), vom cunoaște o variantă modernizată a legendei în care (aici) ziua se căsătorește cu soarele și Noaptea cu Luceafărul ; vom afla cum domnița Crizantema, pierzîndu-și iubitul, pe Steiărel îi va cere Zînei munților să o prefacă în mult cunoscuta floare ș.a.m.d. Sigur, nu lipsește morala, comunicată subtil, ca în „Varza încrezută", mîndră că e în atenția fluturilor, disperată mai apoi că o [illegible] desc omizile. Sau în „Gaița", dornică să ia locul împăratului Păun, lucru cu neputință pentru că „nu trebuie nimeni să creadă că faptele unuia pot aduce laudă altora, care nu le merită". Fie că veștejesc cîinoșia sfetnicului Mătrăgună, că dezaprobă ingratitudinea copiilor, grăbiți să ia ce li se datorează, dar nu și să ofere ceea ce, la rîndul lor, datorează, fie că surprind farmecul primei ore de caligrafie, povestirile se mențin în același ton de comunicare directă, căreia, după cum spuneam, zorzoanele i-ar prisosi, iar ocolișurile i-ar strica rosturile. Meritul acestor povestiri este așadar acela de a prelungi mirajul fanteziei peste întîmplări curente, dar pilduitoare, rezultînd cîteva instructive și agreabile lecții despre viață, despre bine și rău etc. Demers fără prea mari pretenții, dar pe deplin justificat prin adecvare la scopul propus. Motiv pentru care putem aprecia meritele acestor povestiri, admirabil ilustrate de Mircea Ispir, care a tradus în limbajul liniilor și culorilor dimensiunea feerică a lumii întîmplărilor înfățișate.

Alina NOUR

HENRI DELACROIX :

„Psihologia artei"

O simbioză dintre estetic și psihologic, în virtutea înțelegerii devenirii interioare a lucrurilor și fenomenelor, a unui dialog profund și angajant prin intermediul limbajelor, între sensibil și intelect, între aparența și esența, propune „Psihologia artei" (ed. Meridiane, 1983), carte care aparține unui psiholog și estetician, în același timp, și care are darul de a pune pe lector în postura de a citi „starea estetică" în unghiul de incidență care definește creatorul și opera. Henri Delacroix, explorează fenomenul artistic cu intuiția generoasă a psihologului dar și cu autoritatea esteticului care apelează la argumente interdisciplinare. El analizează arta ca act care „însuflețește universul", caracteristicile acesteia decurgînd din logica însăși a vieții. Arta descătușează stările interioare trezind „o puternică virtualitate" pe care viața a anulat-o, prin aceasta „arta este lumea ca realizare concretă, integrală a spiritului în capacitea lui pură de a percepe și a acționa". (p. 59). Dacă arta ordonează structurile sensibile în năzuința lor spre frumosul artistic o face în virtutea unei funcționalități care eliberează pe om de sub dominația sensibilului prin satisfacerea nevoii de sensibil. Astfel, stările noastre afective se ordonează în jurul unei emoții, sentimentele declanșate de artist fiind umplute cu experiența noastră. Contemplarea estetică este componenta așteptărilor, a dorințelor și iluziilor, dincolo de jocul fascinant al metodelor și modelelor pe care artistul le folosește în creație.

Cartea este structurată în două părți. Prima abordeaza aspectele genetice ale artei în perspectiva istorică și psiho-sociologică, de la determinările sensibile ale jocului care se refuză biologicului, la forța impresivă a subiectivității care declanșează extazul estetic. Autorul face simțit prin analiza critică a teoriilor care asimilau arta cu jocul, caracterul constructiv al demersului estetic. „Ceea ce a exprimat arta întotdeauna este o viziune care este o operă și un dat ; o viziune care exprimă mai întîi gîndirea lumii, construirea unui univers mental". (p. 93) Așadar, după estetul și psihologul francez arta nu exclude actul intelectual ci, dimpotrivă, îl presupune. Fără semnificația intelectuală, fără valoarea intrinsecă a acesteia plăcerea estetică rămîne săracă.

Componentele psihologice dau dimensiune perceperii și înțelegerii creației estetice. Criticînd teoria lui James care „uită interesul afectiv", Delacroix arată că sentimentul estetic „este mai vast decît expresia sa organică" și că „fără ansamblul mental foarte complex pe care-l alcătuiește judecata estetică", fără motivațiile mentale „n-ar exista decît reflexe organice elementare și cu totul incapabile să se transforme în emoții".

Așadar, starea estetică presupune participare, orientare de acțiune și atitudine a receptorului prin reacție subiectivă individuală la opera de artă.

În capitolul cinci, Delacroix se ocupă de condiția artistului în atitudinea lui esențială care îi face să fie artist. Sensibilitatea, puterea de a construi artistic, starea de inspirație, travaliul construcției, conduita și viața, elementele de geniu sînt indicatorii relaționali de care se ocupă aici.

Secțiunea a doua a cărții explorează estetic și nu numai estetic lumea muzicii, lume de care autorul se simte atras în mod deosebit pentru că arta muzicală „atinge marile ritmuri și marile unduiri ale absolutului afectiv", fiind punctul de întîlnire a două entități : „una care vine din zonele cele mai spirituale și mai inefabile", cealaltă fiind expresia materială a sensibilității.

Henri Delacroix scrie și analizează pur și simplu frumos ; ideile cărții se armonizează conținutului și poate calitatea aceasta este dată de abundența disciplinată a limbajului afectiv. E un ritm interior care nu cade pe abstract, ci pe o partitură psihologică explicativă care reliefează contururi a căror cromatică se dovedește eficace în intențiile unei exprimări novatoare a actului artistic.

Vasile POPA

• cicerone sbanțu

bumerang

(urmare din numărul trecut)

Fix la șapte, maiorul a ieșit din garsonieră, l-a mîngîiat pe Boby, a coborît treptele și a deschis umbrela. Ploaia nu avea nici cea mai mică intenție să se oprească. Cerul plumburiu strecura cu zgîrcenie peste oraș o lumină stranie, ireală...

— Pe strada **Lămîiței**, am înțeles, dar la ce număr anume ? se interesă șoferul taxiului. Poate la... Institut ?

— Poate, aprobă Breavu la întîmplare.

Clădirea era absolut nouă și șoferul a frînat atît de brusc mașina, de parcă ar fi vrut cu tot dinadinsul să-l izbească de parbriz pe moșneguțul care tot drumul bătuse un „Snagov" de o tabacheră.

— Am ajuns, tovarășu', aici e Institutul ! Sau nu aveți nici o treabă pe **Lămîiței,** și v-ați urcat în taxi doar așa, din cauza ploii ? Mie, de fapt, nu-mi pasă dar vă aduc la cunoștință că aveți deja de plată...

Breavu a plătit, a coborît pe trotuar și a deschis umbrela.

— E prea dimineață, l-a întîmpinat omul în uniformă maro, privindu-l amenințător și proptindu-și mîna cu degete mari și unghii nu prea curate pe tocul pistolului. Și, dacă nu sînt **deranjant,** ce treabă poți avea mătăluță cu tovarășul director ; adică **numai** cu tovarășul nostru director ? !

Breavu citise mica plăcuță de bronz de pe peretele clădirii și constatase că taxiul îl adusese exact lîngă „Institutul 47", cum figura pe harta operativă a miliției. Bine, dar Institutul ăsta se află pe strada **Decebal !**

— Și ca să fim clari, turui în continuare omul în maro, **persoanele particulare** au acces doar prin intrarea principală, pe dincolo, pe bulevard.

— Aha, se dumeri maiorul, pe strada **Lămîiței** se află intrarea secundară a Institutului...

— Îți bați joc de mine ? ! se burzului paznicul. Adică vii cu noaptea în cap, pe o așa ploaie, cu taxiul, și nu știi... Ia prezintă mătăluță actele, că văd că te întreci cu gluma !

— Ce s-a întîmplat ? se auzi din spatele maiorului o voce gravă și un bărbat impunător, cu părul alb acoperit de o pălărie cu boruri uriașe urcă grăbit cele cîteva trepte.

— Să trăiți tovarășe director ! se avîntă omul în maro. Dumnealui...

Directorul a aruncat o privire pe legitimația oferită de Breavu, a scuturat umbrela și a zis :

— Poftiți, tovarășe maior...

După vreo jumătate de oră, Breavu a ieșit din clădire, a răspuns ceremonios la salutul omului în maro, a coborît greoi treptele și abia pe trotuar a deschis umbrela, murmurînd : „Au domnule șoferii ăștia de taxi o intuiție înspăimîntătoare !"

La numărul **32,** un plutonier cu obrazul năpădit de fire de păr albe și țepoase crescute peste noapte, încerca să alunge oboseala și umezeala mîngîind absent blana unui cîine uriaș. Animalul gemea încetișor, cu privirea lipită de ruinele înnegrite.

— Își plînge stăpînul, zise plutonierul după ce dădu raportul regulamentar. Încerc să-l liniștesc, dar știe că e bătrîn, știe că nimeni nu mai are nevoie de el, că e singur și de asta plînge. Așa a fost și cu cîinele lui taică-meu ; a jelit vreo trei nopți lîngă mormînt, iar în a patra dimineață l-am găsit cu botul înfipt în țărînă, de parcă încercase sărmanul să se strecoare acolo, dedesubt...

A fost o noapte grea, oftă Breavu, privindu-și trist subalternul. N-ar fi trebuit să-ți vină schimbul ?

— Ar fi trebuit... Aveți dreptate, vă rog să mă iertați, a fost o noapte afurisită... Doar eu și cîinele ăsta...

— Nici după ce au plecat echipele nu a apărut vreun vecin, vreun curios ?

— Asta e o stradă moartă, tovarășe maior ! Cu toții stau ferecați prin case, **fără să-i pese unuia de celălalt !**

— Mda...

— Poți să strigi, poți să mori ; nimănui nu-i pasă ! Ba, ca să nu mint, în urmă cu vreo două ore, cineva din casa de peste drum a crăpat ușa și mi-a strigat, fără să se arate : „Nu vrei o ceașcă de ceai ?"

— Nu trebuia să refuzi.

— Nici nu am avut timp, că a trîntit ușa și a tras zăvorul, fără să aștepte să-i răspund.

— Mda, a repetat Breavu, eu aș bea un ceai...

A trebuit să bată mult și bine în ușa de stejar pe care straturile succesive de vopsea crăpaseră și se scorojiseră de bătrînețe și de ploi și de arșiță. Cînd în sfîrșit s-a auzit zăvorul, cineva i-a strigat :

— Ei, ce-i ? !

— Poate nu s-o fi răcit ceaiul acela...

— Ești tot milițian ?

— Tot.

— Hai, intră, dar scutură-ți pantofii și umbrela, că nu mai am slugi !

În holul întunecat cu izuri de mucegai și naftalină, o mogîldeață înfofolită în șaluri i-a făcut semn să înainteze și a împins în urma lui zăvorul ușii. Apoi i-a zis:

— Așează-te lîngă sobă. Aduc imediat ceaiul, dacă pentru asta ai venit...

În camera plină de cărți, tablouri, bibelouri, pernuțe, covoare și carpete, soba părea să fie cel mai important obiect. Lîngă ea fusese instalat un fotoliu adînc, o blană roasă, un scăunel pentru picioare și un coșuleț cu gheme și andrele. Un bec anemic ascuns după un abajur din mătase roșie arunca priviri melancolice spre teracota înnobilată de reliefuri aurite.

— Ți-am spus să te așezi, se auzi glasul gazdei. Ceaiul nu se bea în picioare ! Da, poți să te așezi în **fotoliul meu...**

— E frumos și cald la dumneavoastră, aprecie Breavu și se așeză oftînd.

— O fi și la tine acasă frumos și cald ; nu de asta ai venit !

— Nu e nici frumos, nici cald.

— Ești văduv ?

— Dumneavoastră nu vă așezați ?

— Milițienii nu sînt obișnuiți să răspundă la întrebări, mormăi bătrîna și după ce îi întinse ceașca cu ceai, se așeză pe un scaun, în cel mai întunecat colț al camerei. Vrei și o felie de lămîie ?

— Nu, mulțumesc.

— Ei, atunci dă-i drumul ! Ți-o fi spus vipera de Sănduloaia că Ionescu mi-a fost amant, că altfel nu-mi băteai la ușă !

— Plouă, e frig și un ceai...

— Lasă, lasă... Povestea cu Ionescu s-a întîmplat de mult, cred că îți dai seama ! Trăia și nevastă-sa și bărbatu-meu ! Era pe vremea aceea o... modă ! Cine era în stare, se adapta „modei" ; Sănduloaia, vipera n-a fost în stare și acum, la bătrînețe, crapă de necaz !

— E bun ceaiul...

— Și lui Ionescu tot așa îi plăcea ; de mentă, cu mere, fără lămîie... După ce l-au dat afară de la Institut nu a mai trecut să-și bea ceaiul, seara... Parcă înnebunise !

— L-au dat afară ?

— Hai, nu încerca să joci teatru, că nu te pricepi ! Știi despre Ionescu mai mult decît știa el însuși ! Cred că ai un grad mare, că te văd destul de bătrîn... Ai venit la mine să afli **ce știi** sau ceea ce **nu știi ?!**

— Ionescu înnebunise ? întrebă spășit Breavu, încercînd să distingă trăsăturile ciudatei gazde.

— Am zis „parcă" ! După ce l-au dat afară, mi-a țipat plin de ură : „Lențo — așa îmi zicea el, de la Elena — o să mă răzbun ! Șacalii mi-au furat invenția !". Apoi s-a ferecat în casă și aproape nu l-am mai văzut. Cînd Institutul s-a mutat pe strada noastră, m-am pomenit cu el țopăind : „Lențo, există un Dumnezeu ! Mi i-a adus aproape, să-i pot lovi ! Voi fi necruțător ca sabia arhanghelului și trăsnetul..." Dar cîte n-a mai înșirat?! Mai vrei ceai ?

— Credeți că i-a furat cineva o invenție... ?

— Știi foarte bine că nu i-a furat nimeni nimic ; ți se citește pe față! Mă întrebi doar așa, ca „să-mi dai apă la moară" ! Copilării ! Auzi, copilării !

— Nu sînt surd.

— Asta ar mai lipsi !... Mai vrei ceai ?

— Am zis nu ! țipă la rîndul său maiorul.

— Nici eu nu sînt surdă ! Ionescu însă era ; de asta nu a auzit sfaturile mele. Se apucase să facă o... bombă !

— Bombă ? !

— Exact ! Am crezut că sînt vorbe de om nebun ; nu au fost însă doar vorbe și în noaptea asta bomba a explodat... Eu nu dormeam și după ce am auzit avionul...

— Avionul ?

— Da, ce te miri, a fost un avion, sau ceva care a bîzîit ca un avion !

— La ora aceea nu trece nici o cursă...

— Nu te contrazic, dar fă bine și nu mă contrazice nici tu, chiar dacă ești milițian și le știi pe toate ! Am auzit avionul, a trecut peste casa mea, a făcut un cerc, s-a întors, apoi a explodat bomba...

— Pot să folosesc telefonul din hol ?

— Da, dar scurt, că pensia de urmaș după un amărît de profesor nu e grozavă !

După cîteva minute, maiorul știa că nici un fel de avion nu zburase prin zonă înainte de a exploda casa lui Ionescu B. Ionescu și după alte cîteva minute, **tehnicul** îi raporta că printre ruine se descoperiseră substanțe explozive și resturile unei instalații de teleghidare...

— Ei, îl luă în primire bătrîna, a zburat sau nu un avion ?

— Se pare că da, a zburat **un fel de avion...**

— Nebunul de Ionescu se pricepea la jucării... teleghidate.

— Poftim ? ! făcu Breavu, fără să-ncerce să-și mai ascundă uimirea. Știți despre... teleghidare prin radio ? !

— Sînt bătrînă, nu ignorantă ! Nici Ionescu nu era un ignorant, numai că își închipuia că poate stăpîni **puterea** doar prin simplă acumulare; ca și cum rafturile unei biblioteci ce au acumulat volume, se pot „molipsi" de geniul cuprins în ele !

— Sînt uimit !

— Ba nu ești uimit !.... Deci sărmanul nebun a vrut să dirijeze bomba, să se răzbune, iar bomba s-a întors, ca un... bumerang ! Moșneag fără minte ! Ai lăsat fără adăpost, la bătrînețe, un biet cîine care te-a slujit toată viața !... Știi ce, milițianule, cred că o să-l iau la mine... E o crimă să lași pe drumuri un cîine atît de bătrîn și atît de singur... Ei, nu pleci ? Sau poate mai vrei ceai ?

— Nu, mulțumesc, o să mai trec.

— Ba, n-o să mai treci !

O vreme, Breavu a stat în fața ușii scorojite uitînd să deschidă umbrela. Strada pustie și îmbibată de apă l-a primit nepăsătoare, așternîndu-i sub tălpi cuburile de granit șlefuite de vreme și privindu-l tristă prin ferestrele celor cîteva zeci de case în care cîțiva oameni stăteau ferecați, fără să știe nimic unul despre celălalt...

roua lecturii

împotriva baronului von münchhausen

4. Cred că cel mai edificator exemplu, pentru a-i înțelege sufletul scelerat, ni-l oferă traiectoria nimicitoare a unei ghiulele propulsate în capitolul „O călătorie în Gibraltar". Münchhausen lansează o ghiulea care întîlnește alta, inamică, deturnînd-o. Astfel, rafinament al cruzimii, propria lor ghiulea le retează vrăjmașilor șaisprezece capete (grija contabilă de-a număra, inocent, victimele !) plus pe al tunarului ce-o expediase inițial, taie trei catarge ale unor corăbii ancorate în port, sfarmă acoperișul unui bordei și poposește în gura unei băbuțe obturîndu-i beregata „după ce i-a rupt și ce-i cîțiva dinți (mică gingășie! n.n.) pe care-i mai avea...". Nu-i de ajuns. Soțul, întors acasă se chinuie să scoată bila din faringe și, nereușind, i-o bate, în cel mai curat stil münchhausenian, cu ciocanul pînă ce-o trece, prin esofag, în stomac. „... iar ghiuleaua a ieșit mai apoi, prin stomacul băbuței, pe căi firești", mărturisește, plin de pudoare, baronul. Cum a suportat sărmana bătrînică barbarul tranzit intestinal ?

*

Amintim rapid că atunci cînd nevastă-sa și doi prieteni de vînătoare, toți călări, se răstoarnă într-o mină părăsită, el își exprimă lejer regretul de a nu se fi făcut pilaf nici unul ! Bănuim, de aici, aversiunea secretă ce-o cocea Münchhausen soției sale ? Taine de alcov ? Amarul unui suflet bîntuit de divinul marchiz și de mărunții diavoli ai poeziei suprarealiste ?

*

Münchhausen face și un „omor prin imprudență". Dormind trei luni pe-o claie de fîn, cînd proprietarul vrea s-o încarce, baronul cade peste el, buimac de somn, și declară : „Din cădere, eu însumi n-am pățit nimic, dar fermierul a tras ponosul (iată eufemismul potrivit ! n.n.) pentru amîndoi". Ne-am fi așteptat la ceva obișnuit, o mînă ruptă, un picior scrîntit, etc. **Ponosul** este că : **„A rămas mort sub mine** (s.n.), fiindcă fără voia mea (începe disculparea! n.n.), îi frînsesem junghetura (expresie elocventă, parcă auzim plescăitul de satisfacție al baronului pentru un final atît de reușit! n.n.)". Și continuă, cum îi e obiceiul, să invoce în favoarea sa defectele răposatului : „Spre **deplina mea liniște**(s.n.), însă, am aflat mai pe urmă că individul era un nemernic..." Punem punct coșmarului.

*

Cititorule, nu te lăsa amăgit, baronul von Münchhausen **nu minte !**

— Sfîrșit —

EMIL ȘI DETECTIVII

exerciții de tragere

Din presa vremii : „Există un cuvînt uzat pînă și-a pierdut relieful, ca acele monede tocite din mînă în mînă, lucii și fără patrie, pe care nu se mai poate descifra efigia.

Generația.

Generația care-a făcut războiul. Generația de după război. Generația sacrificată. Antagonismul generațiilor. Între generația de ieri și generația de mîine. Și așa mai departe, pînă la sațietate...

Totuși, asistăm la o confuzie. Delimitarea generațiilor e, ca niciodată, arbitrară. Se întreucid, în tabere adverse, cei care s-ar cuveni să se alăture umăr la umăr, în luptă comună. Și se închină la același altar cei care n-au între dînșii nici o înrudire de suflet și de dorințe, nici același ritm de sînge în vine, ci numai aceleași prejudecăți. Căci nu vîrsta, mai cu seamă astăzi, e firul roșu care desparte generațiile. Vîrsta consemnată în condicele stării civile. Ci vîrsta spirituală..." **(Cezar Petrescu,** Războiul generațiilor, în : **Scrisul românesc,** nr. 3, 1928, p. 29-31).

Arhiva pamfletului : „În afară de orice calificări, se cunoaște un soi de-a fi, mi-aș permite să zic lichea, al artistului și al cărturarului ; lichea față de sine, lichea față de Spiritul sfînt, lichea față de bibliotecă și de călămări. Geniul lichelei, cel mai abundent, se ivește și în culoare (pictură — n.n.), ca și în idee — licheaua în eternitate și licheaua din necesități". **(T. Arghezi,** Scrisori din București, în : **Scrisul românesc,** nr. 2, 1927, p. 69).

Arhiva muzeografului (o dedicăm lui Nichita Danilov) : „A fi pentru sau împotriva metaforei, este în amîndouă cazurile o atitudine greșită întrucît — în alt domeniu — nimeni nu se poate declara pentru sau împotriva untdelemnului care e foarte necesar în mîncărurile de pește și măsline, mai puțin în salade și — credem — absolut dăunător în cafea cu lapte...". **(F. Aderca,** Metafora, în : **Sburătorul literar,** an I, nr. 35, mai 1922).

Arhiva psihanalitică : „De demult s-a băgat de samă și s-a spus într-una că visătorul adesea clădește o dramă întreagă dintr-o împrejurare adevărată de tot micuță, care se întîmplă de-i atinge **în somn** vre-o parte a trupului. Un purice, bunăoară, pișcă pe Descartes, și el se visează străpuns de o sabie. Un scriitor foarte însemnat, Alfred Maury, s-a supus cu precugetarea lui la un șir de întîmplări de acest soi : de pildă, el a pus pe altul să-l gîdile încetișor în timpul dormirii cu o peniță pe obraz, și a visat că este torturat în chip îngrozitor...". **(B. P. Hasdeu,** Somnul și sufletul, în : **Revista nouă,** an IV, nr. 1, 1891, p. 5).

Arhiva gastronomică : „Iată cum descrie Dapontes mîncărurile românești : „Deschide-voi gura mea și voi povesti lucruri gustoase", ca apoi să binecuvinteze : vutca din Dantzig, țuica din Vlaho-Bogdania, merele din Moldova, vișinile și cașcavalul din Valahia, cega și morunul din Dunăre, icrele negre de Adrianopol, mierea, merele și untul Valahiei, posmagii de Brașov, plătica de Snagov, caimacurile, sarmalele și plăcinta de București...". (Mîncărurile românești din sec. al XVIII-lea, în : **Gospodina,** an I, nr. 3-4, 1942, p. 4).

JUNIMIST

adolescența la post-restant

Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd aud de vacanța mare, mă trezesc împresurat de coloane de cărți rîvnite, amînate în timpul anului școlar, și în sfîrșit citite în răcoarea unei camere orientată neapărat spre vest, la umbră de storuri sau de nuci venerabili, cu nările gîdilate de arome zeiești, cînd de dulceț, cînd de fructe viu colorate, răsturnate generos în albul faianței așezată la îndemînă de mame casnice sau de bunici abia pensionate... Nu v-ar surîde și vouă, dragii mei, o asemenea trecere pe-trecere a orelor ? În compania lui Shakespeare, Goethe, Cervantes, Swift, Dostoievski, Eminescu, Tolstoi, Preda etc. etc. Ale căror opere, parcurse cu ochi vioi și creion alertat, vă pot dezvălui repere ale unei tabele de valori perene ale umanității de oriunde și oricînd sau sugestii privitoare la creșterea propriei voastre personalități. Care, firesc, vă preocupă în chip deosebit.

Într-o seară, tata, care citește îndeobște jurnal și memorii, și-a ridicat ochii de pe volumul deschis pe genunchi, a oftat de patru ori și ne-a spus, mie și Clarei, sora mea : „Dacă mi-ar fi căzut în mîini așa ceva în tinerețe, îmi făceam un plan serios și ajungeam în Academie cu mintea pe care am avut-o". Credeți că se poate ? E destul să-ți faci un „plan serios" și devii ceea ce vrei în viață" întreabă **Sergiu B.** Dacă zestrea ereditară și condițiile te avantajează, da, categoric da. Afirmația nu purcede din experiență proprie, ci din cea a învingătorilor. Primul pas ? Alcătuirea unui plan concret, bazat pe folosirea rațională și intensivă a timpului, măsură indispensabilă, cum probează și interviurile cu celebrități ale vremii noastre publicate în „Cum stăpîniți mașina timpului ?" (de Carol Roman, Editura politică, 1974), „Muncă, idealuri, creație" (Editura Albatros, 1978), „Secretul făuririi personalității" (Editura Albatros, 1982), amîndouă realizate de Virgil Sorin. Sigur, ai dreptate, **„Andrei P.,** zilele de vară sînt și ale destinderii. **Dacă ai unde,** observi tu : **Am trei prieteni pe scară. Ne jucăm împreună de cînd ne-am mutat aici. Atunci era simplu, un fotbal, o ascunsă, un șotron, „țările", totul se petrecea afară, în fața blocului. Acum, însă, lucrurile s-au complicat. Vrem să jucăm un șah, un remi, să ascultăm muzică sau să discutăm pur și simplu. Nu avem unde. Nici unul dintre noi n-a obținut privilegiul unei camere personale, așa că eventuala utilizare a apartamentului se exclude. Ne instalasem o masă șchioapă în spălător și un timp ne-am descurcat, deși bunica perora într-una pe tema sănătății, a umidității etc. Dar o vecină ne-a acuzat că i-am murdărit o pătură întinsă la uscat și gata, ne-au luat cheia. Pe alee, la cîțiva pași de intrare, se află o bancă, însă oricît de harnici sîntem, o găsim mereu ocupată, cînd de filotabliști, cînd de mama și sugarul. Într-o dimineață ploioasă ne-am instalat pe un palier, loc pe care l-am părăsit în grabă, nerezistînd la asaltul decibelic al puștimii care exersa alternativ chemarea lui Tarzan către elefanții salvatori, și străgătul de război al lui Ula Zuzu. Ce să facem? Doar nu putem sta la cinematograf sau la cofetărie toată ziua. Și nici în picioare, în curtea interioară, între mașinile parcate și bara de scuturat covoare, nu ?** Dacă i-ați chestiona perseverent pe edili ? Înarmați cu răbdare poate veți cîștiga promisiunea construirii sau instalării unui club, cel puțin de cîțiva metri pătrați luați din vreun parter comercial neproductiv. Deocamdată. Același sfat și **Petronelei S.,** care, sastisită de ștrandul local, unde **densitatea pe centimetru pătrat o întrece pe cea de pe pietroasa plajă din Eforie Nord sau din tramvaiul 5,** vrea să joace tenis, volei, să alerge. Dar unde ? O bază sportivă (oricît de modestă pentru început) ridicată de voi înșivă ar fi o soluție. Depistați terenul potrivit și părinții, în deplin acord cu forurile locale, vă vor sprijini. Grăbiți-vă, practica agricolă se apropie... Pe clar de lună sau aprins de soare, **Tuți C.** scrutează excesiv depărtările, persecutată de îndoiala de-o vîrstă cu dragostea : mă iubește — nu mă iubește : **Îmi șoptea în pauze că posed „ochi fără asemănare / Unici ca mărime și culoare" și cu toate astea nu mi-a scris nici un rînd, deși din orașul meu pînă în satul lui nu sînt decît 37 de kilometri pe calea ferată. Nu mai suport așteptarea, pînă și înghețata are alt fel de gust. Ce să fac ? Are altă prietenă ?** Telefonul va suna azi, mîine sau pe 15 septembrie. Veți comunica scurt și eficient, eliminînd desuetul sentimentalism presupus de corespondență, iar o oră petrecută împreună la discotecă îți va readuce încrederea în fidelitatea lui. Adaptează-te, urgent fără a mai pune întrebări inutile, ca **Sandina V.** care vrea să știe unde se găsesc costume de baie identice cu cele din desenul publicitar „Litoral '83" (apărut în ultimele zile ale lui iunie în „Scînteia tineretului"). **mult mai rezonabile ca dimensiuni decît cele aflate în comerț.** Achiziționează-ți totuși unul din cele existente, oricum mai puțin zglobiu decît cele prevăzute pentru vara lui '84. Înclinația modei spre linii biblice nu se explică doar prin economie de material, cum presupui tu, ci mai ales prin cîștigul de sănătate. În urmă cu două secole încă, Franklin adăsta, cel puțin o oră din douăzeci și patru, „fără o ață" pe el, în fața ferestrei deschise și a trăit 84 de ani de-a dreptul mulțumitor dacă ne gîndim numai la paratrăznet sau la rolul jucat de el în elaborarea Declarației de Independență a Statelor Unite.

Pînă la duios-diafanul sunet al soneriei electrice, s-aud numai norme depășite, pe șantiere sau pe terenurile c.a.p.-urilor, de iubiri împărtășite neechivoc și de rezolvarea spațiilor vitale ale unei vacanțe de neuitat.

CORESPONDENT

P. S. Aștept scrisorile voastre pe aceeași adresă : **Revista „Convorbiri literare",** str. Gh. Dimitrov, nr. 1, Iași, 6600 Pentru „Adolescența la post-restant".

publicitatea acum un veac

Mai întîi — tot cu ajutorul colecției ziarului „Timpul" din anii 1877—1878 — puțină... **mică publicitate :**

■ O GUVERNANTĂ doresce a intra cît se poate mai de grabnic într-o casă distinsă la copii în etate de 10 ani în sus. Ea vorbesce limba francesă, germană și englesă. În cas poate și intra numai pentru dzioa.

■ DE ÎNCHIRIAT ȘI DE VÎNZARE casele cu nr. 206 din strada Mogoșoaiei, alături cu d-nu Adolf Cantacuzino, avînd sus opt camere cu salon, jos patru odăi, pivniță boltită și cărbunerie ; iar în curte grajd de dzece cai și șopron de cinci trăsuri, cu bucătărie, spălătorie și două camere pentru servitori.

■ UN BĂRBAT, bine instruit în toate ramurile fabricațiunei de mașine și în desemn, caută post potrivit scințelor seale seau în capitală seau și la țeară. Informațiuni strada Popa Tatu nr. 5.

■ De arendat MOȘIA CÎRSTEASCA, duoă poștii depărtare de Bucuresci și 1 poștă de Ploesci — de la Sf. George 1877. Doctoru Turnescu, Bucuresci, Calea Moșilor, nr. 55.

(C. B.).

„oiseaux— fantasmes“
antologia unei spiritualități

În urmă cu doi ani, apărea la Bruxelles (în editura Louis Musin), în condiții grafice deosebite, o foarte interesantă antologie ce reunea creații semnate de 19 scriitori belgieni de expresie franceză, antologie care purta titlul : „Oiseaux — fantasmes.“ Închegîndu-se după o idee a lui André Janssens (care a și elaborat-o, ocupîndu-se în același timp, și de grafica ei), Oiseaux-fantasmes, în ciuda unei inevitabile — și scuzabile — eterogenități (scriitorii antologați sînt de vîrste și formațiuni diferite, abordînd diverse stiluri și mai ales avînd viziuni diferite asupra adevărurilor vieții și ale creației), este o lucrare de referință în cadrul aparițiilor editoriale ale ultimilor ani din Belgia francofonă. Ea are, în primul rînd, meritul de a se face purtătoare de cuvînt a unei spiritualități care își păstrează independența și continuitatea în ciuda influențelor la care a fost mereu supusă din partea literelor franceze. Iar faptul că în antologie semnează și Louis Scutenaire (n. în 1905) și Eugène Savitzkaya (n. în 1955) sau că în paginile ei întîlnim și poezia incifrată, eliptică, „modernă“, a lui Marc Quaghebeur și versul blînd, discursiv, „clasic“, al Lilianei Wouters (n. în anul 1930) ne arată că între generațiile poeziei franceze din Belgia nu s-au săpat abisuri de netrecut. Spațiul tipografic limitat (sperăm să găsim prilejul să marcăm și în alte reviste acest eveniment) și unele afinități spirituale cu o parte din autorii antologați ne-au determinat să ne oprim doar la numele pe care vi le propunem, acum, aici : Liliana Wouters (n. la Ixelles în 1930), Jacques Crickillon (Bruxelles, 1940), Jacques Sojcher (Etterbeek, 1939), Francois Jacqmin (Horion — Hozémont, 1920), Marc Quaghebeur (Tournai, 1947) și Frans De Haes (Bruxelles, 1948).

V. S.

JACQUES SOJCHER
imagine a uitării

Pasăre imposibilă (imposibil pentru mine să vorbesc limba păsărească), imagine obstinată pe retină a zugrăvelii.
Tu deschizi noaptea către nevăzut.
Tu soarelui îi răspunzi printr-un defect al fotografiei.
Fără să fii subiect al rostirii, concept, simbol — veghe a prezenței, pată neagră si albastră.
Pătrunde încremenirea în ochi. Ultimă imagine. Pasăre văzînd fără văz, negativ al picturii.
Aproape au dispărut arborii.
Tu chemi o limbă care nu poate nici să descrie nici să cînte, umbră a „tot posibilului“, statuie din absența luminii tăiată.
Dar cu ce drept te tutuiesc ?

FRANÇOIS JACOMIN
pentru a vedea

Pentru a vedea
devălmășia
pasărea
dilată pupila
cîntului ei
pînă la paroxismul
clarității acustice

Totul devine vizibil
prin timpan.
Zgomotele
își oferă
analogii concentrice

Cei care nu auzeau
încep să declame
ceea ce spiritul abia zămislea.

MARC QUAGHEBEUR
obraz pur

(fragment)

Pur obraz
Adulmecînd
Cortul mizeriei

Reflex unduitor oprit
Pe iederile culcușului

Ce forme carnale
Se încheagă

Pe tîmplele
Cuprinderii ?

Chingile hamului
Și păgîne zeițe
Dezmorțesc
Lupoaicele

Galbenul de gutuie
Suspendă
Clar-obscurul
Tușelor

FRANS DE HAES
pasăre a nefericirii

(fragmente)

ieșită din laminarea iluziei
lovitură oblojită pe viu
și mai întîi în neguri, surori capricioase !

moarte nu există : izvorăște din noi

Cei mai buni dintre ei se îmbată
cîrma aruncînd
drink down the trouble

pe urmă vine și noaptea
sluțind conturul numelui și / la / bi /sit /
în afara cercurilor nezămislite : grăunțe și zile nefaste

moarte nu există : izvorăște din noi

despre unii
sculptați vorbesc
alungă pasărea nefericirii
rîd anapoda
vorbesc apoi lălăie grav

harm's our delight and mischief all our skill ?

JACQUES CRICHILLON
zbor de păsări moarte

(fragmente)

Păsările (am chef să rîd numai că e un rîs fără orizont— nu sînt păsări în subterana mea) nu-mi mănîncă din palmă îmi scurmă în craniu îmi străbat urechile îmi rănesc buzele îmi înfundă gura cu o greață de pene.

Zbor de păsări moarte în capul-cavernă în caverna în formă de craniu în mugetul furtunii care traversează în această clipă muntele scobit de inspirație poetică.

Ziua coboară grăbită scara pasiunii
Pe vecie logodită cu pungașul stelelor
Te poartă păsările-monștri către marele devorator
Smokinul cu deget lung (ce mă condamnă) se joacă
în voalul tău

Începută sărbătoarea
La capătul străzii în spatele gratiilor
Încerc să ridic placa de la canalul de scurgere
Dar m-am întors deja chiar în fundul vizuinii
Nu sînt văzut
Nu sînt auzit
Se vorbește și aceste fluvii de cuvinte îngălate
scoboară către mine
Către întîiul vechil

Vultur întrupat în azurul nemarginii

LILIANE WOUTERS
ghionoaia

Azi ca un pom e trupul meu
Bate cuie-n el fără-ncetare
Dar n-o zăresc, deși mereu
O simt prea blîndă lucrătoare

Ne'nduplecat ciocanul-ornic
În trunchi și-n ramurile sale
Pasărea — inimă statornic
măsoară-a trunchiului meu cale

Și n-o aud, deși o știu
Cînd mă trezește seva vieții
Lipsit de milă ciocul viu
Îmi picură-n urechi tristețe

Și iar gîndind canonul ei
Se-adună frigu-în mine iară,
Căci pasărea cuminte, hei. . . !
Pulsîndu-mi viața mă omoară.

translații de
Valeriu STANCU
Horia ZILIERU

lirică din r. d. g.
ROLAND ERB

Ronald Erb s-a născut în 1943. Între 1961—1966 a studiat romanistica la Universitatea Karl Marx din Lepzig. Mare iubitor al țării noastre și fin cunoscător al literaturii române, Roland Erb a tradus pînă astăzi mai multe volume selective din marii noștri clasici : Eminescu, Sadoveanu, Slavici și Arghezi, bine primite și apreciate de cititorii și criticii din țara prietenă. A publicat poezie în presa literară și în antologii din R.D. Germană, Uniunea Sovietică, Cehoslovacia, Bulgaria și România.
De curind i-a apărut volumul de versuri Die Stille des Taifuns („Liniștea taifunului“, Aufband, 1981) din care prezentăm mai jos cîteva poeme.

despărțire

Cu ochii larg deschiși zăcea
în rondul de flori
limpezi ochii lui buza mușcată
sînge închegat pe obrazul rănit
un semn pe nas și pe frunte părul
îi cădea înapoi deschis totul în tot
si limpede și ușor și hotărît
ochii întorși în sus departe în sus
deasupra cărării Ea avea
dintr-odată acest chip al ei
și semăna și era parcă al tău.

bătrînul

Brăzdat ca piatra bătrînul tău chip
ochi adînc în găvane
în spatele ochelarilor zgîriați,
țepoase bărbia și obrajii
de pe buza somnoroasă se desprinde
amețit o însemnată vorbă mută.

Tremurătoare mîna atît de umflată
pe genunchii frînți.

nocturnă

Cum se ofilește chipul tău
în noaptea rece și umedă
Intuiesc frunzele mai mari
se desprind încet din pom
și coboară plutind ca
niște păsări ce caută
Se lasă la pămînt în
albastrul întunecat al drumului
Simt cum tremură
porii.

prezentare și traducere de
Cristina PETRESCU

haidar mahmud haidar (iordania)
iertare pentru absența la sărbătoarea nașterii

Bunicul meu, păstor de oi cu inimă bună,
pleacă cu turma în zori,
se-ntoarce la apus
și ne cheamă.
Stăm în brațele lui,
ne dă să mîncăm din ce i-a dat și lui Allah
și ne povestește, cîteodată, de dragoste :
îndrăgostitul se naște precum cel ce iubește
să piară...
Ne povestește apoi de creșterea oilor :
Păstorul harnic își alege pășunea
și rabdă de foame păstrînd pentru cei pe care-i
are în grijă.
Ne povestește în versuri
pentru că în visul său poetul nu minte.

II

Cine cunoaște motivele sărăciei...
Satul s-a mărit mult
s-a întins peste cîmpul pășunilor
cu străzi și magazine,
au scos tufele de grîușor, de păpădie
și de zambile,
pentru a ridica stîlpi de telefoane
și antene de televizor.

III

Bunicul nu are televizor
și de asta el nu știe nimic
de separarea canalelor și a fronturilor.
Bunicul meu este analfabet
și de asta nu citește comentariile din ziare
cu privire la pierderea războiului din Ohod *.
Bunicul meu este beduin
și de asta vă rog să nu-l arestați,
dacă nu va veni la sărbătoarea voastră.
În această seară
bunicului nu-i plac sărbătorile !

IV

Iartă-mă, bunicule drag,
dacă nu voi ieși să te-aștept la porțile
Medinei **
să-ți cînt : a apărut luna pentru noi
și mi-e frică de lumină, să nu mă descopere
și să-mi dezgolească rușinea
rușinea mea e că te-am trădat, bunicule,
și te-am vîntut necredincioșilor
aruncîndu-le cheia peșterii, ca să-mi scap
pielea.

V

Ah, inima mea va fi tristă pînă la moarte,
bunicule, și corzile glasului
mi-au înconjurat gîtul
și mă sugrumă, mă gîtuie,
Ah, cine va continua pentru mine prologul...

un sfîrșit

După tine s-au uscat lanurile de grîu
cerul s-a zbîrcit,
s-au ofilit florile în grădina cea verde
a murit, a murit mînzul
și umbra
și s-a sfîrșit cu durerea.
Au plecat spectatorii
au plecat și comedianții
s-au retras cu respect și mîndrie —

2

Ce-a fost a fost,
nu mai are rost întrebarea
și ce s-a sfîrștit s-a sfîrșit,
s-a dus și nu mai există.

3

Poate fi cineva altul înafară de el
cum este noaptea fără plăceri ?
Poate trăi poetul sensibil
fără sensibilitatea sa ?
Cum este fața
cînd e împrumutată ?

4

După tine, iubito,
visul pentru care mi-am trăit viața,
pasărea mea bună,
umbrele vieții mele tinere.
Așa am hălăduit în pustiuri
după o umbră
după țărmul meu liniștit...
Nu s-a rătăcit oare cămila mea în necazuri ?

5

Pe mormîntul poetului
răsar florile
și din păcura întunericului
răsare ziua
și din roua lacrimilor lui
nasc inspirate versuri.
Toarnă ce vrei pe oasele mele,
toarnă ulei,
toarnă foc
și tot nu-mi va muri dorul de ochii tăi,
pe strunele mele,
pasărea mea dulce, care a planat o clipă
și a zburat...

6

Dacă vîntul care bate din dragoste
stinge focul inimii
și dacă oprește
pașii unui îndrăgostit
sincer în dragostea lui
moare.
Dar și răceala mormîntului
— ce poate deveni foc —
nu renunță la ideal.

* Al doilea război al lui Mahomed, în religia musulmană.
** Oraș în Arabia Saudită, fostă capitală a religiei musulmane.

în românește de Nayef YOUSEF
(Iordania)

Redacția : Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție
Redactor șef : Corneliu Sturzu
Secretar responsabil de redacție : HORIA ZILIERU
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Apare pe 20 ale lunii
● Prețul unui exemplar, lei 5.
Abonamente : 6 luni, 30 lei ; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.